

MASTEROPPGAVE I SAMFUNNSARBEID KULL 2010

«TAMBORES DO TOCANTINS»

En studie om deltakelse i et kulturprosjekt for barn i en
økonomisk marginalisert bydel i Brasil



Institutt for sosialfag og vernepleie

Asbjørn Eikeland

Kandidatnummer 670

*Alle mennesker er født frie og med samme
menneskeverd og menneskerettigheter. De er
utstyrt med fornuft og samvittighet og bør handle
mot hverandre i brorskapets ånd*

(Assembly 1948)



*En kulturell arv
Foto: Asbjørn Eikeland*

«Jeg og har framtidsutsikter. Komme meg tilbake til skolen, tilbake på veien og oppnå det som er mulig for meg. Jeg vet at jeg også har muligheter, ikke være den jeg er i dag for dette er ikke meg. Den personen som går rundt her er ikke meg. Jeg må komme meg vekk fra denne bydelen, gjøre noe. Vekk herfra. Enten kommer jeg til å drepe noen eller blir jeg sjøl drept. Vet ikke hva som er gale her, men framover går det ikke»

Adriano 21 år

FORORD

En lærerik, utviklende og krevende periode er over. Full jobb, to små barn og en masteroppgave har til tider vært overveldende, men målet er nådd. Så når jeg nå beveger meg videre til nye utfordringer, så er det litt vemodig, men også veldig, veldig deilig.

Tusen takk til alle deltakerne i Brasil, som har gitt meg sine tanker og erfaringer gjennom intervjugruppen. Uten deres utrolige evne til å sette ord på en tøff hverdag, hadde denne oppgaven ikke blitt til. En stor takk til Marcio Bello og Sulamita. Deres engasjement og kjærlighet til de svakeste i samfunnet er fantastisk, og dere kan være stolte av det dere har skapt. En stor takk til alle ansatte og støttespillere hos Comsaúde. Det er slike som dere som skaper endring og håp i verden.

Takk til Kirkens Bymisjon og Leif Jarle Theis som trodde på dette prosjektet, og omfavnet det som sitt eget. Takk til Erna og Knut Eng som turte å satse på oss, og som finansierte byggingen av Barnas Senter i 2004. Takk til Aleris, representert ved administrerende direktører Liselott Kilaas og Erik Sandøy. Takk for at dere satset på oss som deres solidaritetsprosjekt, og at dere fortsatt garanterer for driften ved Barnas Senter. Uten alle dere ville denne historien blitt helt annerledes.

En spesiell takk til Kjell Henriksbø, min veileder. Du er en kunnskapsrik mann, som virkelig vet å holde meg i ørene når jeg beveger meg ut på de berømte viddene. Du inspirerer meg, du er konkret, og uten deg hadde aldri denne oppgaven blitt ferdig. Takk for alle de gangene du har tatt deg tid til å lese utkast, og for at du har vært med meg hele veien.

En stor takk til Torill Eikeland som har hjulpet meg med mine krumspring med det norske språket. Takk til min medstudent Signe for gode råd underveis, og takk til Nigel Megitt for engelsk korrektur. En stor takk til min arbeidsgiver Aleris Ungplan og min sjef Thomas Høiseth som hjelper meg å kalibrere engasjementet mitt. En spesiell takk til Vidar Strøm, mangeårig faglig mentor og rådgiver. Takk for gode innspill og tips.

Til slutt vil jeg takke min familie. Min fantastiske kone Hitaelane, og våre nydelige gutter Marcus (6) og Benjamin (2). Takk for at dere er så tålmodige, og at dere alltid støtter meg 100 %. Takk til guttene for at dere ville være med pappa til Brasil, slik at jeg kunne jobbe med oppgaven og samtidig få være sammen med dere.

Sammendrag:

Bakgrunn: I perioden 1999-2009 jobbet jeg i et økonomisk marginalisert område i Nord-Brasil. I denne perioden var jeg med på å etablere flere ulike sportslige, pedagogiske og kulturelle prosjekter for barn. Tambores do Tocantins var et av disse, en perkusjonsgruppe som jobber for å videreføre perkusive tradisjoner fra området. Det har ikke tidligere blitt forsket rundt Tambores do Tocantins fra et sosialfaglig perspektiv.

Formål: Med mitt forskningsprosjekt ønsker jeg å se på hvilken betydning deltakelse i denne trommegruppen har hatt for mennesker som hadde sin oppvekst i bydelen Parque Eldorado. Økt kunnskap om betydningen av kunst og kultur for barn som lever i fattigdom, og om deres rettigheter sett i lys av FNs barnekonvensjon kan ha en samfunnspolitisk betydning og være retningsgivende for etablering av andre prosjekter rettet mot målgruppen.

Materiale og metode: Materialet til oppgaven er samlet inn gjennom kvalitative intervjuer med seks mennesker tidlig i 20-årene. Disse var deltakere ved Tambores do Tocantins i en sammenhengende periode over flere år i sin barndom. Med utgangspunkt i dataene ble kategorier og mønstre utviklet, og funnene blir diskutert i lys av blant annet FNs barnekonvensjon og Paulo Freire sine teorier om frigjøring fra undertrykkelse og viktigheten av håp.

Konklusjon: Oppgaven viser at kultur er viktig for barn fra økonomisk marginaliserte områder. Deltakerne forteller om et prosjekt som har gitt dem glede, erfaringer, opplevelser, læring og håp om en bedre framtid.

Nøkkelord: Marginalisering, deltakelse, kultur, rettigheter, empowerment, dialog, håp

Abstract

Background: In the period 1999-2009, I worked in a financially marginalized area in northern Brazil. During this period I was involved in establishing various sporting, educational and cultural projects for children. Tambores do Tocantins was one of these, a percussion group that works to maintain the drumming traditions of the area. Tambores do Tocantins has not previously been researched from a social welfare perspective.

Purpose: In this research I examined impact that the participation in this drumming group has had on people who grew up in the district of Parque Eldorado. Increased knowledge about the importance of art and culture for children living in poverty, and about their rights in the light of the UN's "Convention on the Rights of the Child", may have social and political significance and could provide guidance for those establishing other projects aimed at this audience.

Materials and methods: The data was collected through qualitative interviews with six people in their early 20s who during their infancy were participants in Tambores do Tocantins for a continuous period of several years. Based on these interviews categories and patterns were developed, and the findings are discussed among others in the light of the UN Convention and Paulo Freire's theories of liberation from oppression and the importance of hope.

Conclusion: The thesis shows that culture is important for children from economically marginalized areas. The participants talk about a project that has given them pleasure, experiences, adventures, learning and hope for a better future.

Keywords: Marginalization, participation, culture, rights, empowerment, dialogue, hope

Innholdsfortegnelse

1.	Innledning	9
1.1	Bakgrunn.....	9
1.1.1	Comsaúde – vår samarbeidspartner i Brasil	10
1.2	Lokalsamfunnet Parque Eldorado.....	12
1.3	Tambores do Tocantins.....	14
1.4	Perkusive begrepsavklaringer	15
1.5	Kulturmidtpunkt.....	17
1.6	Oppgaveintensjon og forskningsspørsmål	18
1.7	Oppgavens oppbygging	19
2.	Tematisk og teoretisk perspektiv	20
2.1	Cultura Viva / Levende kultur	20
2.2	Art and Community work	21
2.3	Anvendt drama.....	23
3.	Teoretiske Perspektiver.....	25
3.1	Fordelingsprinsipper og menneskerettigheter.....	25
3.2	Samfunnsarbeid	31
3.2.1	Empowerment	32
3.2.2	Deltakelse.....	33
3.2.3	Bevisstgjøring og håp	36
4.	Metode	39
4.1	Å forske på eget prosjekt	39
4.2	Hermeneutikk.....	40
4.3	Samfunnsvitenskapelig ståsted	41
4.4	Forforståelse.....	42
4.5	Intervjumetode	44
4.6	Analyse av data.....	46
4.7	Behandling av personopplysninger.....	48
4.8	Utvalg av deltakere til forskningsprosjektet	48
4.9	Gjennomføring av intervjuene	49
5.	Historier fra en brasiliansk hverdag.....	52
5.1	Oppveksten i Parque Eldorado	52
5.2	Bevisstgjøring	58

5.3	Læring	63
5.4	Opplevelser	73
5.5	Håp	77
6	Avslutning	88
7.	Litteraturliste	92
7.	Litteraturliste	93
8.	Vedlegg	99
8.1	Følg brev Masteroppgave	99
8.2	Følg brev portugisisk	101
8.3	Korrespondanse med NSD	103
8.4	Bilder brukt under intervjuer	104

Foto i oppgaven er gjengitt med tillatelse/informasjon til dem som er avbildet, og de brukes med tillatelse fra rettighetsinnehaver.

1. Innledning

1.1 Bakgrunn

Min masteroppgave har sin bakgrunn og empiri fra delstaten Tocantins i Brasil. Min kone Hitaelane og jeg levde og arbeidet her i perioden 1999-2009, og var da blant annet med på å etablere ulike kulturelle aktiviteter for barn i et økonomisk marginalisert område. Forskningsspørsmålet i oppgaven retter seg mot hvilken betydning arbeidet med perkusjonsgruppen Tambores do Tocantins har hatt for fellesskapet barna levde i og deres egne liv.

Delstaten Tocantins ble opprettet i 1988, og området hadde fram til da vært en del av det nordlige Goiás i sentral-Brasil. Elvene Tocantins og Araguaia danner hovedgrunnlaget for næringsvirksomhet, og delstaten har store områder med vegetasjon karakteristisk fra Amazonas, men også store landområder med åpen dyrkbar mark. Verdens største flytende øy, Ilha do Bananal ligger i Tocantins, og et av delstatens indianerreservat ligger der.

Byen Natividade var på 1800-tallet base for utvinning av gull og andre mineraler. Slaver ble brakt inn for å utføre arbeidet i gruvene, og de edle verdiene ble fraktet ut til kysten av Brasil på elven Tocantins. Slavene brakte med seg mange kulturelle tradisjoner fra sine folkeslag, noe som en fremdeles kan se i området i dag. Byen Porto Nacional, hvor vi bodde, ble etablert langs elvebredden 160 kilometer nord for Natividade. Den skulle fungere som tollstasjon for kongehuset i Portugal i forhold til verdier som ble fraktet på elven. Byen har i løpet av sine 150 år hatt de ulike navnene Porto Real, Porto Imperial og til slutt Porto Nacional, basert på hvilket styresett Brasil hadde i de ulike tidsepokene. Den har i dag cirka 45 000 innbyggere.¹

Arbeidet vårt må ses i et perspektiv som tar hensyn til både lokal kontekst og historikk for den delen av befolkningen som vi jobbet med. Brasiliansk historie forteller om uendelige overgrep mot urinnvånere og afrikanske slaver gjennom århundrer. Med

¹ (http://www.ibge.gov.br/home/estatistica/populacao/censo2010/tabelas_pdf/total_populacao_tocantins.pdf)

Bibelen i hånd inntok spanjolene, portugiserne og andre europeere Latinamerika, og med kirkens velsignelse kunne overgrepene og plyndringene forsvares som Guds vilje. Forskning viser at Aztekere, Mayaer og Inkaer utgjorde nærmere 90 millioner mennesker da europeerne kom, et antall som 150 år etter var redusert til 3,5 millioner (Galeano 1992).

«For de kolonialiserte var undermennesker, i besittelse av overtro, ikke religion, folkløse, ikke kultur, i besittelse av håndverk, ikke kunst. De gikk nakne omkring, fordi de ikke eide skam, de spiste når de var sultne, for de var ute av stand til å styre sine instinkter, de lot barna sine gå fritt omkring, for de hadde ikke greie på disiplin og straff og de elsket når de ville, også med samme kjønn, for de var allerede i helvetes forgård (Galeano 1992:forord).

Dagens situasjon i Brasil er fremdeles preget av et enormt klasseskille mellom etterkommere av europeerne på den ene siden, og urinnvånere og etterkommere av afrikanske slaver på den andre. Fram til 2002 var landet utelukkende politisk representert av en elite, og Brasil er fremdeles et av de landene i verden som har størst skille mellom rike og fattige. I dag har Brasil 80 000 millionærer som til sammen forvalter 12 000 milliarder kroner,² hvite millionærer som er med på å forsterke bildet av klasseskillet. De 31 % som fremdeles lever i fattigdom er nesten utelukkende svarte, mulatter og indianere, og hoveddelen av dem bor i de store byene.³

1.1.1 Comsaúde – vår samarbeidspartner i Brasil

Comsaúde – *Samfunn for Helse, Utvikling og Utdanning*, er en frivillig filantropisk organisasjon (NGO), som siden oppstarten i 1968 har gjennomført prosjekter innenfor helse, utdanning, kultur og samfunnsutvikling. Arbeidet har vært rettet mot familier med lav inntekt, hovedsakelig afrobrasilianere og etterkommere av urinnvånere. Arbeidet har blitt realisert i samarbeid med statlige organer, lokalsamfunn og nasjonale og internasjonale NGOs. Organisasjonen ble dannet av en gruppe personer med høyere

² <http://www.aftenposten.no/nyheter/uriks/Okende-forskjell-mellom-fattig-og-rik-i-Brasil-6322727.html>

³ <http://www.kirkensnodhjelp.no/Arbeidet-vart/Hvor-vi-jobber/Latin-Amerika/Brasil/Artikler-om-Brasil/Slum-og-luksus-side-om-side/>

utdanning innenfor helse, som kom til området for å jobbe ved det da nylig opprettede statlige sykehuset "Unidade Mista de Saúde de Porto Nacional". Denne gruppen ønsket å ha et arbeid som dekket et mer helhetlig menneskelig behov, og startet programmer for bekjempelse av innvollsparasitter og bakteriesykdommer, ernæringsprogram, forbedring av bosituasjon, yrkesrettede kurs, førskole og samfunnsinformasjon. Andre yrkesgrupper som lærer, sosionom og agronom sluttet seg etter hvert til gruppen i tillegg til at personer fra lokalsamfunnet ble medlem i Comsaúde. Etter hvert som arbeidet utviklet seg ble det organisert bydelssentre i de mer perifere bydelene, interesseorganisasjoner for kunsthåndverkere og fagforeninger for landarbeidere. Organisasjonen definerer sin målsetting på følgende måte:

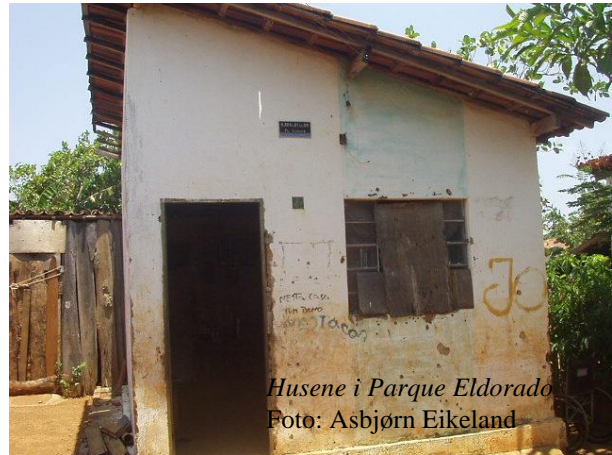
*Gi støtte til og bringe fram sosiale bevegelser som jobber for å forandre samfunnet gjennom prosjekter, handlinger og kamp, som skaper en ny samfunnsmodell; rettferdig, demokratisk og solidarisk.*⁴

Comsaúde omtaler sitt eget arbeid som samfunnsarbeid, og organisasjonen har sitt utgangspunkt i frigjøringsidealer forankret i litteratur og ideer fra 60 og 70-tallet som innbefatter blant andre Paulo Freire og Galeano. Deres menneskesyn, som tar utgangspunkt i at mennesker innehar iboende ressurser som kan redusere deres avmakt gjennom kollektiv innsats, representerer mye av det vi finner i dagens litteratur om samfunnsarbeid. Førte års innsats for å bringe fram og støtte sosiale grasrotbevegelser, og kjempe for demokrati og fattiges rettigheter er blitt utført sammen med dem det gjelder, i et kollektivt forsøk på å skape et bedre samfunn for alle mennesker.

⁴ (<http://eduardo-manzano.sites.uol.com.br>)

1.2 Lokalsamfunnet Parque Eldorado

Vi startet vårt arbeid i det fattige området Parque Eldorado, den forfylte parken, som på folkemunne ble omtalt som "as Casinhas", de små husene. Tre hundre hus ble i 1993 bygget i et prosjekt gjennomført av den statlige brasilianske banken Caixa Federal, og planen var at fattige familier skulle betale husene gjennom en tyve års



nedbetalingsplan. Bare halve delen av husene ble realisert, slik at det som skulle vært et fint hus for en liten familie, ble en enroms leilighet med et lite bad og åpen kjøkkenløsning. Til sammen utgjorde bygningen en grunnflate på 23 kvadratmeter, og korrupsjon og dårlig arbeidsledelse gjorde at maling og puss falt av veggene i stor skala.

Det som i utgangspunktet hadde vært en nyskapende og god ide, var blitt et feilslått husprosjekt, og høsten 1993 ble samtlige 300 boliger invadert av fattige familier, uten at verken politikere eller politi foretok seg noe. Politikerne i byen oppfordret tvert imot familiene til invasjon, og brukte beskyttelse av dem som valgløfter i årene som kom. Men familiene var lite villige til å vedlikeholde og verne noe som på papiret ikke var deres, så de små husene forfalt i raskt tempo. Da vi ankom bydelen i 1999 bar området preg av dette. Knuste ruter, skuddhull i vegger, tak som lakk og mengder av søppel som til enhver tid fløt i gatene. Det eneste som virkelig hadde fungert, var at det ble lagt asfalt i området allerede tidlig i byggeprosessen, slik at de største problemene med støv og oversvømmelser ble unngått. De fleste bydelene i områdene rundt hadde jordveier, noe som førte til store helsemessige problemer for beboerne der. Dette hadde Parque Eldorado unngått, men så å si alle kjente helse og sosiale problemer som er gjengangere i brasilianske fattige områder som underernæring, analfabetisme, vold, narkotikamisbruk, alkoholmisbruk og overgrep mot kvinner og barn var tilstede.

I Parque Eldorado startet vi våren 2000 et sosiopedagogisk tilbud for barn. Ut fra nærmiljøets behov kartla vi hvilke muligheter vi hadde med vår bakgrunn og personlige evner. I samarbeid med interesseorganisasjonen som de fleste bydeler i Brasil har, invaderte vi den lokale politistasjonen som hadde vært nedlagt i årevis. Der startet vi en skoleforsterkningsgruppe. Politistasjonen var også et av de små husene, men den hadde i tillegg et stort mangotre som gav skygge på utsiden. Barnas hovedproblem var skolegang. Mange av dem



Sko og drakter fra Norge
Foto: Asbjørn Eikeland

klarte ikke kravene etter endt skoleår, og måtte dermed repetere hele året, om det så kun manglet ett poeng i et av fagene. De som kom fra fattige familier startet ofte opp skoleåret senere enn andre, da familiene ikke hadde klart å kjøpe inn den obligatoriske blyanten og viskelæret. Dette gav et dårlig utgangspunkt som ofte førte til stryk. Vi opprettet tidlig samarbeid med allerede etablerte institusjoner, og det var den lokale skolen som selv valgte ut elevene som vi skulle gi støtteundervisning til. Noen av elevene hadde begynt første klasse seks til syv ganger, og kunne fremdeles ikke lese eller skrive. Motivasjonsfaktoren var lav og vi oppdaget fort at bare portugisisk og matte ville være små tilskudd til behovene disse barna hadde. De trengte stimuli også etter skoletid, i form av positive fritidsaktiviteter både på et sportslig og et kulturelt plan. Vi startet opp med gitarundervisning i samarbeid med den katolske kirke som jobbet i området, og vi fikk ryddet fotballbaner og etablert fotballturneringer med baller og drakter sendt over fra Norge.

I løpet av 2001 opprettet vi både vårt samarbeid med Kirkens Bymisjon i Bergen og med Comsaúde i Brasil. Kirkens Bymisjon ble etter hvert min arbeidsgiver, mens samarbeidet med Comsaúde strakk seg i første omgang til deltakelse ved de ukentlige fellesmøtene deres. Gjennom dem fikk vi en omgangskrets med kunstnere og artister, og i løpet av kort tid klarte vi å skaffe midler til å starte opp tre nye tiltak i Parque Eldorado, nemlig dans, Capoeira og **Tambores do Tocantins**.

1.3 Tambores do Tocantins

Tambores do Tocantins er en perkusjonsgruppe som jobber med barn i alderen seks til atten år fra økonomisk marginaliserte områder i Nord-Brasil. Barna lærer å spille ulike brasilianske rytmer, i tillegg til teknikker i hvordan en kan lage tradisjonelle brasilianske perkusjonsinstrumenter. Gruppen ble startet midt på 90-tallet av Marcio Bello dos Santos som tidlig ble fascinert av de ulike perkusive tradisjonene i staten Tocantins. Han forsket i flere år på tradisjonelle håndlagde perkusjonsinstrumenter i tre og keramikk trukket med dyreskinn. Mange av disse tradisjonene ble holdt i hevd av indianerstammer og etterkommere av afrikanske slaver, men det var tradisjoner som var i ferd med å dø ut. Med Tambores do Tocantins ønsket Marcio Bello å sikre at denne kulturelle arven ble videreført.⁵

Trommegruppen i Parque Eldorado startet med fem instrumenter, og øvingene ble gjennomført på gaten utenfor den nedlagte politistasjonen. Det ble etter hvert meget populært å være deltaker ved trommegruppen, og gruppen ble utvidet til å telle mer enn tjue barn. Nye instrumenter ble laget, og tomme blikkspann, rør fylt med ris og annet som laget lyd ble tatt i bruk for å dekke etterspørselen fra deltakerne. Samarbeidet mellom oss, Comsaúde og Marcio Bello førte til at noen nye kriterier for deltakelse i trommegruppen ble innført. En var nå nødt til å være innskrevet på den lokale skolen, og droppet man ut fra skolen mistet en også plassen i trommegruppen. De som hadde mest problemer hjemme ble også oppsøkt slik at vi kunne hjelpe dem utover det å gi dem et fritidstilbud. Mange av dem som var deltakere på vår skoleforsterkningsgruppe, ble også med i trommegruppen, slik at vi kunne ha en mer helhetlig tenkning rundt tilbudet vårt. Vi ønsket å gi dem noe mer enn bare det å skulle fylle fritiden med noe positivt. Gode mestringsopplevelser, samhold som gruppe, avstand fra kriminalitet, riktig ernæring, samt å skape engasjerte, selvsikre, kritiske og aktive samfunnsdeltakere ble viktige målsettinger for oss. Da Barnas Senter sto ferdig høsten 2004 flyttet alle våre aktiviteter inn i den nye bygningen. Mer enn 750 kvm tilrettelagt for de ulike tiltakene vi hadde etablert i løpet av fem år, samtidig som det var plass til nye aktiviteter som kvinnegrupper, data, sjakk, legemottak, psykologmottak og byens eneste kino.

⁵ (<http://www.encontrodeculturas.com.br/2011/noticia/473>)

1.4 Perkusive begrepsavklaringer

I løpet av denne oppgaven vil ulike perkusive instrumenter bli omtalt. For å kunne få en helhetlig forståelse av arbeidet, vil jeg nå beskrive noen av dem som lages og spilles på i trommegruppen, for slik å gi leseren et innsyn i kompleksiteten rundt de ulike instrumentene. Alle de ikke-kommersielle instrumentene som vises her er laget av Marcio Bello og barn som har deltatt i Tambores do Tocantins.



Bilde 1 - Tambor

Tambor er en generell definisjon av perkusjonsinstrumenter men blir i hovedsak brukt om stortrommen. Disse kan ha en diameter på cirka 80 centimeter og blir bygget i tre. Trommen kan veie opptil 40 kilo, avhengig av hvilke treslag som blir brukt. Tamboren blir stemt ved at den legges rundt et bål slik at skinnet tørkes og strammes.



Bilde 2 - Keramikktromme

Trommer som lages ved Barnas Senter, og blir utformet av leire og brent i vedovn. Trommene blir siden trukket med skinn fra okse eller geit, og strammet med en spesiell gammel teknikk som gir en karakteristisk lyd.

Naturen som kilde
Foto: Tharson Lopes



Bilde 3 - Cabaça

Cabaça er navnet på rotfrukten som hules ut og brukes til å skape dette instrumentet med samme navn. Frø fra ulike planter bores hull i og flettes rundt frukten med nylon, og dette skaper en skarp lyd når den ristes på.

Det moderne tilskuddet
Foto: Asbjørn Eikeland



Bilde 4 - Skarptrommen

Det eneste instrumentet som brukes i trommegruppen som er fabrikkproduisert. Skarptrommen er dog tradisjonell innen mye brasiliansk musikk og har sin rettmessige plass i et slikt selskap.

Bilde 5 - Xequeré

Xequeré er bygget med utgangspunkt i frukten cabaça, men her er det størrelsen det kommer an på. Frø eller plastperler er flettet rundt frukten, og en skaper lyd ved å kaste instrumentet mellom høyre og venstre hånd. Den kan lages med ulike mønstre for å skape egenart og konstruksjonen av dette instrumentet har vært svært populært spesielt blant jentene i trommegruppen.



Instrument som kunst
Foto: Asbjørn Eikeland



Konsentrasjon
Foto: Asbjørn Eikeland

Bilde 6 - Ganza

Dette er sammen med blikkspann det enkleste instrumentet brukt i trommegruppen. Et rør av plast eller annet er fylt med hva som helst som kan skape lyd. Dette instrumentet er det første barna trakterer for å få inn basisrytmer før de får gå videre på de ulike større perkusjonsinstrumentene.



Enkle tradisjoner
Foto: Tharson Lopes

Bilde 7 - Reco reco

Reco Reco er laget av bambus som det skjæres spor i. En pinne blir ført fram og tilbake over disse sporene og det skapes en meget spesiell lyd som blant annet kan etterligne frosker som er vanlig i dette området i Brasil.

1.5 Kulturmidtpunkt

I 2002 startet den brasilianske regjeringen ledet av president Lula og hans kulturminister Gilberto Gil arbeidet med å gi støtte til breddekulturen i Brasil. Små grupperinger i populærkultur fikk økonomisk støtte og ble deltakere av et landsomspennende kulturnettverk, nemlig "Pontos de Cultura".⁶ I 2004 ble Tambores do Tocantins utpekt til det første "kulturmidtpunktet" i staten Tocantins. Dette førte til

⁶ (<http://www.cultura.gov.br/culturaviva/ponto-de-cultura/>).

at nye muligheter åpnet seg for gruppen, og da karnevalet i Tocantins ble innviet året etter stilte gruppen med 240 barn i spissen for kortesjen, barn fra marginaliserte fattige familier. Cirka 160 av disse representerte trommegruppen i Parque Eldorado.

I 2011 var det 10 år siden oppstarten av samarbeidet vårt med Tambores do Tocantins. Årets første jobb for trommegruppen i 2011 var å spille i Brasilia i forbindelse med president Dilmars innsettelse, en indikasjon om et ønske til å fortsette politikken under Lula. Og veien har vært lang for Tambores do Tocantins siden den spede oppstarten på gaten i 2001. Mer enn 500 barn har vært tilknyttet gruppen, og presentasjoner med et ulikt antall deltakere har besøkt byer som São Paulo, Brasilia, Belo Horizonte, Milan, Roma, London, Paris og Bergen. Men hvor er de i dag, og hvordan har det gått med dem? Har våre ”naive” forsøk gitt resultater utover noen gode minner og evne til å spille, og har det hjulpet barna i deres forsøk på å finne en plass i sitt lokalsamfunn?

1.6 Oppgaveintensjon og forskningsspørsmål

Jeg har i innledningen av denne oppgaven presentert staten Tocantins og lokalsamfunnet Parque Eldorado. Jeg har forklart min bakgrunn i dette prosjektet, og om hvordan vi i samarbeid med Comsaúde og Kirkens Bymisjon ønsket å jobbe i dette lokalsamfunnet for å gi barn en mer verdig barndom. Nå, mer enn ti år etter at vi startet opp arbeidet ønsker jeg å finne ut av hvilken betydning det har hatt for dem som deltok. Jeg har som nevnt valgt å fokusere på et av de tiltakene vi iverksatte, nemlig trommegruppen Tambores do Tocantins. Mitt forskningsspørsmål blir derfor:

Hvilken betydning har barns deltakelse i perkusjonsprosjektet Tambores do Tocantins hatt for dem?

Samfunnsarbeid har vært vår teoretiske og praktiske innfallsvinkel til arbeidet i Brasil, og jeg ønsker å se nærmere på hvilken betydning dette har hatt for de funn som kommer fram i min forskning.

1.7 Oppgavens oppbygging

Studien er delt inn i seks deler. Første del redegjør for studiens bakgrunn, kontekstuelle kompleksitet og problemstilling. I tillegg beskrives ulike perkusive begreper som omhandles i oppgaven.

Del to setter søkelys på tidligere forskning basert på Tambores do Tocantins og nyere brasiliansk kulturpolitikk. Den går og inn på teori som har fokus rundt arbeid med undertrykte grupper, og bruk av kultur som et virkemiddel til å skape forandring. Jeg tar og opp samfunnsarbeidsprosjekter realisert andre steder i verden, og hvilke fellesnevnerne de har funnet som kriterier for å skape gode tiltak for barn og unge.

Tredje del redegjør for de teoretiske grunnpilarene arbeidet tar utgangspunkt i. Jeg har her fokusert på samfunnsarbeidsteori, og teori som omhandler barns rettigheter. Menneskerettighetene og Barnekonvensjonen blir gjennom hele oppgaven brukt som et bakteppe for forståelse av barns rettigheter, og hvilke føringer dette gir i forhold til intervensjon for denne gruppen.

I fjerde del av oppgaven beskriver jeg den metodiske tilnærming til min problemstilling og den eksplisitte gjennomføring av feltarbeidet.

I femte del av oppgaven presenterer jeg de empiriske funn som har blitt gjort gjennom mine intervjuer med dem som har deltatt i oppgaven. Disse diskuteres og problematiseres på bakgrunn av det teoretiske grunnlaget for oppgaven.

Avslutningsvis vil jeg i kapittel seks komme med noen tanker og vurderinger rundt det jeg har lært, sett i lys av de funn som har blitt gjort gjennom mine samtaler med intervjugruppen.

2. Tematisk og teoretisk perspektiv

2.1 *Cultura Viva / Levende kultur*

Célio Turino er historikeren som utarbeidet ideen og modellene rundt Ponto de Cultura og Cultura Viva (levende kultur). I sin bok "O Brasil de baixo para cima" (2009) (Brasil nedenfra og opp/Brasil snudd på hodet), gir han en detaljert beskrivelse av arbeidet med å etablere nettverket av små og store kulturprosjekter i Brasil fra 2002 og utover. Arbeidet tok utgangspunkt i det å forandre en kulturpolitikk rettet mot en kulturell elite, for å sette et søkelys på den kulturelle rikdommen som finnes i Brasil. Gjennom å støtte kulturelle forgreininger blant mennesker i hele Brasil, også i favelaer og på landsbygden, ønsket en å skape et mer helhetlig bilde. En skapte møtesteder for disse ulike forgreiningene slik at de aktuelle aktørene fikk en forståelse av at de ikke var alene om sitt engasjement, men delte dette med andre. Gjennom utveksling av teknikker og erfaringer var ideen at den kulturelle arven skulle vokse og leve videre. Célio Turino jobber for tiden med å implementere ideen om Ponto de Cultura i land som Argentina, Venezuela og England.

Direktoratet for Strategiske Tema utgav i 2011 en bok som analyserer og gir en evaluering av kulturprogrammet Cultura Viva, programmet som også innbefatter Pontos de Cultura. Den overordnede hensikten med utgivelsen var å gi en samlet analyse direkte på temaet offentlig kulturpolitikk, med utdrag fra utgivelser på masternivå, doktorgrader, avhandlinger og artikler (BARBOSA and ARAÚJO 2010). Analysen av det arbeidet som ble innledet i 2002 viser at kulturprosjektet kan vise til ulike positive resultater for tidligere marginaliserte grupper innenfor brasiliansk kultur. En setter blant annet søkelys på arbeidet med den teknologiske inkluderingen av disse gruppene, der tilgang til moderne data og kommunikasjonsutstyr har ført til meget gode resultater spesielt i forhold til det å etablere en virtuell horisontal interaksjon mellom de ulike gruppene, for slik å øke den kollektive politiserte kunnskapen (Barros and Ziviani 2009:15).

En overordnet konklusjon i boken er at Cultura Viva startet en prosess for å skape en offentlig kulturpolitikk som er inkluderende og som omfatter flertallet av befolkningen. En har demokratisert kulturen og skapt en praksis med fokus på hele befolkningens

tilgang til kulturelle varer og tjenester (Domingues i Barros and Ziviani 2009:64). Slike demokratiseringsmål har vært en kulturpolitisk fellesarv i mange land (Mangset 2012). Som et nasjonalt program innenfor utdanning, kultur og samfunnskunnskap, har Cultura Viva helt siden starten skapt en nærhet og et fokus rundt forskjeller og kulturelt mangfold, og vært et prosjekt for samarbeid og samhandling mellom ulike kulturelle uttrykk. Analysen omtaler prosjektet som samlende for en nasjon med enorme kulturelle, etniske og sosiale ulikheter (Barros and Ziviani 2009:69).

Det er blitt skrevet ulike artikler og avhandlinger rundt arbeidet til Marcio Bello og Tambores do Tocantins. Avhandlingene har i stor grad et fokus rundt den musikalske delen av prosjektet. Arbeidet ”Tambores do Tocantins: Tradições e saberes musicais através da Folkcomunicação” (Tambores do Tocantins: Tradisjoner og musikalsk kunnskap via Folk-kommunikasjon), prøver å vise at kommunikasjon ikke bare utøves i store medier, men også gjennom musikalske framføringer, instrumentbyggingskurs og gjennom kulturelle aktiviteter. Arbeidet konkluderer med at Tambores do Tocantins er en blanding av folklore, studier, sosial inkludering og kommunikasjon. Videre at vokabularet er sammensatt av melodi, takt og rytme, alt kanalisert gjennom trommeslag og rytmeinstrumenter. Gruppen klarer gjennom utradisjonelle metoder å vise sin kultur, sine meninger og sitt levesett, og er i følge Araújo et viktig kommunikasjonsinstrument i en del av Brasil der tradisjonell perkusiv folkemusikk fremdeles er levende (2010). Ingen forskningsarbeider har tidligere sett på Tambores do Tocantins og hvilke effekter programmet har hatt sett fra et sosialfaglig perspektiv.

2.2 *Art and Community work*

Nettstedene Center for the study of Art and Community⁷ og The Community Tool Box⁸ kan begge vise til aktuelle forskningsarbeid innenfor Community work and Art, og er således gode verktøy for å holde seg oppdatert på feltet. Eksempler er artiklene ”Making Exact Change: A Study of Ten Exemplary Arts-based Community Development Programs, Art in the Public Interest, Community Arts Network” eller boken ”Making Exact Change”: *How U.S. arts-based programs have -made a significant and sustained*

⁷ www.artandcommunity.com

⁸ <http://ctb.ku.edu/en/About.aspx>

impact on their communities. Her beskriver og analyserer William Cleveland ulike samfunnsarbeidsprosjekt i USA. Boken forfekter at en for å definere hvordan en måler suksess i samfunnsarbeid basert på kunst og kultur må se på det eksplisitte samfunnets behov og prioriteringer. For organisasjonene som ble evaluert i denne studien ble samfunnsarbeidskunst definert som kunst som er laget med, for og om de samfunnene de betjener, og det var viktig at arbeidet ble laget for å hjelpe det aktuelle lokalsamfunnet. De ulike prosjektene hadde spesifikke målsettinger som redusert kriminalitet og økt kompetanse, og kunne vise til spennende resultater innenfor ulike felt (2005).

I følge William Cleveland har USA vært et foregangsland med hensyn til det å bruke kunst og kultur i samfunnsarbeid, og mange av de fremste artister og kunstorganisasjoner i USA har klart å skape innovasjon og suksess i arbeidet rettet mot institusjoner, fengsler, eldresentre, spesialskoler og mange andre utradisjonelle arenaer for kunst (2005:6). Dette arbeidet har utfordret tradisjonelle ideer om kunst og kultur i Amerika, og det har skapt vellykkede modeller for intervensjon. I disse modellene finnes det ulike fellesnevner som i dette studiet blir trukket fram som signifikante i forhold til det å skulle skape et arbeid med gode resultater:

- Retningslinjer og strukturer som er enkle, tydelige og fokuserte.
- Støttestrukturer som vektlegger kontinuitet og regelmessighet.
- Tålmodighet.
- Legg vekt på deltakelse og nettverksbygging.
- Åpen og regelmessig kommunikasjon.
- Tilrettelegg for uforutsigbarhet.
- Vær oppmerksom på detaljer.
- Legg vekt på kvalitet fremfor kvantitet.
- Verdilegg prosessen like mye som produktet.
- Lytt til deltakernes historier.
- Prøv å beskytte deltakerne fra å bli distraheret og utnyttet.
- Lær av erfaring og la disse bli tatt med i prosjektet videre.
- Jobb med samfunnsutvikling i praksis.

(Cleveland 2005:103)

2.3 *Anvendt drama*

Anvendt drama knytter sterke bånd til Paulo Freire sin pedagogikk, og viktigheten av dialogen mellom elev og lærer som gir eleven en mulighet til å fortelle sin historie. Drama er en narrativ kunst. Gjennom drama kan man stille spørsmål om hvilke historier som blir fortalt, hvem sin sannhet som gjelder og man kan fortelle historien fra et annet perspektiv (Nicholson 2005:63). Helen Nicholson (2005) skriver i ”Applied drama. The gift of theatre” at anvendt drama har sterke bånd til utdanning. I anvendt drama stilles det spørsmål om hvor kunnskap befinner seg og hvilken kunnskap som er verdsatt og delt. Talspersoner for anvendt drama fremmer deltakelse, dialog og dialektikk som viktige kvaliteter, noe som står i sterk motsetning til en autoritær tilnærming til undervisning. Drama og pedagogikk er aktiviteter som sammen blir sett på som kraftfulle verktøy for å fremme kreativitet og utfordre passivitet. De pedagogiske metodene varierer ut i fra kulturell kontekst, fordi anvendt drama er et globalt fenomen. Lokal dynamikk og gruppens interesser styrer metodene (Nicholson 2005:38). Når en deltar i anvendt drama forsvinner det individuelle, det blir integrert i gruppen som en nå tilhører (Boal 1998:250).

Augusto Boal sin bok om de «undertryktes teater» (1979), var influert av Paulo Freires ideer, og hadde en internasjonal innvirkning på hvordan drama kunne brukes i bevisstgjøringen av mennesker med dagligdagse undertrykkende erfaringer. Viktig var ikke minst bruken av forum teater, som fungerte slik at tilskuere kunne fryse scenen og ta over rollen til en av deltakerne, for slik å skape et avbrudd i forestillingen og skape forandring (Ledwith 1997:174). Dette kunne være forandringer opplevd gjennom rasisme eller vold, eller en hvilken som helst situasjon en har følt som diskriminerende (Ledwith 1997:120). Erfaringene kan gå begge veier, både ifra det reelle liv til teateret, og fra teateret til det reelle liv. Identifikasjon er i følge Boal en nødvendighet for å kunne overføre erfaringene fra den fiktive virkeligheten som teateret representerer, til den reelle virkeligheten (2000).

De undertryktes teater produserer en ny form for forståelse, ved å hjelpe subjektet til å føle og til å forstå, ikke bare gjennom intellektet, men også gjennom sansene (Boal 2000). Grunnideen hos Boal var at den passive, den undertrykte tilskueren skulle erstattes av den aktive deltakeren, som blir en del av selve handlingen (Engelstad and

Boal 2001:22). En kan sette spørsmåltegn ved om dette er mulig, om vi alle innehar de nødvendige ferdigheter som skal til for at vi skal kunne delta i et skuespill slik Boal ønsker. Boal påpeker at vi alle har vært kunstnere, ja faktisk multikunstnere, nemlig i vår barndom, gjennom sang, tegning, dikting og presentasjoner. Vi koreograferte, vi skapte og forfattet. Men etter hvert ble vi lært at kunstnerisk aktivitet er for spesialister, at dette ikke er en aktivitet som den vanlige mann i gaten skal holde på med. En aktivitet preget av respekt, av ærbødighet. Boal mener at vi burde fjerne dette skillet mellom hva som er adekvat for «vanlige» mennesker og hva som er forbeholdt en kunstnerelite i samfunnet. Det er nemlig ikke snakk om at en gjennom disse metodene skal lage teatraliske kunstverk, men at en skal ta i bruk teaterets metoder som et effektivt kommunikasjonsmiddel, som et dagligdags språk. Erfaringer har vist at en gjennom en slik deltakelse for dem som tidligere kun var passive tilskuere, har klart å skape et engasjement og en glede som har gitt en stor individuell terapeutisk gevinst som et biprodukt til et levende teater.

Boal ønsket at en gjennom teaterets virkningsfulle språk skulle forandre den passive deltakeren til en handlende aktør. De forandringer dette skaper i tekst, i fortelling og i dramaturgien er viktige trekk, men like viktig er det som skjer med teatersituasjonen. Den tidligere tilskueren oppdager at det er mulig å kjempe mot undertrykkelsen, mot diskrimineringen, men at en må invadere scenen for at det skal kunne skje. En må være en aktiv deltaker i en situasjon som er basert på undertrykkelse for å kunne skape forandring, en må delta for å skape varig endring (Engelstad and Boal 2001:133).

3. Teoretiske Perspektiver

The true measure of a nation's standing is how well it attends to its children – their health and safety, their material security, their education and socialization, and their sense of being loved, valued, and included in the families and societies into which they are born (UNICEF. 2007:1)

3.1 Fordelingsprinsipper og menneskerettigheter

Når vi diskuterer sosiale rettigheter må det ligge noen premisser til grunn. En må ta utgangspunkt i et avgrenset samfunn, som utgjør den arena der de ulike goder skal fordeles. Videre at det finnes et sett av institusjoner som er essensielle for menneskers liv og at det finnes en eller annen instans som er i stand til å endre den institusjonelle strukturen på en slik måte som det favoriserte idealet krever. Innenfor tanken om sosiale rettigheter i et samfunn må denne institusjonen være styresmaktene og staten (Miller 1999:22). Miller (1979:27-28) hevdet at for å dekke de multiple behov som borgerne i et samfunn innehar må en ta utgangspunkt i tre ulike rettferdighetsprinsipper, nemlig fortjeneste, rettigheter og behov.

Rettferdighet og fordelingsprinsipper har blitt diskutert helt siden antikkens dager, og en finner eksempler på dette i skrifter fra cirka 2500 år tilbake i tid. Prinsippet om rettferdighet gjennom fortjeneste er det eldste rettighetsprinsippet, og det normative og moralske aspektet er framtrødende (Underlid 2009:131-133). Prinsippet hevder at den som ikke følger de lover som gjelder for et samfunn, fortjener å bli straffet, gjerne gjennom offentlig uthenging eller å bli fratatt sine rettigheter som samfunnsborger for en periode. Segregering fra dem som holder seg innenfor de regler som til enhver tid gjelder, gjennom fengselsstraffer og deportering har i uminnelige tider vært en allment akseptert metode for å opprettholde lov og orden i ulike samfunn, og blitt akseptert som

en rettferdig måte å behandle medborgere på. På samme måte ønsket en å gjøre ære på dem som gjorde en ekstra innsats for det samfunnet de levde i, og det ble satt fokus på den positive handling som var blitt utført. I utmerkelser for unike prestasjoner, innenfor sport, politikk, strid, akademia, på arbeidsplassen, ja innenfor de fleste samfunnsrelaterte områder har en hedret dem som har prestert, og det har vært utbredt aksept om at dette er en god måte å utøve rettferdighet på.

Hume levde under den industrielle revolusjonen og forsvarte et juridisk rettighetsprinsipp, der objektive fornuftsbaserte standarder var viktigere enn subjektivitet. Rettferdighet var ikke definert som et sett av holdninger, men som prinsipper og regler som regulerte mennesker sine handlinger (Miller 1979:157). Vernet av eiendomsretten var det viktigste, og han interesserte seg lite for fordeling av goder og plikter i samfunnet som blir verdsatt i nyere sosial teori (Underlid 2009:43-44). Eierskap regulert gjennom ulike lover og dokumenter var utgangspunktet for dette rettighetsprinsippet, og en kan trekke paralleller til Aristoteles bruk av begrepet fordelingsprinsipp der menn har større verdi enn kvinner, voksne mer enn barn, frie menn mer enn slaver og at fordelingen måtte bli deretter.

Behov som sosialt fordelingsprinsipp finner en også omtalt i skrifter helt fra Antikkens dager, men det var først den russiske naturforsker og geograf Pjotr Aleksejevitsj Kropotkin (1842-1921) som grundig behandlet denne rettferdighetsideen (Underlid 2009:60). Han sluttet seg til det kommunistiske prinsippet om fordeling etter behov, og hevdet at for første gang i verdenshistorien hadde menneskeheten nå mulighet til å tilfredsstille alle menneskers behov (Kropotkin i Underlid 2009). I behovsprinsippet må mennesker med ulike spesielle behov stå først i rekken når knappe ressurser skal fordeles. Bare slik vil fordelingen bli rettferdig, og Kropotkin mente at disse ideene var anerkjent av arbeiderklassen som ikke var påvirket av middelklassens fordommer (Miller 1979:222). Menneskelige behov må møtes med solidaritet og sympati, ikke veldedighet, hverken statlig eller privat. Kropotkin mente at bare slik kunne en oppnå rettferdighet, og dette gjaldt ikke bare basale behov som mat, drikke, klær og husly, men også behov som ligger høyere i behovshierarkiet. Immanuel Kant krevde at vi skulle behandle alle mennesker som et mål i seg selv, og ikke som et middel for å nå andre sine mål. Prinsippet om behov kan i følge Underlid knyttes til arbeiderbevegelsen

og deres velferdstenkning, og poengterer at Karl Marx mente at dette prinsippet kun var mulig å realisere i en høyere fase av det kommunistiske samfunnet (2009:152).

En ser at ideer rundt rettferdighet og fordelingsprinsipper har blitt diskutert i flere tusen år, og at ideen om å gjøre seg fortjent til noe har vært grunnleggende. Ulike former for positive og negative sanksjoner har vært allment akseptert, og er det vel også i dag. Først på slutten av 1800-tallet fikk vi en grundig diskusjon rundt sosiale rettigheter, og hvordan en skulle møte menneskelige behov i et industrialisert samfunn. Men menneskeheten skulle enda oppleve mye lidelse før disse ideene ble formalisert gjennom nedskrevne lover.

Menneskerettigheter kan defineres som de grunnleggende rettigheter og friheter som individene har ovenfor statens myndigheter (Høstmølingen 2005:10). De kan ses på som menneskenes forsøk på å definere hva vi i fellesskap aksepterer som basale rettigheter for det enkelte individ (Ife and Tesoriero 2006:58). Sett i lys av hvor langt tilbake diskusjonen rundt rettigheter finnes i skrifter, så er det liten tvil om at menneskerettighetene er forholdsvis nye. En finner derimot tanker om dem så langt tilbake som i gresk filosofi og i de store verdensreligionene. Den amerikanske uavhengighetserklæringen av 1776 og den franske revolusjonserklæringen om menneskets og borgernes rettigheter av 1789 brakte ulike teorier rundt menneskerettigheter inn i styringen av samfunnet (Høstmølingen 2005:12). Etter at verden hadde vært gjennom to katastrofale verdenskriger i tiden fram mot 1945, ble menneskerettigheter løftet fra ulike nasjonale nivå til et internasjonalt (Høstmølingen 2005:13). Der menneskerettigheter tidligere hadde vært normer i nasjonal lovgivning og praksis, ble rettighetene nå en del av folkerettslige avtaler, og der traktater tidligere hadde vært avtaler mellom ulike nasjoner, innebar menneskerettighetene at staten på et folkerettslig grunnlag nå gav individene rettigheter, mens myndighetene påtok seg de motsvarende pliktene. Noe av det fundamentale med menneskerettighetene er at de ikke er en avtale mellom individer, men mellom individet og myndighetene (Høstmølingen 2005:11-13). FNs generalforsamling vedtok den politisk bindende verdenserklæringen om menneskerettigheter i 1948, og skapte dermed grunnmuren for de ulike rettslig bindende konvensjonene som siden er vedtatt. I tillegg til Europarådets menneskerettighetskonvensjon av 1950 er de seks viktigste konvensjonene

rasediskrimineringskonvensjonen av 1965, konvensjonen om sivile og politiske rettigheter av 1966, konvensjonen om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter av 1966, kvinnediskrimineringskonvensjonen av 1979, torturkonvensjonen av 1987 og barnekonvensjonen av 1989 (Høstmælingen 2005:14). Menneskerettigheter tar for seg mange ulike forhold og det er normalt å dele den inn i to hovedgrupper med sivile og politiske i en gruppe, og økonomiske, sosiale og kulturelle i den andre.

Menneskerettighetene har til tider blitt kritisert for å være en vestlig ide, som var blitt påtvunget andre land gjennom politisk, kulturell, økonomisk og militær makt (Høstmælingen 2005:22). Denne kritikken har med tiden stilnet, og under konferansen om menneskerettigheter i Wien i 1993 ble det enighet om at menneskerettighetene var universelle, udelelige og avhengig av hverandre. Forsvarerne poengterte at menneskerettighetene tar utgangspunkt i de ulike individers grunnleggende behov og at disse behovene varierer lite mellom de ulike kulturene (Høstmælingen 2005:23). Det er senere blitt satt spørsmålsteget rundt implementeringen av menneskerettighetene innenfor samfunnsarbeid. Samfunnsarbeid jobber ut fra prinsipper om å jobbe nedenfra og opp, på grasrotnivå, mens FN sitt system opererer som et byråkratisk hierarki (Ife and Fiske 2006). Enkelte mener at disse to grunnleggende forskjellene ikke lar seg kombinere.

FNs konvensjon om barnets rettigheter (Barnekonvensjonen) ble vedtatt av de Forente Nasjoner i 1989 og kan ses som en presisering av at også barn omhandles av menneskerettigheter (Høstmælingen, Sandberg et al. 2012:17). Konvensjonen anerkjenner at barn under 18 år er selvstendige individer som skal ha mange av de samme menneskelige rettigheter som tidligere var blitt forbeholdt voksne, samt utvidede rettigheter knyttet opp mot sin spesielle status som barn. Konvensjonen fastlegger at barnet med sin fysiske og mentale umodenhet har behov for spesielle vernetiltak og særskilt omsorg (Høstmælingen, Sandberg et al. 2012:18). Barnekonvensjonen førte til at det offentlige synet på ulike områder ble forandret fra å se på barn som objekter og passive mottakere til å se på dem som subjekter med rettigheter som enkeltindivider (Frønes 2006). I det norske samfunnet kan vi også se at det i løpet av de siste 30 årene har vært en dreining i forhold til barns rettigheter og selvstendige identitet. Barn ble tidligere i mange tilfeller sett på som et objekt, de voksnes eiendel, og

Barnekonvensjonen har vært delaktig i å forandre dette synet på barn fra objekt til subjekt. Barnekonvensjonen er ratifisert av så godt som alle deltakerlandene i FN, med unntak av Somalia, USA og det nyoppnevnte Sør-Sudan. Dette faktum gir den betydelig politisk og moralsk legitimitet, men og ekstra juridisk styrke. FN sin komite for barnets rettigheter (barnekomiteen) er overvåkingsorganet for konvensjonen (Høstmælingen, Sandberg et al. 2012).

Det har tradisjonelt vært vanlig å dele opp Barnekonvensjonen i ulike prinsipper, for å forenkle dens kompleksitet og å skape oversikt og anvendelighet. En tradisjonell kategorisering tar utgangspunkt i forhold til fire kategorier som brukes for å klassifisere menneskerettighetene, nemlig sivile, politiske, økonomiske og kulturelle (Verhellen 1997). Barnekomiteen framhever fire av artiklene som generelle prinsipper for hele konvensjonen, nemlig ikke-diskriminering, barnets beste, barnets rett til utvikling og barnets rett til å bli hørt (Høstmælingen, Sandberg et al. 2012:19). Cantwell sitt forslag til mer spesifikk kategorisering som har blitt mye brukt, er blitt kjent som de tre P-er. Provision, Protection og Participation (Cantwell 1993).

Provision dekker barns rettigheter til grunnleggende behov. Mat, klær, rent vann, et sted å bo og skolegang, er alle eksempler på basale behov barn har rett på i følge barnekonvensjonen. I Norge er disse behovene i stor grad dekket gjennom et velferdssamfunn som tar vare på oss, men slik er det ikke i de fleste utviklingsland, og land med store sosioøkonomiske forskjeller. Brasil er et av disse landene, og mange barn får ikke dekket sine basale behov. Forskning tyder på at det er økonomisk knapphet over tid som er belastende, og at det å vokse opp i familier med langvarig lav inntekt er en risikofaktor både på kortsiktig og langsiktig nivå i forhold til utvikling av sosiale problemer (Brooks-Gunn 1999 i Andenæs 2000).

Protection dekker barns rettigheter til å bli tatt vare på i et samfunn, og at de på grunn av sin fysiske og mentale umodenhet har behov for spesielle vernetiltak og omsorg. I artikkel 19 blir barns rett til beskyttelse mot vold, overgrep, omsorgssvikt, mishandling og utnyttning poengtert. Videre gir artikkel 20 barn som lever uten sine foreldre spesiell beskyttelse og artikkel 34 definerer barns vern mot seksuell utnyttning og overgrep.

Participation er en viktig del av den nyskapende tenkningen som ble innlemmet i Barnekonvensjonen av 1989, og som erklæringen om barns rettigheter fra 1959, forløperen til konvensjonen hadde utelatt. Barn har rett til å bli hørt, og til å være deltakere i sitt eget liv. Barnet har gått fra å bli betraktet som et objekt og til å bli et subjekt, et individ med egne meninger og rettigheter til å ytre og formidle disse. Artikkel 31 i Barnekonvensjonen er en av flere artikler som omhandler barn sine rettigheter i forhold til Participation, deltakelse i sine egne liv:

1. Partene anerkjenner barnets rett til hvile og fritid og til å delta i lek og fritidsaktiviteter som passer for barnets alder og til fritt å delta i kulturliv og kunstnerisk virksomhet.

2. Partene skal respektere og fremme barnets rett til fullt ut å delta i det kulturelle og kunstneriske liv og skal oppmuntre tilgangen til egnede og like muligheter for kulturelle, kunstneriske, rekreasjons og fritidsaktiviteter.

«Implementeringen av artikkel 31 i barnekonvensjonen innebærer å ta stilling til og vurdere spørsmål rundt barns hverdagsliv og barndom som inkluderer kulturelle, etiske, ideologiske og verdimeslige vurderinger knyttet til hva det betyr å være barn, og hva som er en god barndom» (Høstmælingen, Sandberg et al. 2012:277).

Anne Trine Kjørholt uttaler at *«et barn som ikke kan leke er et utrygt barn, et barn som ikke tør å vise sine følelser, og framstår dermed ikke som et tydelig menneske. Vi ser at evnen til å leke knyttes til barnets identitet, selvopfatning, relasjoner og følelser»*. Barn har behov for å utvikle seg gjennom lek og å kunne delta i utviklende kulturliv og kunstnerisk virksomhet (Høstmælingen, Sandberg et al. 2012:267). Barnekonvensjonen poengterer barns rett til deltakelse i fritidsaktiviteter som passer for barnets alder, og at myndighetene skal fremme barnets rett til deltakelse i det kulturelle og det kunstneriske liv.

Barnas beste er et av prinsippene som holdes høyt av Barnekomiteen, men det sier seg selv at dette prinsippet må sees i sammenheng med kulturelle variasjoner, og ta hensyn til det enkelte barns behov og forutsetninger i en bestemt lokal kontekst. Philip Alston påpeker at mens det å støtte barns autonomi og individualitet vil bli vurdert som i tråd med barns beste i moderne vestlige samfunn, så vil det i andre typer samfunn ses som

en motsetning til lokale tradisjoner og verdier der barns beste sees i lys av hva som er best for familien og en bestemt sosial gruppe (Alston i Høstmælingen, Sandberg et al. 2012:268). Barnekomiteen understreker at tolkningen av hva som er barnas beste må være i overensstemmelse med resten av konvensjonen, med et grunnsyn om at barn har det samme ukrenkelige menneskeverd som voksne (Høstmælingen, Sandberg et al. 2012:52).

3.2 Samfunnsarbeid

Samfunnsarbeid er tradisjonelt blitt omtalt som kollektiv handling, kollektivt endringsarbeid og det å kunne ta ansvar for sine medmennesker. Samfunnsarbeid kan defineres som *“the process of assisting people to improve their own communities by undertaking collective action”* (Twelvetrees 2002:1). Det vises her til samfunnsarbeiderens rolle som tilrettelegger for at grupper mobiliserer sine ressurser gjennom kollektiv handling for å bedre sine levekår. Samfunnsarbeidere skal tilrettelegge for at marginaliserte grupper selv kan skape endring gjennom ulike nabolags eller interessegrupper, og det er vesentlig at gruppen selv bevisstgjøres og utvikler strategier og ferdigheter, slik at de selv kan være aktører i oppgaven med å forandre sin egen livssituasjon. Minkler (2005:26) sier også at samfunnsarbeid er å definere prosessen der samfunnsgrupper blir hjulpet til å identifisere felles problem og mål, mobilisere ressurser og utvikle og innføre strategier for å oppnå de mål som gruppen har satt. For at dette skal være mulig må en ta utgangspunkt i et menneskesyn der hvert enkelt individ sees på som kreative og handlende aktører som selv kan bedre sine muligheter for sosial deltakelse, og endre sine livsbetingelser. En må handle i et perspektiv som jobber nedenfra og opp, som starter ved utgangspunktet der menneskene er (Sudmann and Henriksbø 2009; Tesoriero 2010).

Samfunnsarbeid blir ofte omtalt som et godt sosialfaglig redskap brukt i arbeid med marginaliserte samfunnsgrupper. Marginal stammer fra det latinske margo som betyr kant eller grense. Ordet ble opprinnelig brukt om den blanke kanten (margen) på en side med tekst. Marginalisering omtaler fenomener som er uten eller av underordnet betydning, og som befinner seg i ytterkanten av et sentrum eller avviker fra det som er

vanlig (Johannessen i Gejerstam 2001). Marginal blir også definert som å befinne seg tett ved den lave grensen for kvalifikasjon eller aksept (Eide 2006:1).

Samfunnsarbeid er et bidrag til at mennesker gjennom kollektiv handling blir i stand til å utvikle og forbedre sine fellesskap, men hva er egentlig et samfunn eller community? Gary Craig (2007) framholder tre hovedbetydninger sett i et samfunnsarbeids perspektiv; den mest åpenbare er et geografisk avgrenset område som for eksempel en bygd, bydel, boligblokk eller skolekrets, men det blir for snevert å bare skulle fokusere på geografi. Vi vet at innenfor slike områder kan det være store motsetninger, både med hensyn til religion, kjønn, alder osv. Her kommer vi inn på den andre grupperingen som har vært viktig for samfunnsarbeidere, nemlig identitet. Hvilke individer eller grupperinger i et samfunn identifiserer du deg med, og hvilke behov og interesser har du til felles med dem? Til slutt trekker Gary Craig (2007:337-339) fram begrepet tema, der ulike personer engasjerer seg i bestemte kampsaker som tas opp innenfor et geografisk område. Samfunnsarbeid har som siktemål å avgrense problemet, foreslå og igangsette tiltak basert på lokal handlingskapasitet, empowerment, kritisk refleksjon og deltakelse (Minkler 2005:34). Samfunnsarbeidere har ofte vært delt i dem som ser på de eksisterende maktrelasjoner med en tilnærming basert på sosial inkludering, mens radikale versjoner har vært mer opptatt av å avdekke strukturene og maktrelasjonene som systematisk marginaliserende og ekskluderende, og å transformere disse (Shaw 2008:13).

3.2.1 Empowerment

Opprinnelsen til empowerment-begrepet knyttes ofte til den amerikanske borgerrettsbevegelsen (Solomon 1976 i Askheim, Starrin et al. 2007:21). Uttrykket springer ut av begrepet power, et ord som kan bety både styrke, kraft og makt (Askheim, Starrin et al. 2007:21). Utrykket omhandler at personer eller grupper som er i en avmaktssituasjon, opparbeider seg kraft og styrke og reduserer sin avmakt enkeltvis eller i fellesskap (Lundemark Andersen, Brok et al. 2000:14). De får dermed større kontroll over dagliglivet, og de får mulighet til å endre livsbetingelsene sine (Slettebø 2002:76). Idégrunnet for empowerment bygger på verdier som selvstendigjøring,

menneskerettigheter, demokrati, solidaritet og kollektivt ansvar, og er et sentralt begrep innenfor samfunnsarbeid (Stang, Hauge et al. 2003:141/142).

Avmakt kan defineres på ulike måter, men har fellesnevnerne som nedstemthet, tanker om at det ikke nytter, kort sagt en følelse av oppgitthet (Hutchinson 2010:19). Paulo Freire regnes som en klassiker i å beskrive avmakt og å vise vei til hvordan mennesker kan mobilisere krefter for å forandre sin situasjon (1999:17; Hutchinson 2010). En av tradisjonene innenfor empowerment-uttrykket er empowerment som etablering av motmakt. Paulo Freire har gjennom sin bok «De undertryktes pedagogikk» vært en av de store inspirasjonskildene til denne retningen (Askheim, Starrin et al. 2007:23).

Bracht (1998:90) mener at individuell empowerment er vesentlig for kollektiv samfunnshandling. Han deler empowerment inn i to ulike deler, den psykologiske og den kollektive. På det psykologiske nivå beskrives empowerment som en personlig utvikling som gir økt selvtillit og selvfølelse. Ved å styrke handlingskapasiteten mellom aktører på samme nivå, får grupper kraft til å mobilisere og motarbeide kreftene som holder dem nede. Gjennom at individets krefter mobiliseres dannes grunnleggende forutsetninger for å nå kollektive mål (Hutchinson 2010:22). Det skjer en endring fra individuell psykologiske empowerment til kollektiv empowerment (Bracht 1998:90).

3.2.2 Deltakelse

«Å bli nektet sin mulighet for en potensiell suksessfull deltakelse, er det samme som å bli nektet sin menneskelighet» (Doyal and Gough 1991:184).

Deltakende praksis tar utgangspunkt i levd realitet, i hvem vi er i verden og hvordan å skape et samhold som går på tvers av alder, sosial status, kjønn og rase (Ledwith and Springett 2010:13). Ulike forskere framhever deltakelse som en grunnleggende del av vår hverdag. De har ulike innfallsvinkler i forhold til problemstillinger rundt temaet, men har en felles forståelse av viktigheten av oss som deltakere i ulike samfunn. Jeg har i min oppgave valgt å fokusere på Ledwith og Springett (2010) sin modell rundt temaet deltakelse. Dette fordi den sammenfaller med Paulo Freire sine teorier, som også i min oppgave har blitt betydelig vektlagt som en innfallsvinkel til samfunnsarbeid.

Filosofien til en deltakende praksis, er basert på prinsipper som fred, rettferdighet og likhet, en grunnleggende tro på naturen og det enkelte individs unike verdi. Deltakelse er en livsstil, en måte å se verden og en måte å være i verden. Deltakelse er fundamentalt i forhold til menneskets natur, et forandringskonsept. Det er å sette spørsmålstegn ved dagligdagse opplevelser som leder til en forandret forståelse av verden. Vi er uløselig forbundet med nettet av menneskelige fellesskap, tett vevet inn i alle former for liv på jorden (Ledwith and Springett 2010:13).

Deltakelse som metode ble anerkjent som et redskap for forandring i samfunnsarbeid tidlig på 70-tallet. Ideene var influert av Paulo Freire sin pedagogikk og erfaringer i forhold til å arbeide med undertrykte mennesker (Freire 1999; Ledwith and Springett 2010:15). Problemstillingene til de ulike lokalsamfunn er ulike, og samfunnsarbeids prosjekter må utvikles gjennom dialog med lokalbefolkningen og rettes mot deres uttalte behov. Gjennom kollektiv deltakelse kan vi skape sosiale forandringer basert på rettferdighet og et bærekraftig samfunn (Ledwith and Springett 2010:14).

Paulo Freire sin radikale pedagogikk er basert på troen om at alle kan engasjeres i kritisk dialog (Ledwith and Campling 2011:54). En god lærer er en kritisk pedagog, som arbeider i lokalsamfunnet med verdier som ydmykhet og kjærlighet, og som ser på det utdanningsmessige forholdet som gjensidig humanisering, engasjert og med troen på det gode i menneskene. Gjensidigheten i forholdet mellom det som i utgangspunktet var lærer-elev fører gjennom dialog til at læreren også blir elev og eleven blir lærer (Freire and Nordland 1999:77). I samarbeid kan en da sette spørsmålstegn ved ulike problemstillinger i samfunnet de har til felles. Hva er problemene her? Hvorfor skjer de, og hvem tjener på dette? Ved å sette spørsmålstegn ved samfunnet en lever i skapes en kritisk læringsprosess for deltakerne som gir oss kunnskap om de grunnleggende problemene vi står ovenfor. Refleksivitet blir her et viktig virkemiddel, nemlig det å evne å reflektere rundt våre egne refleksjoner. Å gå enda dypere for å analysere våre egne handlinger, forutsetninger og fordommer for å få bedre innsikt og forståelse av vårt eget liv (Ledwith and Springett 2010:18).

Empowerment er knyttet tett opp mot det å bli en kritisk deltaker i et samfunn. En bevisst person må ha kunnskap om samfunnets maktrelasjoner og hvordan disse har betydning for våre liv. Prosessen som fører oss fram til kritisk tenkning fører og til selvstendighet, og selvstendighet og autonomi fører videre til empowerment (Ledwith and Springett 2010:19). Ekte empowerment er dog ikke en individuell tilstand, men en kollektiv, og Freire påpekte at ekte frigjøring involverer en kollektiv prosess om den skal skape varig forandring (Freire and Nordland 1999). Ved å gjøre bruk av kritisk teori som framhever lidenskap og motivasjon, blir mennesker gitt krefter til å handle og skape endringer (Ledwith and Springett 2010:19).

Deltakende demokrati er et verdenssyn der lokalsamfunn har kontroll over avgjørelsesprosesser som har direkte innvirkning på deres liv. Slik gir vi en stemme til de mest marginaliserte, og vi gir mer makt til lokal innflytelse på politiske avgjørelser, og ansvarliggjør politiske institusjoner (Ledwith and Springett 2010:27). For å kunne skape et deltakende demokrati, er det behov for å innhente kunnskap rundt hvordan diskriminering påvirker lokalsamfunnet i forhold til eksempler som klasse, rase, seksualitet, kjønn, religion og handikap. Bevisstgjøringen og politisering av mennesker blir grunnlaget for handling gjennom politisk deltakelse som igjen fører til sosial endring (Ledwith and Springett 2010:28).

Globalisering har økt kraftig de siste tyve årene, og dette har skapt et trusselbilde både i forhold til menneskelige kriser og for planeten vår. Det er viktig å fremme deltakelse gjennom å skape et biologisk mangfold (Ledwith and Springett 2010:28), og å skape en harmoni og balanse mellom de ulike biologiske elementene som er med å danne et samfunn. I samfunnsarbeid har fokuset på biologisk mangfold eksempelvis vært realisert gjennom bygging av kjøkkenhager, beplanting, festivaler, opparbeiding av parkområder og lignende. Slik kan en være med å forskjønne bydelen sin, noe som igjen kan skape ringvirkninger gjennom et større økologisk engasjement og forståelse av menneskeheten som en del av en større helhet (Ledwith and Springett 2010:29).

Et deltakende verdenssyn bygger på en tro om at vi kan sameksistere i en verden i harmoni og mangfold, på en måte som tilrettelegger for at alle mennesker og miljøet rundt oss kan blomstre (Ledwith and Springett 2010:30). Den tar et utgangspunkt i

respekt for mennesker og naturen, og ser verden i et horisontalt lys der alle blir sett på som likeverdige og verdifulle. En verden der det finnes håp og muligheter for varige sosiale og biologiske endringer som skaper en bedre hverdag for alle mennesker (Ledwith and Springett 2010:31).

3.2.3 Bevisstgjøring og håp

Om vi setter spørsmålstegn ved dem, kan historier bli avbrudd fra det dagligdagse livet, noe som fører til at vi ser verden på en annen måte. Prosessen en gjennomgår når en forteller historier og andre lytter til dem resulterer i økt selvtillit når vi oppdager at det vi har fortalt er relevant og viktig (Ledwith 1997:104). Fortellinger blir et verktøy for å utforske minnet og historien vår, og det hjelper oss å skape sammenheng mellom måten vår fortid skapte vår framtid (Ledwith 1997:114).

Den gjensidige avhengigheten mellom mennesker er grunnleggende fordi hver enkelt av oss trenger kunnskap som andre innehar, og samhandling på en organisert måte skaper fellesskap (Martinussen 2008:28). Kritisk dialog fører til at den tradisjonelle lærerens arroganse blir erstattet med ydmykhet. Ved at læreren inntar en slik ydmyk og kjærlig rolle inntar han en posisjon der han tilrettelegger for en frigjøringsprosess i et fellesskap som ser på sin virkelighet gjennom refleksjon og handling. Slik blir de undertrykte deltakere i sin egen frigjøringsprosess, gjennom et genuint og ekte engasjement (Freire and Nordland 1999:72-77).

Paulo Freire definerte tradisjonell undervisning i Brasil på 60 og 70-tallet som «bankoppfatning» av undervisning. Det vil si at læreren sender ut kommunikeer som elevene skal oppbevare, pugge, motta og gjenta. Metoden tillater ikke elevene til annet enn å registrere og oppbevare informasjonen som blir gitt dem. Et system som stuer vekk menneskene gjennom manglende skaperkraft, forandring og kunnskap (Freire and Nordland 1999:55). Et system som baserer seg på at elevene kontrolleres. Erwing Goffman (2010:105) påpeker at det tradisjonelle synet på sosial kontroll stammer blant annet fra klasserommet, der de ansvarlige kan skape et handlingsrom for paternalistisk inntrykk. For å tilbakeføre menneskeverdet til elevene må det innføres dialog, et ord med to dimensjoner, nemlig refleksjon og handling. Dialog er møte mellom mennesker der en setter navn på verden, med utgangspunkt i levd realitet, i menneskers historie, i

relasjoner bygget av tillit, gjensidighet og respekt (Freire and Nordland 1999:73). Den lille handlingen en utfører ved å lytte til menneskers historier med respekt, ved å gi dem vår fulle oppmerksomhet er å gi mennesker styrke og kontroll over eget liv. Om en ikke blir hørt med respekt, blir vår stemme stilnet (Ledwith and Campling 2011:62). Men i følge Freire kan ikke dialogen eksistere om det ikke finnes en dyp kjærlighet til verden og menneskene. Om en ikke elsker verden, livet eller menneskene kan en ikke delta i en dialog, og dialogen kan heller ikke eksistere uten ydmykhet. Dialogen krever en intens tro på menneskene som nyskapende og som streber etter et rikere menneskeverd. «*Dialogen med utspring i kjærlighet, ydmykhet og tro blir et horisontalt forhold der gjensidig tillit mellom de samtalende er den logiske konsekvens*» (Freire and Nordland 1999:75).

Freire mente at pedagogikken gjennom dialog kunne bevisstgjøre de mennesker som lider under undertrykkelse, slik at de selv ville forstå at handlinger de ble utsatt for var undertrykkende. Handlinger som hindret dem i å nå et rikere menneskeverd (Freire and Nordland 1999:39). For å komme til en slik bevissthet om sin stilling som undertrykt menneske trengs det erkjennelse av sin virkelighet som en undertrykkende virkelighet. Tilværelsen må avsløres, i motsetning til de herskende klassers mytedannende praksis, som gjennom antialog undertrykker og manipulerer folket (Freire and Nordland 1999:159). Den undertrykte klassen blir da apatisk, og det blir lettere å herske over dem. De nedvurderer og undervurderer sine egne evner og egen verdi, for de har gjort undertrykkernes meninger om til sine egne (Freire and Nordland 1999:46).

Uten håp blir vår kamp svak og usikker. Et kritisk håp er for menneskeheten like viktig som rent vann er for fiskene i havet (Freire and Freire 1995:2). Paulo Freire fikk i sine møter med bønder i Chile, fattige i USA og meningsfeller i sin periode i eksil flere opplevelser som fikk han til å sette et fokus på viktigheten av håp, en tro på Utopia som en viktig faktor i menneskers evne til å forandre sin egen undertrykkende livssituasjon. Boken "Håpets Pedagogikk" ble skrevet tyve år etter at han hadde gitt ut det som av mange regnes som hans hovedverk, nemlig «De undertryktes pedagogikk». I boken ser han tilbake på arbeidet med nettopp denne, og reflekterer rundt viktigheten av håpet i de personlige politiserende prosesser som blant annet skal føre til bevisstgjøring. Menneskene har behov for å fornekte den fornedrende virkeligheten, fordi de har absorbert den undertrykkende gruppes ideologi og forklaringsmodell. Ideologien som

ser på dem selv som inkompetente og skyldige i sin egen ulykke, aktører for sine svakheter og feile valg (Freire and Freire 1995:45). Om vi ser på verden og framtiden som forutbestemt, enten som en mekanisk repetisjon av nåtiden eller en garanti for hvordan den vil bli, finnes det ikke rom for Utopia, ei for drømmer eller håp. Det finnes intet rom for læring gjennom kritisk bevisstgjøring, bare en forberedelse på det som vi vet venter oss lenger framme (Freire and Freire 1995:78). Vi må være nysgjerrige vesener, som ønsker svar om «hvorfor» ting er som de er. Vi kan ikke eksistere uten å undres om hva morgendagen bringer, vi må tro at morgendagen enda ikke er forutbestemt, for kun da vil det være meningsfullt å prøve å skape forandring (Freire and Freire 1995:83). Vi må kjempe for at de dehumaniserende følgene som kapitalismen har ført med seg må nektes å utvikle seg videre. Millioner av barn i den tredje verden som dør av underernæring, barn som lever under umenneskelige forhold, familier som må bygge hus av pappkasser og av planker, all diskriminering grunnet rase, kjønn, seksuell legning og overbevisning (Freire and Freire 1995:80). Om de undertrykte klassene ikke drømmer og har håp om en bedre framtid, og forplikter seg gjennom en personlige politiserende prosess til et Utopia, da vil de skape fundament for pragmatiske politiske diskusjoner som gir de dominerende klasser ro for å gjennomføre sin undertrykkende politikk (Freire and Freire 1995:78).

Ingen mennesker kan frigjøre seg selv bare med egne krefter men det er vesentlig at de undertrykte deltar i den revolusjonære prosessen med økende bevissthet om sin egen rolle som omformingens målgruppe. For revolusjonære ledere kan dette kun gjennomføres gjennom dialog, som overbeviser den undertrykte om at han må kjempe for sine rettigheter og ta det fulle ansvar for kampen (Freire and Nordland 1999:50).

”De må forstå at de ikke bare kjemper for frihet fra sult, men for frihet til å skape og bygge, til å undres å våge. En slik frihet krever at enkeltmennesker skal være aktivt og ta ansvar, og ikke være en slave i et velsmurt lite hjul i maskineriet... Det er ikke nok at menneskene ikke er slaver. Dersom samfunnsforholdene skaper roboter, vil ikke resultatet bli kjærlighet til livet, men kjærlighet til døden” (Fromm sitert i Freire and Nordland 1999:52).

4. Metode

4.1 Å forske på eget prosjekt

Å forske på et prosjekt som en har sterk tilknytning til både historisk og emosjonelt, fører til ulike problemstillinger med hensyn til etiske utfordringer og til valg av metode. Selv om det må påpekes at det er Marcio Bello som har ledet og lagt hovedretningene for utviklingen av Tambores do Tocantins, så har jeg deltatt som motivator, utvikler av et finansielt nettverk, sjåfør og som musiker (bassist) ved store arrangementer. Jeg ønsker å være bevisst på min egen rolle i gruppen og at den innsats jeg har lagt ned påvirker meg. Jeg har også konkret kunnskap om det enkelte barns bakgrunn, om deres oppvekst i fattige kår. Som medmenneske og samfunnsarbeider er det umulig ikke å føle sympati for dem, en sympati som står i fare for å påvirke de forskningsresultater jeg vil komme fram til. Jeg har reist med dem på turer, delt sorger og gleder, grått i begravelser og kjempet for deres rett til å fortelle sin historie, enten det har vært i de fattige områdene, på brasiliansk TV eller på norske skoler. En kan spørre seg om det vil være mulig å innta en objektiv forskerrolle, om en vil klare å oppfylle kriteriene om intersubjektiv tilgjengelighet (Gilje and Grimen 1993:19), der det stilles krav til at ulike forskere skal komme fram til like resultater, uavhengig av bakgrunn og personlig tilknytning. Samtidig vet jeg at uten mine erfaringer fra arbeidet med intervjugruppen, så ville det være vanskelig å gjennomføre denne studien.

I arbeidet vårt, som danner grunnlag for oppgaven forsøkte vi å følge Paulo Freire sine teorier om hvilke egenskaper en lærer behøver for å skape ikke-undertrykkende strategier for intervensjon. Ved å innta en ydmyk og kjærlig rolle har vi forsøkt å tilrettelegge for en frigjøringsprosess i et fellesskap som ser på sin virkelighet gjennom refleksjon og handling (Freire and Nordland 1999:53). Likevel kan en ikke se bort fra at maktforholdet mellom deltakerne i trommegruppen og oss som ledere kan påvirke de forskningsresultat vi kommer til å finne. Dominelli (2002:107) påpeker at sosialarbeidere må opparbeide en bevissthet rundt sin egen identitet og om hvem vi er, og dette blir enda viktigere når vi inntar forskerrollen. Ungdommenes relasjon og ikke minst syn på oss kan være farget i en retning av at vi er vestlige rike personer med makt. Vår evne til relasjonskapning med forskningsgruppen blir derfor meget viktig, spesielt

med hensyn til at deres liv og handlinger er i ferd med å bli evaluert (Leonard and Strauss Anselm 1973).

4.2 Hermeneutikk

Hermeneutikk kommer fra gresk og kan defineres som utlegningskunst eller forklaringskunst. Hermeneutikken i moderne tider består av forsøk både på å lage en metodelære for fortolkning av meningsfulle fenomener og å beskrive vilkårene for at forståelse av mening skal kunne være mulig (Gilje and Grimen 2001:143). Hermeneutikken er relevant for min forskning da mitt datamateriale består av meningsfulle fenomener som handlinger, muntlige ytringer, atferdsmønstre, normer, regler, verdier og sosiale forventningsmønstre (Gilje and Grimen 1993:146). Et særtrekk vedrørende forskning på sosiale fenomener er at mennesker tillegger egne handlinger og andre fenomener mening. Samfunnsforskere må dermed forholde seg til en verden som allerede er fortolket av de sosiale aktørene selv. Dette er uavhengig om de fortolkninger og forståelsen de sosiale aktørene har kommet fram til i forhold til seg selv er korrekte eller ikke. Men feilaktige fortolkninger av verden kan være like informative for en samfunnsforsker som adekvate fortolkninger. Det er imidlertid uenighet blant samfunnsforskere om en bør forholde seg til aktørenes beskrivelser av seg selv og sine egne aktiviteter. En tradisjon, som Durkheim kan stå som representant for, går inn for at samfunnsforskere skal se bort fra aktørenes beskrivelser av seg selv. Han hevder at aktørenes beskrivelse og fortolkning av seg selv som oftest gir et feilaktig bilde av en vitenskapelig virkelighet, og er dermed ikke relevante (Gilje and Grimen 1993:145).

Den andre tradisjonen, som jeg velger å forholde meg til, tar et utgangspunkt i at disse egenbeskrivelsene er av fundamental betydning, da det er aktørenes egne oppfatninger av hva de gjør som gir deres handling mening og identitet (Gilje and Grimen 1993:145). Max Weber uttalte at «*sosiologi er en vitenskap som er opptatt av fortolkende forståelse av sosiale handlinger, og derved årsaksforklaring av deres forløp og virkninger*» (Gilje and Grimen 1993:145).

Antony Giddens (1984) sier at samfunnsvitenskapene bygger på en dobbel hermeneutikk. En kan nemlig ikke se bort fra de sosiale aktørenes beskrivelser og

oppfatninger av seg selv, men om samfunnsvitere skal drive forskning så må de rekonstruere de sosiale aktørenes fortolkninger innenfor et samfunnsvitenskapelig språk ved hjelp av teoretiske begreper. Dobbel hermeneutikk krever dialog med dem man vil forstå og det krever autentiske handlingskontekster som forskeren kan inngå i. Forskeren trenger å delta i den verden som forskningsobjektene deltar i for å forstå de handlingsvalg aktøren tar (Krüger 2012). De erfaringer og opplevelser jeg har fått gjennom å leve tett opp mot samfunnet i Tocantins i ti år, vil være relevant for min forståelse av det datamaterialet som jeg har samlet inn. Ungdommenes uttalelser må ses i den kontekst de blir uttalt i, og jeg må ta hensyn til deres helt spesielle bakgrunn og sosiale historie.

4.3 Samfunnsvitenskapelig ståsted

Vitenskapsteorien har ulike inndelinger for å skille mellom ulike ståsteder og perspektiv. Forskningsmiljø som har en felles oppfatning av grunnleggende kunnskap, blir omtalt som vitenskapelige paradigmer. Gilje og Grimen (1993:86) skriver at et paradigme er et anerkjent vitenskapelig resultat som danner grunnlag for en felles forforståelse innenfor et forskermiljø.

Faktaparadigmet bygger på en forståelse av at det finnes universelle lover som styrer menneskelig adferd. Ved å undersøke hvordan strukturelle sosiale fenomen som f.eks. samfunnsstrukturer virker inn på individene sin adferd, søker en å finne lovmessige sammenhenger. Handlingsparadigmet tar utgangspunkt i individene sin handling, og prøver gjennom tolkning å forstå meningen med handlingen. Det er aktørene selv som gjennom samhandling med andre, skaper sosiale institusjoner og relasjoner (Gilje and Grimen 2001:86-99).

Faktaparadigmet og handlingsparadigmet er ytterpunkt i den samfunnsvitenskapelige tilnærmingen. I følge Gilje og Grimen er et sentralt spørsmål i samfunnsvitenskapelig forskning hvordan en kan integrere aktørene sine erfaringsnære skildringer og begrep med de vitenskapelige teoriene sine erfaringsfjerne begrep (1993:147).

I min forskning tar jeg et utgangspunkt i et handlingsparadigme.

4.4 Forforståelse

Når vi nærmer oss noe som vi ser på som uforståelig, det være seg et bilde, en person, en handling, en atferd, så er den alltid uforståelig sett i lys av den bakgrunn vi selv bringer med oss inn i forståelsesprosessen (Gilje and Grimen 1993:148). Jeg ønsker derfor å presentere noe av den forforståelse jeg hadde med meg inn i forskningen rundt Tambores do Tocantins, for slik å belyse faktorer som kan ha hatt innvirkning på min innfallsvinkel til arbeidet.

Å vokse opp i drabantbyer som Fyllingsdalen på 70-tallet i Norge, skapte ulike problemstillinger for unge, og ikke minst deres foreldre. I Fyllingsdalen ble 25 000 mennesker på kort tid plassert sammen for å skape et lokalsamfunn, og dette gav ulike utfordringer for mange. Rusproblematikken har fulgt «Dalen» gjennom hele denne tiden, og da jeg var ung var det enklere tilgang til ulovlige lettere rusmidler som hasj, enn det var å få kjøpt øl fra butikken. Dette preget ungdomsmiljøene og konsumet av lovlige og ulovlige rusmidler var høyt. Fyllingsdalen har alltid hatt et godt idrettstilbud for sine innbyggere, men for dem som ikke ønsket en karriere på fotball eller håndballbanen var det få fritidstilbud. Vi skapte imidlertid våre egne, og musikk ble det bærekraftige for mange av oss. Vi bar forsterkere og musikkinstrumenter gjennom bydelen, og øvde der noen tillot oss. Snille naboer, utendørs øvinger og uorganisert kulturvirksomhet skapte et helt spesielt musikkmiljø i Fyllingsdalen, og dette miljøet reddet mange av oss fra å ta del i det utstrakte rusmisbruket som området var beryktet for. Og vi som kom oss gjennom barne- og ungdomstiden uten å falle for langt ned i det som for noen ble en avgrunn føler at denne oppveksten har vært med på å forme oss på en helt spesiell måte. Vi har blitt sterke, i noe grad ydmyke og vi vet hva kultur gjorde for oss, selv om den var uorganisert sett i et kulturpolitisk aspekt. Dette kan være med å farge min innfallsvinkel til temaet, da dette har vært en så viktig komponent i min oppvekst, og hjulpet meg og mine venner til å holde oss unna en del av de fallgruvene som fantes.

Familie er viktig for alle mennesker, på godt og vondt, og jeg vokste opp i en familie med fire søsken, der jeg var den yngste. Vi mistet vår far da jeg var ett år gammel, og vår mor fikk en uventet stri økt med å skulle gi oss en oppvekst som ville føre til at «det ble mennesker av dem også». Et av de tiltakene hun innførte var å sende barna sine på

misjonsleir, med mer eller mindre gode resultater. Dette førte til at jeg som person ble svært kritisk til hva som har blitt gjort i det godes hensikt rundt omkring på kloden, men de klarte også å lure inn noen etiske grunntanker som sitter som en del av min forforståelse i mitt møte med andre mennesker. Det er med på å farge mine synspunkter både politisk og religiøst, og mange års jobbing i Kirkens Bymisjon har vært med på å forsterke disse grunnleggende holdninger i forhold til menneskers verdi. Jeg vet at disse grunnholdningene er med meg i mitt arbeid, for slike trosoppfatninger er viktige da de er medbestemmende for hva jeg holder som sant i verden, og de vil kunne ha innvirkning på min fortolkning av meningsfulle fenomener (Gilje and Grimen 1993:150).

Jeg må igjen trekke inn betydningen musikk har hatt for livet mitt, både i forhold til å forme meg som person i min ungdom, men og som det viktige verktøyet det har vært for meg i mitt arbeid som kultur og sosialarbeider gjennom mange år. Jeg spiller bass og gitar, med bass som hovedinstrument. Musikken har gitt meg et kommunikasjonsinstrument langt utover de verbale ferdigheter jeg har opparbeidet meg i forhold til det å skulle snakke ulike aktørers språk. Den har vært en døråpner til ulike arenaer og verdener jeg ikke ville hatt tilgang til uten denne. I Brasil var det få som hadde valgt bass som instrument, ofte fordi det er lite tilgjengelig og krever en del investering. Det har derfor blitt mye spilling for meg både som representant for staten Tocantins i Paris 2005, under streiker, ved protestaksjoner for urbefolkningen og under tidligere president Lula sin valgkampanje i 2001. Fattigdom, livsglede og kulturell rikdom er stikkord som er en betydelig del av min forforståelse til dette forskningsprosjektet. Aspekter som gir meg en ekstra innsikt til problemstillinger, men også utfordringer vedrørende å opprettholde kravene til intersubjektiv tilgjengelighet.

Det har vært viktig for meg gjennom hele prosessen med denne oppgaven å være bevisst på å fortelle historiene til deltakerne sett ifra deres ståsted. Å kunne bruke den kunnskap jeg har fra mitt samarbeid med dem på en slik måte, at den fremmer deres synspunkt mer enn å bekrefte mine egne antagelser. Samtidig er det viktig å framholde at jeg aldri kunne fortalt deres historier slik jeg akter å gjøre, uten den erfaring jeg fikk gjennom å leve sammen med dem et helt tiår. Jeg ønsker å være bevisst på og ydmyk i forhold til det fellesskapet vi hadde og fremdeles har.

4.5 Intervjumetode

Som jeg har vært inne på tidligere, så finnes det to hovedretninger innen den tradisjonelle sosiologiske forskningen (McIntyre 2003). Kvantitativ forskning som i følge McIntyre var opptatt av å finne svar på sosiale spørsmål på samme måte som biologene studerte biologiske fakta og kjemikerne kjemiske fakta. Med andre ord å frambringe en sikker og gyldig kunnskap som kunne telles, veies og måles (2003).

Den andre hovedretningen kan spores tilbake til Weber, som også så på sosiologi som en vitenskap. Han var opptatt av å se på hva som lå bak tallene, den subjektive virkeligheten, om hvordan virkeligheten ble undersøkt og opplevd. Han mente at vi måtte se lenger enn det den naturvitenskapelige metoden gjorde, en måtte være fortolkende og ta høyde for den sosiale meningen/årsaken knyttet til menneskers atferd (McIntyre 2003).

I hensyn til den informasjon og kunnskap jeg ønsket å få fram, valgte jeg å bruke en kvalitativ intervjumetode. Jeg brukte åpne spørsmål, for slik å fange opp ulike tema som var viktig for deltakerne, tema som jeg i utgangspunktet kunne overse av ulike kulturelle eller sosioøkonomiske årsaker som kan ha farget min forforståelse. Ungdommene som deltok i Tambores do Tocantins satt på ulik informasjon som ikke var synlig. Det som er synlig kan også tolkes forskjellig av dem som skal observere, av den observerte og av dennes omgivelser (Album, Hansen et al. 2010:220). Ved å bruke en kvalitativ intervjumetode kunne jeg fange opp viktige faktorer angående hvordan disse personene så samfunnet fra sitt ståsted (Album, Hansen et al. 2010:229).

Som et praktisk virkemiddel ønsker jeg i mitt arbeid å ta utgangspunkt i analyseverktøyet utviklet av Donald Kirkpatrick på 50-tallet (Kirkpatrick and Kirkpatrick 2006). Modellen er blant de mest brukte innenfor evaluering av intervensjon, men har også blitt kritisert for å være for enkel og utdatert. Forsvarerne for metoden påpeker imidlertid at det ikke har blitt utviklet en alternativ metode som erstatter Kirkpatrick sin ide. Med bakgrunn i dette har jeg utarbeidet følgende innfallsvinkel i form av en intervjuguide for arbeidet, som vil gi åpne spørsmålstillinger

for slik å forsøke å få fram barnas historie. Det er deres ønsker om hva som skal kommuniseres som er viktig og de spørsmål jeg tar utgangspunkt i er kun en innfallsvinkel til å skape et narrativt miljø.

Nivå 1: Reaksjon

På første nivå tar vi utgangspunkt i hvilke reaksjoner og følelser deltakerne i trommegruppen har hatt angående de aktiviteter og opplevelser de har fått gjennom Tambores do Tocantins. På dette nivået tar jeg i bruk 3-4 foto (vedlegg) som viser til historikk og opplevelser som barna har hatt med trommegruppen, for slik å gjenoppfriske minner. I denne delen er det viktig å finne et selektivt utvalg av bilder som ikke manipulerer historikken til ungdommene, men som vil gi en realistisk refleksjon rundt tiden i prosjektet. Denne første delen av intervjuet var planlagt gjennomført i gruppe der alle deltakerne skulle delta. Dette ble ikke mulig, da flere av deltakerne ikke ønsket å møtes, samt at en deltaker ikke ønsket at stemmen skulle spilles inn på digitale verktøy.

Spørsmål: Hvilke følelser og minner sitter dere igjen med etter deltakelsen i Tambores do Tocantins?

Nivå 2: Kunnskap

I hvilken grad har deltakerne oppnådd den kunnskap vi ønsket å gi til dem. Musikalsk, kunstnerisk, praktisk, historisk, men også i form av personlige egenskaper som holdning, selvsikkerhet og selvinnsikt.

Spørsmål: Hvilken kunnskap sitter du igjen med etter å ha deltatt i Tambores do Tocantins?

Nivå 3: Evner

I hvilken grad bruker ungdommen deres tillærte kunnskap i forhold til det samfunnet de lever i og de personene de omgås.

Spørsmål: Hvilke evner føler du at du har tilegnet deg gjennom deltakelse i Tambores do Tocantins?

Nivå 4: Inkludering og ekskludering på ulike arenaer

Det er vanskelig å skulle måle positive resultater av en intervensjon, og dette vil være ulikt for mennesker i ulike kulturer. For disse ungdommene, som har vokst opp i marginaliserte grupper tradisjonelt med manglende intergenerasjonell mobilitet vil et kvalitativt forskningsarbeid fokusere på hvordan sosial bakgrunn har betydning for hvordan mennesker selv tenker og opplever sin nåværende sosiale posisjon (Album, Hansen et al. 2010:219). Jeg ønsker i mitt arbeid å fokusere på sosial deltakelse og ønsker å ta utgangspunkt i følgende indikatorer:

- Skolegang
- Arbeid
- Fritidsaktiviteter
- Deltakelse i organisasjoner

Spørsmål: I hvilken form deltar du i samfunnet i dag, og i hvilken grad føler du at din deltakelse i Tambores do Tocantins har vært med på å påvirke din sosiale situasjon som voksen?

Nivå 5: Tilbakeføring til samfunnet

I hvilken grad bruker ungdommen deres tillærte kunnskap i forhold til det samfunnet de lever i og de personene de omgås i det daglige liv.

Spørsmål: I hvilken grad tilbakefører du noe av det du har lært i Tambores do Tocantins til ditt lokalsamfunn?

4.6 Analyse av data

I følge Malterud (2012) blir kvalitative metoder stadig mer anerkjent i forskermiljø. En grundig analyse, som fører til reflekterende historier som kan gjøre en forskjell, skiller en vitenskapelig tilnærming fra overfladiske gjetninger. Den metodiske tilnærmingen til det kvalitative intervjuet har Malterud delt inn i fire ulike faser for å systematisere

denne arbeidsprosessen⁹. Jeg har tatt utgangspunkt i disse for å systematisere framgangsmåten min i forhold til det innsamlede datamaterialet.

1. Totalinntrykket – fra kaos til temaer

I denne delen får vi et totalinntrykk over de data vi har samlet inn. En leser gjennom alle sider av de transkriberte intervjuene, og i denne fasen prøver vi å bryte ned noen av de forhåndsantagelsene en hadde med seg inn i studiet. Vi skal møte de innsamlede data med et åpent sinn og med en skarp bevissthet til deltakernes stemmer. I løpet av denne fasen bør vi finne en gruppe med temaer som vi ønsker å fokusere på. Malterud skriver at det er viktig å huske at de mest interessante temaene er der de ulike deltakerne er uenige.

2. Identifisering og sortering av ulike meninger – fra temaer til koder

I det andre trinnet av analysen må vi identifisere og organisere dataelementer som kan belyse forskningsspørsmålet vårt. Vi deler dette inn i ulike koder, og vi bør nå også reflektere over fellestrekk og ulikheter mellom de ulike gruppene.

3. Dekodifisering – fra kode til mening

Det tredje trinnet av analysen innebærer systematisk abstraksjon av meninger innenfor de ulike kodegruppene som ble etablert i andre trinnet av analysen. På dette stadiet blir empiriske data redusert til et utvalg av meninger sortert som tematiske kodegrupper på tvers av de individuelle deltakere.

4. Syntetisere – fra meningsytringer til beskrivelser og begreper

I fjerde trinn av dataanalysen samler vi dataene og utvikler beskrivelser og begreper. Gjennom de funn som framkommer i samtalen med deltakerne, gjenskapes troverdige historier, systematisert, som nå kan belyse studiens forskningsspørsmål. Vi tar utgangspunkt i sitater fra hver undergruppe innenfor en kodegruppe, og utvikler en historie om fenomenet fundamentert i de empiriske data vi har analysert. Forskeren blir en gjenforteller av historien deres, en rolle som må kles med stor respekt og ydmykhet.

⁹ Scandinavian Journal of Public Health, 2012; 40: 795–805

4.7 Behandling av personopplysninger

Forskningsprosjektet er registrert og godkjent av NSD, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (vedlegg). Alle navn er anonymisert, og alle intervju som er blitt gjort med elektroniske hjelpemidler (diktafon) vil bli slettet ved prosjektets avslutning i 2013. Alle foto som er brukt i oppgaven er gjengitt med tillatelse/informasjon til dem som er avbildet, og de brukes med tillatelse fra rettighetsinnehaver. Intervjugruppen har fått tildelt et dokument på sitt eget morsmål som forklarer intensjonene i arbeidet, og at de har mulighet til å trekke seg underveis i prosessen (vedlegg). I januar 2011 hadde jeg og et møte med representanter fra Universitetet i Porto Nacional der vi sammen gjennomgikk framgangsmåte og metodikk, for slik å sammenligne og garantere at de etiske retningslinjene var like mellom ulike forskningskulturer i Norge og Brasil.

4.8 Utvalg av deltakere til forskningsprosjektet

Datamaterialet som jeg har samlet inn tar utgangspunkt i kvalitative intervjuer med seks ungdommer. Mitt utgangspunkt var en gruppe på åtte, men denne ble underveis redusert til seks. Det var ulike årsaker til dette. En av de to som ikke ble intervjuet klarte vi aldri å få tak i. Han levde litt hos venner og hadde ikke noe fast bostedsadresse. En annen svarte først ja, men hun nektet å la sin stemme bli tatt opp på diktafon. Jeg er usikker på om dette var grunnet sjenanse eller religiøs/kulturell overbevisning. Denne personen stilte til slutt ikke på det avtalte intervjuet. Antallet var valgt utfra avgjørelsen om å bruke åpne spørsmål, noe som kan påvirke lengden på de ulike intervjuene. Med for mange deltakere kan det innsamlede materialet bli for stort og uhåndterlig (Everett and Furuseth 2004). Mitt ønske var å favne et bredt spekter av de ungdommene som hadde deltatt i trommegruppen i en periode over minimum fem år, og som trommegruppen dermed hadde vært en signifikant kulturell fritidsaktivitet for over en lengre periode av deres barndom.

For ikke å påvirke resultatet av min studie ved å velge intervjuobjekter som en vet har klart seg bra, ønsket jeg å ta utgangspunkt i ungdommer som ble født ett valgt årstall. Sommeren 2011 tok jeg kontakt med Sulamita Santarem som hadde det administrative ansvaret i forhold til trommegruppen. Sulamita er gift med Marcio Bello, musikalsk leder og grunnlegger av Tambores do Tocantins. Det skulle vise seg at det var

vanskeligere enn forventet å skaffe til veie lister over deltakere fra den perioden jeg ønsket. Lite dokumentasjon var blitt lagret, og PC som ble brukt, hadde brent etter et lynnedslag i 2006. Dermed ble det enda viktigere for meg at den listen som vi nå måtte skape utfra samtaler med andre ungdommer og egen hukommelse, ikke ble manipulert i forhold til ønsket om å fortelle solskinnshistorier om barn som hadde klart seg godt, og som ville sette Tambores do Tocantins i et uforholdsmessig positivt lys.

Etter noen måneder med samtaler mellom Norge og Brasil hadde vi funnet ut at ca. 30 ungdommer som oppfylte de kriteriene vi hadde satt opp fremdeles oppholdt seg i området rundt Porto Nacional. Jeg tok dermed en loddtrekning i forhold til to årstall, for slik å ha en adekvat størrelsesmessig gruppe å kontakte, da jeg var usikker på om de ulike ungdommene ønsket å delta i undersøkelsen. Årstallene 1991 og 1992 ble trukket ut. Denne listen inneholdt elleve navn. Åtte personer ble valgt ut i alfabetisk rekkefølge med utgangspunkt i fornavn etter brasiliansk standard. Utvalget ble spennende og balansert både i forhold til kjønn og nåværende sosial status. Det var en gruppe med både deltakere som tilsynelatende hadde klart seg bra, og andre som i dag slet med ulike sosiale problemer. Det var fire menn og to kvinner som tilslutt deltok i intervjugruppen. Alle kommer fra barnerike familier, med opptil ti søsken. Ingen av dem hadde vokst opp sammen med både en biologisk far og mor. De kom altså fra splittede familier, og flere av dem hadde foreldre med store sosiale problemer innen psykiatri og rus, fysiske handikap og foreldre som satt fengslet. Kun en av deltakerne hadde tidligere sittet i fengsel, og da kun for kort tid.

4.9 Gjennomføring av intervjuene

Alle dem som deltok i intervjuene i Brasil er over 18 år. Likevel valgte jeg som forsker å innta en rolle ovenfor ungdommene der jeg satt et fokus rundt deres behov for beskyttelse som gruppe. Å skape en spesiell sensitivitet for deres behov til å holde tilbake opplysninger rundt egen person, og å skape en god maktbalanse i forholdet mellom forsker og intervjuobjekt var viktige momenter for meg. Det skulle vise seg at min forforståelse for deltakerne nok var preget av at det var 4-5 år siden jeg hadde truffet de fleste av dem, og at jeg dermed undervurderte deres modenhet.

I januar 2013 satt jeg av 14 dager der jeg reiste til Brasil for å gjennomføre intervjuene. I løpet av de første dagene tok jeg personlig kontakt med de utvalgte på listen, besøkte dem i deres hjem, og presenterte dem for studien. De fikk også presentert et brev godkjent av NSD, som forklarte studien på deres morsmål, og som de senere ble bedt om å signere, for slik å bekrefte at de hadde deltatt av fri vilje og etter eget ønske. Grunnen til at jeg ikke hadde sendt ut disse brevene på forhånd, var tips fra mine kontakter ved Universitet i Porto Nacional. Det brasilianske samfunnet er et spontant samfunn, og en planlegger ikke så langt fram i tid som vi ofte gjør i Norge. En framgangsmåte der en gjennomførte undersøkelsene mer spontant ville være lettere å realisere, og ikke bli sett på som unormal eller uetisk på noen som helst måte.

I min forhåndskontakt med deltakerne i studien måtte jeg også ha fokus på deltakernes og min egen sikkerhet. Vi ble tidlig advart mot deler av den utvalgte gruppen, angående at det ble oppbevart betydelige mengder skytevåpen hjemme hos noen av dem. En del av de forespurte ønsket heller ikke å oppholde seg sammen med andre deltakere i intervjusammenheng. Som nevnt måtte jeg dermed omstrukturere de originale planene om at deler av intervjuet skulle foregå kollektivt. Alle intervjuene ble gjennomført på Barnas Senter, og ungdommene møtte til ulike tider på ulike dager. Alle intervjuene ble gjennomført på dagtid. Vi brukte ikke kontorlokaler som for noen kunne gitt assosiasjoner til byråkratiske institusjoner og skolevesen, men nøytrale lokaler. Det ble brukt en diskret diktafon til å sikre en god kvalitet på opptakene uten å skremme noen (Everett and Furseth 2012:137).

Forskningslitteratur med fokus på barn og unge peker på problemer med voksnes definisjonsmakt. Flere poengterer at det i forskningssammenhenger ofte er slik at voksne påtar seg retten til å definere barns virkelighet, og at voksne tar for gitt at de har mer sann kunnskap enn barn (Levin, 2004; Kvale, 2001). Det blir derfor viktig at den som skal arbeide med barn og unge gjennom forskning undersøker maktfaktorer mellom voksne og barn som kan påvirke forskningsprosjektet (Krüger 2012). For meg var det også viktig å unngå å falle inn i den beskyttende sosialarbeiderrollen som jeg tidligere hadde i forhold til dem, og å prøve å gi deltakerne en opplevelse av mestring og identifisering gjennom fortellerrollen.

Det ble vanskelig for meg underveis i de ulike intervjuene å holde meg fra å finne løsninger på problemstillinger ungdommene har i livet sitt. Det å bare være en lytter som er så heldig å få høre deres historier, fortalt med entusiasme og refleksjon. Ja noen gav til og med uttrykk for at det var godt å få satt ord på ting og episoder som hadde vært vanskelig i livet deres. Dette gav en annen dimensjon til forskerrollen, i og med at en kunne bekrefte ungdommens viktighet og meningsbærende dimensjon i forskningsprosjektet. Dermed måtte jeg kontrollere mitt eget behov for løsninger, og være i den rollen jeg nå hadde satt meg selv i, en som skulle forske på deres erfaringer. Det mest overraskende underveis i intervjuene var å oppleve den positive narrative utviklingen disse personene hadde hatt. En høy faktor av høflighet og gjensidig respekt førte til at samhandlingen mellom forsker og deltakere ble meget god, og jeg hadde følelsen av at vi begge satt igjen med en tilfredshet etter de ulike intervjuene. I oppgaven ønsker jeg å minimalisere min egen stemme, gjennom å fjerne spørsmålsstillinger og slik sette fokus rundt deltakerne sine uttalelser. Jeg har også latt deltakernes sitater i stor grad stå i sin helhet, for ikke å ta fra dem deres mulighet til å fortelle sine historier. Det er barna sine opplevelser jeg ønsker å få fram, og jeg mener det er viktig å la deres stemme bli hørt i sin helhet, noe som teori på området underbygger:

Vi trenger å lære mer om hvordan barns virkelighet ser ut fra barnets eget perspektiv. Skal vi greie å lage gode nok tiltak for barn holder det ikke å ha en generell og teoretisk kunnskap. Vi må i tillegg spørre hva barn selv mener og tenker, noe som også innebærer at vi må stole på barns erfaring, kompetanse og dømmekraft (Follesø i Krüger 2012:58).

Alle intervjuer har jeg selv oversatt, direkte og med fokus på sjargong og kulturell bakgrunn. Jeg ønsker slik å kvalitetssikre intervjuene, at det virkelig er deltakerne sine meninger som kommer fram, både gjennom det eksplisitt narrative og gjennom kulturell forståelse og egen bakgrunnskunnskap om et spesielt ungdomsmiljø. Det var kun noen av ungdommene som ønsket å få navnet sitt anonymisert, men i hensyn til dem valgte jeg å gi fiktive navn til samtlige i oppgaven. Jeg har også tatt hensyn til guttene i intervjugruppen sitt noe spesielle ønske, om at ved anonymisering av deres navn fikk de psevdonymer fra sine helter i Brasils store fotballverden.

5. Historier fra en brasiliansk hverdag

Gjennom mine samtaler med intervjugruppen ble det tidlig klart et behov fra deres side om å få snakke om hvilke utfordringer de hadde opplevd under oppveksten i Parque Eldorado. Det var historier som var vanskelige å fortelle, og for flere av deltakerne hadde samtale en tendens til å spore inn på temaet om hvor tøft det hadde vært å være barn i et slikt miljø. Som en innledning til delen rundt hvilken betydning deltakelsen i trommegruppen hadde for barna, ønsker jeg derfor å gi plass til noen av de ytringene som omtaler samfunnet og familiene deres i tiden rundt etableringen av Tambores do Tocantins, men og problemstillinger som de opplever fremdeles i dag. Slik ønsker jeg å gi barna en stemme for å forsøke å forklare hvordan deres hverdag så ut fra deres synsvinkel. De gis dermed en anledning til å komplettere det bildet jeg har beskrevet av bydelen og oppvekstvilkårene der.

5.1 Oppveksten i Parque Eldorado

Å vokse opp i et økonomisk marginalisert samfunn skaper en del utfordringer for familier og deres medlemmer. Økonomiske utfordringer med å skaffe de virkemidler som trengs for å møte dagligdagse problemstillinger er eksplisitte, men hvordan var det egentlig for barna å vokse opp i dette området? Jeg vil som nevnt starte denne delen med å trekke fram noen av de problemstillingene barna presenterte i forhold til sin oppvekst. Jeg vil så presentere mine funn fra mitt forskningsmateriale og analysere dem og drøfte dem ut fra de tematiske og teoretiske perspektiver jeg har beskrevet. Jeg vil presentere funnene rundt deltakelse i trommegruppen som kom fram underveis i intervjuene, der uttrykk som glede, læring, reiser, musikk, sorg, vennskap, humor, solidaritet, samhold, skole og håp var noen av de momentene barna satte fokus på. Intervjugruppen som ble valgt ut viste seg å være mennesker med en evne og et ønske om å fortelle, og det var meget interessant å få lytte til deres historier. Jeg har sortert og samlet inntrykk og funn i ulike kategorier etter Malterud sin modell, og etter den innledende delen vil jeg avgrense mitt arbeid til å gjelde bevisstgjøring, læring, opplevelser og håp. Jeg vet at jeg da må nedprioritere noen momenter, men føler at dette er et godt utvalg som representerer og respekterer deltakerne og deres meninger på en god måte.

Adriano *Ja jeg hadde problemer på skolen, men i hovedsak hadde jeg problemer hjemme. Store problemer (stillhet).*

Adriano *Min far har aldri støttet meg i noe, ingenting. Ikke vet jeg, men han har aldri ønsket mitt beste, og til slutt mistet jeg også troen. Om ikke engang min far kunne støtte meg, hvem skulle da være på min side?*

Adriano påpeker faktorer rundt hjemmet sitt som viktig i forhold til sine problemer i samfunnet. Følelsen av å ha en far som ikke støtter han er vesentlig, og det å uttale at en far «aldri har ønsket mitt beste» indikerer at dette av Adriano oppfattes som grunnleggende omsorgssvikt. Omsorgssvikt defineres som situasjoner der foreldre eller de som har omsorgen for et barn, påfører det fysisk eller psykisk skade eller forsømmer det så alvorlig at barnets fysiske eller psykiske helse og utvikling står i fare (Killén 2008). Det å uttale at en far ikke ønsker at hans eget barn skal ha det bra, henviser til noe dypere enn bare en vanlig familiekonflikt. Og det ble tydelig underveis i intervjuet at dette hadde preget oppveksten til Adriano.

Eva *....ikke vet jeg, av og til er det ikke bra å tenke tilbake på startenmin mor gav oss til besteforeldrene våre da vi var liten, og min far bodde ikke sammen med oss. Da han en dag dukket opp og hentet oss så flyttet vi her til bydelen.*

Begrepet «barnets beste» har ikke noe entydig innhold, og avhenger av hvilken kontekst en befinner seg innenfor. Det varierer mellom ulike kulturer, så mens det å støtte barns individualitet i den vestlige verdens moderne samfunn blir sett på som i tråd med prinsippet om «barnets beste», må dette i andre kulturer ses i lys av lokale tradisjoner og verdier om hva som er til beste for familien og en bestemt sosial gruppe (Sandberg, Høstmælingen et al. 2012:52). Et kjent afrikansk ordspråk sier at det trengs en hel landsby for å oppdra et barn. Dette begrepet kan overføres direkte til deler av brasiliansk virkelighet. På landsbygden i Brasil er det kulturelt akseptert å la barn vokse opp hos sine besteforeldre eller andre slektninger, men en må likevel undres om hvilke følelser barnet selv sitter igjen med? Eva viser at hun ikke liker å tenke tilbake på deler av barndommen sin, og begrunner det blant annet med at det var i denne perioden hun

ble «gitt til sine besteforeldre». Ikke at de flyttet til dem for å bli boende der i et tidsrom, ikke at de måtte være hos dem hele sommeren, men gitt vekk som en gave. Der ble de boende helt til far en dag kom og hentet dem igjen, eller dukket opp som hun sier, for så å flytte til Parque Eldorado. Ingen forberedelser, ingen medbestemmelse, ingen valg. En slik handling kan neppe defineres som «barnets beste», uavhengig av hvilket kulturelt ståsted en ser situasjonen fra. I følge artikkel 18 i FNs barnekonvensjon har barnets foreldre en plikt til å sikre barnets rett til omsorg og utvikling (2003). Det er i utgangspunktet begges ansvar å sørge for at deres felles barn skal inneha de rammer som fører til et adekvat oppvekstmiljø som kan skape forutsigbarhet, vekst og trivsel for det enkelte individ. Det kan settes spørsmålsteget ved kulturelle tradisjoner der barn omplasseres til tanter, onkler eller besteforeldre, også sett i lys av artikkel 12 nummer 1 i barnekonvensjonen (2003) som poengterer at barn skal ha rett til å gi uttrykk for sine synspunkt i saker som vedrører dem. Likevel kan en ikke se bort fra at en slik omplassering i noen tilfeller er både nødvendig og bra, og dermed i tråd med artikkel 3 nummer 1 som omhandler prinsippet om «barnets beste» (2003).

Adriano ... han drikker mye, så vanvittig mye, du kan bare spørre alle her i bydelen, han faller, kryper i dritten, skraper seg opp, drita full, han har svimmelhet med den Ménières sykdom, og han kommer hjem og forteller at det er vi som banker han. I dag fikk jeg en stevning til den 30. januar, for å ha påført min far fysiske skader. Og hva skal jeg gjøre? Jeg blir satt i fengsel... jeg ryker inn igjen. Hvis jeg blir kjent skyldig så blir det for lengre tid, for legemsbeskadigelse, Ave Maria! Og jeg vil måtte betale for noe jeg ikke har gjort.

Adriano sine hentydninger om at han levde med en far som ikke ønsket et bra liv for sin egen sønn, blir tydelig i dette utsagnet gjennom en beskrivelse av en alkoholisert far. Å vokse opp med en omsorgsperson som er så redusert at han i følge Adriano «faller og kryper i dritten», kan skape en marginalisert rolle for en familie selv i et oppvekstmiljø som Parque Eldorado. Samfunnet stigmatiserer personer gjennom å kategorisere dem, og å gi de ulike gruppene negative egenskaper og verdier utfra dens sosiale status (Goffman 1963:13). Goffman deler Stigma opp i tre ulike hovedtyper, nemlig fysiske deformeringer, karakterbrist som svak, dominerende, unaturlige lidenskaper, uærlighet

og rigide overbevisninger og til slutt stigmaer med røtter i folkegruppe som rase, nasjon og religion (1963:14). Gjennom en rusrelatert hverdag kan far til Adriano sin livsstil karakteriseres som en karakterbrist av en slik grad at det faller innenfor Goffman sine definisjoner av stigma. Adriano viser stor bekymring og frustrasjon rundt dette og det faktum at far forteller andre at det er Adriano og brødrene som slår faren, at det er de som er skyld i alle sår som han i følge Adriano får gjennom egen livsstil. Redselen for å gå i fengsel er påtagende og helt sikkert reell. Han indikerer at det er relasjonen mellom far og sønn som er skyld i mange av de sosiale problemene han selv sliter med, problemer som nå kan føre til at han får en lengre fengselsstraff. Adriano fraskriver seg ethvert ansvar, han må «betale for noe han ikke har gjort».

Eva *Det var mye farligere enn i dag. Det var derfor vi var mye hjemme, fordi det var mye ran og narkotika, og mange personer var involvert. Dette var mens Lasarus fremdeles var i live. Lasarus var en av sjefene i gjengmiljøet, og det var veldig farlig å bevege seg ute... de drepte Lasarus (stillhet).*

Uttalelsene til Adriano og Eva indikerer at familierelasjoner, negative og positive var viktige momenter for dem i oppveksten. Tryggheten og stabiliteten som familien skulle gi, var ikke alltid tilstede, og dette var nok mer tydelig i en bydel der gatene ikke var trygge, men fylt med kriminalitet og uro. De kunne ikke bevege seg utendørs slik de selv ønsket, bydelen var for farlig. Og hvordan er det å vokse opp i et miljø der en hverken tør eller får lov til å bevege seg utendørs? Et nabolag der gjenger bestemmer hva som er lov og ikke lov, og som terroriserer innbyggerne i lokalsamfunnet? En må følges til skole, og en får ikke lov til å bevege seg vekk fra det lille huset som familien har klart å skaffe seg. Å være marginalisert beskriver situasjoner der individer er helt eller delvis satt utenfor viktige arenaer i samfunnet (Rasmussen, Dyb et al. 2010:11), noe som indikerer at intervjugruppen i sin oppvekst var deltakere i en marginalisert gruppe som ikke fikk sine rettigheter ivaretatt. En kan her trekke linjer til Cantwell (1993) sin inndeling av FNs barnekonvensjon i tre kategorier, nemlig Protection, Provision og Participation. Ungdommene omtaler en oppvekst der den beskyttelse som samfunnet skulle gi dem ikke var god nok. Med utgangspunkt i artikkel 19 nummer 1 i barnekonvensjonen (2003) som forteller at alle barn har rett til å bli beskyttet mot alle

former for fysisk eller psykisk vold, kan vi ut fra deltakernes historier si at dette ikke var tilfelle i deres oppvekst. De opplevde det motsatte av hva artikkelen skulle garantere, nemlig det at vold skapte usikre oppvekstforhold som igjen førte til en marginalisert livssituasjon.

Adriano Du vet, det som gir penger i denne bydelen er narkotika. Kun stoff... hverken supermarked eller andre ting gir penger, for alle sammen bruker stoff, Ave Maria. Marihuana og crack, kokain er mer for de rike, her er det crack som teller.

Det er viktig for barn at de er omgitt av gode rollemodeller i sin oppvekst. Ved å se at andre lykkes i et samfunn gjennom positive medmenneskelige handlinger, gis det en indikasjon om at en slik livsstil fører til gode personlige og kollektive resultater (Skog 2006:211). Og hvordan var det for barna å se at det var salg av narkotika som skapte «vellykkete» mennesker sett i fra et økonomisk synspunkt, at det faktisk var salg av ulovlige substanser som gav håp om økonomisk uavhengighet for deg og din familie? Adriano viser en klar overbevisning om at det faktisk er mer lønnsomt å drive med dop enn å være butikkeier i bydelen, og kanskje hadde han rett? Hirschi har utviklet en innflytelsesrik teori om hvordan aktører utvikler bindinger til det samfunnet en vokser opp i (Skog 2006:211). I følge han består denne bindingen av de fire hovedkomponentene tilhørighet, engasjement, deltakelse og normative oppfatninger. Kriminalitet er et resultat av at disse bindingene til samfunnet blir svekket (Skog 2006:212). Hirschis modell definerer tilhørighet som at en har utviklet sterke følelsesmessige bånd til andre deltakere i et samfunn eller gruppe. Når det skapes en slik tilhørighet, ønsker en ikke å skuffe dem ved å handle avvikende. For dem som er deltakere i marginaliserte grupper der kriminalitet er normalisert, kan dette føre til at terskelen for å gjøre et lovbrudd blir lavere (Skog 2006:211).

Adriano Han har fått klar melding, om han ikke roer seg så står han i fare for å bli drept. Husk hva som skjedde med Zé Luis, broren til Lasarus. Han sitter i rullestol i dag. Hvorfor? Fordi han stjal. Hvorfor? For å få penger til stoff... Marco Dione ble skutt en haug med ganger. Ikke vet

jeg, men jeg håper at dette ikke skjer med meg, på grunn av stoff. Det er ikke verdt å dø for, ei heller å drepe for.

Deltakerne i intervjugruppen som hadde vokst opp i Parque Eldorado forteller om et hardt miljø. Håpet, som Freire trakk fram som vesentlig for at mennesker skulle skape endring i sin egen undertrykkende livssituasjon syntes langt borte (Freire and Freire 1995). Brutte familierelasjoner, voldelige gater, mye rus og svært få framtidsutsikter hadde preget bydelen. Det å skulle oppleve en voldelig død, eller å bli skadet gjennom voldshandlinger var en trussel som var tilstede og som skremte dem. Redselen for å dø, eller å drepe, var eksplisitt tilstede. Gjennom sosialisering lærer en hva som er rett og galt i et samfunn, en implementerer et sett av normer og verdier (Skog 2006:212). En kan ha forståelse for at barn som vokser opp i et samfunn preget av vold og kriminalitet har utfordringer i forhold til å skulle bli sosialisert inn i et borgersamfunn på en adekvat måte, og deltakerne viste eksplisitt uro rundt det å selv skulle havne i en marginalisert kriminell gruppe.

Adriano Vet ikke hva som er gale, men jeg tror det var djevelen sjøl som plasserte disse personene her, fullstendig fortapte, og de prøver å få andre med seg ned i hullet så de ikke blir alene i helvete.

Goffman (1963:18) sier at stigmatisering skaper diskriminasjon som på en effektiv måte reduserer den enkelte persons livssjanser. Det konstrueres en stigmatologi, en ideologi for å forklare personens underlegenhet og for å forklare hvorfor han utgjør en trussel. Slik skapes det fiendskap mellom ulike sosiale klasser. Stemplingsteori baserer seg på en oppfatning om at Ego tar andre menneskers opplevelse av oss og gjør den til en del av vår selvoppfatning av vår identitet. Denne oppfatningen kan være positiv og den vil da normalt gi positive konsekvenser for Ego. Negativ stigma kan føre til at aktøren avviker fra det borgerlige samfunnets verdier og mål, noe som kan føre til rusmisbruk og kriminalitet (Skog 2006:210).

5.2 Bevisstgjøring

Bevisstgjøring var i følge Paulo Freire en vesentlig faktor for at undertrykte mennesker skulle bli klar over at de tilhørte en del av befolkningen som led under en undertrykkende praksis, påført dem av en herskende klasse (Freire 1999; Freire and Nordland 1999). Mennesker trenger å erkjenne for seg selv den livssituasjonen de lever i for slik å bli bevisst på sin sosiale posisjon. Først da vil de bli i stand til å skape de endringer som trengs for å frigjøres fra den marginaliserende virkeligheten de lever i. I følge Ledwith (2011:62) får mennesker økt selvtillit når noen lytter til historiene deres, og de får en opplevelse av at det de har fortalt er viktig. Slik blir det å fortelle historier fra et levd liv et instrument for å bli bevisst på sin egen situasjon, og få en mulighet til å skape seg en ny framtid. Ledwith sammenligner historiefortelling med Augusto Boal sine ideer om forum teater, der en individuell hendelse i en teatersammenheng blir videreført til å gi praksis som kan forandre verden (Boal 2000:63; Ledwith and Campling 2011).

Maria *Jeg har også lært mye ved at læreren vår alltid fikk tak i foredragsholdere som forklarte tingene for oss, om hvordan arbeidsmarkedet fungerer, og om livet vårt i samhandling med våre venner, og dette forandret måten vi oppførte oss, sett i lys av nivået vi lever på, med høy fattigdom og høy kriminalitet.*

Maria gir uttrykk for at det var viktig å møte mennesker som forklarte ulike sider av det å være en ungdom. Hun forteller at det ved flere anledninger ble hentet inn eksterne foredragsholdere til trommegruppen, for at disse kunne diskutere ulike tema med ungdommene. Arbeidstakerrettigheter, samhandling og ulike sosiale utfordringer er eksempler på problemstillinger som hun trekker fram, og som ble tatt opp og problematisert gjennom dialog med deltakerne. I følge Paulo Freire (1999:71) er essensen av dialog det uttalte ord. Dette består av to dimensjoner, nemlig refleksjon og handling. Alle ord er og handling, alle ord er og praksis. Derfor blir det å uttale ord, det å ha dialog, en måte å forandre verden på. Maria forteller at foredragene var opplysende og lærerike, og at det førte til forandringer i måten de handlet på, bevisstgjort rundt sosiale reelle problemstillinger som fattigdom og kriminalitet. Historiefortelling er en

sentral prosess av samfunnsutvikling, der en oppmuntrer til deltakelse ved å lytte og vise forståelse. Historier er basen for analyse av kritisk bevissthet og sosial forandring (Ledwith 1997), og dialogen er utgangspunktet for at endringsprosesser skal kunne skje (Minkler and Wallerstein 2008; Ledwith and Campling 2011).

Robinho *Prosjektet gav meg mye kunnskap... kunnskap om tankene og sinnet vårt, og læren om å respektere alle mennesker så godt vi kan.*

Pato *I mitt tilfelle var det den tiden jeg ble kjent med meg selv.*

Maria *Vel, vi kommer jo fra en fattig bydel, og vi lærte mye om å unngå å leve et liv med narkotika og med prostitusjon, for andelen som gjør det her er meget høy, og trommegruppen var en mulighet å unngå å komme inn i denne typen liv.*

Deltakerne gir uttrykk for at det å være med i trommegruppen gav dem kunnskap om hvordan å samhandle med andre mennesker. Det å vise respekt for andre blir framhevet som en viktig evne i forhold til det å samhandle i og bygge et felleskap, noe som av Minkler (2005:28) betraktes som en prosess der deltakerne selv er engasjert. Gjennom bevisstgjøring kan deltakere mobilisere og skape en kollektiv identitet, en følelse av fellesskap og samhørighet, at en er betydningsfull for andre (Minkler 2005:35). Deltakerne forteller om hvordan de har blitt kjent med seg selv, og sitt eget sinn. Bevissthet rundt hvordan de selv ønsket å leve sitt liv, et liv uten kriminalitet og dop, en realitet som det i følge dem ikke var normalt å oppleve for barn og unge i bydelen deres. Maria trekker fram prostitusjonsproblematikk som et problem for ungdom som vokste opp i Parque Eldorado, og hun linker det opp imot rusproblematikk i bydelen. Hun er blitt bevisstgjort om at de to miljøene henger sammen. Hun indikerer at mange ungdommer havner i belastede miljøer, og at trommegruppen var en anledning til å unngå å komme inn i disse. Med andre ord førte deltakelse i en kulturell aktivitet til at ungdommene endret sine handlingsmønstre. En fikk hjelp til å holde seg unna det som omtales som «belastede miljøer», som kunne føre dem inn i et liv med kriminalitet. En kan her trekke paralleller til de spesifikke målsettinger de grupper som Cleveland (2005:103) forsket på hadde framhevet. Han forsket på ti ulike samfunnsarbeids-

prosjekter, og et av hovedfokusene baserte seg på hvilke målsettinger de ulike gruppene omtalte som de viktigste. Resultatene som kom fram viste at økt kompetanse blant deltakerne og det å redusere kriminell virksomhet ble framhevet i denne undersøkelsen, noe som sammenfaller med uttalelsene fra ungdommene som deltok i Tambores do Tocantins. Deltakelse i både store og mindre sosiale aktiviteter fører og til at vår tidsbruk blir begrenset til færre samhandlingsarenaer, noe som minsker muligheten for uønsket kriminell atferd (Skog 2006:212).

En kan også trekke paralleller til Augusto Boal sine ideer. Gjennom å innta sin plass på scenen, på gaten eller hvor nå enn den kunstneriske utfoldelsen finner sted kan en gå fra å være en passiv tilskuer til å bli en handlende aktør. På denne måten kan en være med på å skape endring i det kunstneriske uttrykket, og dermed i handlingen som utspant seg. Dette var erfaringer som en i følge Boal tok med seg ut i det daglige liv, og dermed kunne føre til en frigjørende praksis. Det er kun gjennom å være en aktiv deltaker i en situasjon basert på undertrykkelse, at en kan skape varig endring (Engelstad and Boal 2001:133). Gjennom deltakelse i trommegruppen, forandret flere av barna sine handlingsmønstre, de inntok scenen og ble aktive, både gjennom kunstnerisk utfoldelse og handlingsvalg i sitt daglige liv.

Eva Vi lærte mye om å lytte til andre sine meninger og å respektere dem. Vi lærte også mye om å ta hensyn til «spesielle mennesker», for i trommegruppen er det mange slike og etter hvert begynte både Dayane og Elio i gruppen og vi måtte lære oss å respektere dem slik de var også. Jeg husker at når vi var ute og reiste var det flere ganger at folk gjorde narr av dem, og jeg husker at Marcio sa «at om du mobber en av oss så mobber du alle», en måtte respektere alle som en gruppe. Så om noen ble plaget så dro alle sammen over for å snakke med dem det gjaldt, ikke for å slåss men for å gi beskjed om at det ikke var OK å gjøre narr av noen i vår gruppe, at en burde ha mer ydmykhet.

Eva forteller om respekt for andre mennesker, og hun setter et spesielt fokus rundt det hun omtaler som «spesielle mennesker». Hun beskriver en solidaritetsfølelse som ble forsøkt implementert gjennom en bevisstgjøring rundt det fellesskapet de hadde som

gruppe. Hun poengterer at gruppen brukte ikkevoldelige metoder til å løse uoverensstemmelser, og at disse best kunne løses gjennom dialog og ydmykhet. Igjen ser vi at det snakkes om endring i handlingsmønstre, og at det er bevisstgjøring hos ungdommene som fører til denne forandringen.

Eva trakk fram at antallet mennesker med ulike psykiske og fysiske funksjonshemninger i trommegruppen hadde økt. I følge interesseorganisasjoner for mennesker med ulike funksjonsnedsettelse, tilhører disse grupper som tradisjonelt sett har store utfordringer i Brasil. Fremdeles blir det å få et funksjonshemmet barn i enkelte miljøer sett på som en straff for noe foreldrene har gjort. Det er forbundet med skam, og barna blir ofte ikke et fullverdig medlem av samfunnet, ofte mobbet og utstøtt av andre¹⁰. Trommegruppen var tidlig ute og opprettet plasser for dem som var et «spesielt barn», og skapte dialog og holdninger rundt deres egenverdi og rettigheter i et forsøk på å gi også dem en naturlig plass som deltakende individer. Et eksempel er historien om Dayane, en multihandikappet jente med Cerebral Parese. Hun ble voldtatt som fjortenåring, men overgriperen ble ikke fengslet. Dette førte til en voldsom debatt innad i trommegruppen, i forhold til hennes rettsvern og verdi som menneske. Skulle ikke den som voldtok henne plasseres i fengsel? Hadde hun mindre rettigheter enn andre fordi hun var handikappet og fordi det ville bli vanskelig å få et vitneutsagn fra henne? Barna selv bestemte at de ønsket å protestere mot den behandlingen hun ble utsatt for, at de ønsket å vise sin avsky. En kan her trekke linjer til FNs barnekonvensjon, og Cantwell sin definisjon om Protection, barns rett til særskilt beskyttelse (1993). Med et spesielt utgangspunkt i artikkel 19, som sier at partene plikter å beskytte barn mot alle former for fysisk eller psykisk vold... mishandling eller utnyttning, herunder seksuelt misbruk, samt artikkel 23 som anerkjenner at barn som er psykisk eller fysisk utviklingshemmet skal ha et fullverdig og anstendig liv (2003), kan vi se at barna gjennom sine handlinger var med på å forsvare Dayane sine rettigheter nedfelt i Barnekonvensjonen.

Trommegruppen stilte med 50 slagere på utsiden av tinghuset i Porto Nacional, med bannere som krevde rettferdighet. En kollektiv handling som krevde rettigheter også for dem som var fysisk funksjonshemmet, deltakere i en marginalisert sosial gruppe. De voksne ble truet med fengsling, men resultatet var at overgriperen ble innbrakt samme ettermiddag og satt i fengsel. Han ble siden dømt for ugjerningen han hadde begått.

¹⁰ <http://www.cedipod.org.br/w6ppddh.htm>

Kollektiv identitet kan defineres som den enkeltes kognitive, moralske og følelsesmessige tilknytning til et bredere samfunn, kategori, praksis eller institusjon (Polletta and Jasper 2001:285). Kollektiv identitet omhandler både imaginere og konkrete samfunn, og innebærer en gjensidig forståelse mellom individer samt forventninger, interesser og grenser. Disse er flytende og relasjonelle, og forandrer seg via interaksjon med en rekke ulike målgrupper (Polletta and Jasper 2001:298). Eksempelet viser hvordan barnas kollektive identitet skapte engasjement og handling som førte til endring. For deltakelse er et konsept som kan skape varig endring, en måte å leve i verden som engasjerte samfunnsborgere (Ledwith and Springett 2010:13).

Maria Samholdet, det å være venner med andre mennesker. Dette lærte vi mye om, å være en partner...

Robinho I løpet av disse årene lærte jeg mye. Om den lokale kulturen som har en viktig plass her i Porto Nacional, en historisk by... i tillegg til samhandling med andre.

Eva Jeg lærte meg å leve sammen med andre, og å respektere andre sine meninger,

Adriano Å respektere andre, å kunne snakke med andre mennesker.

Deltakelse er essensielt for mennesker, og gjennom å nekte mennesker deltakelse nekter vi dem en av deres grunnleggende livsbetingelser (Doyal and Gough in Ledwith and Springett 2010:13). Vår deltakelse er en konsekvens av det livet vi lever, og den farger oss og gir oss kompetanse til å gjøre noen veivalg som kan ha stor betydning for vår framtid (Ledwith and Springett 2010). Deltakerne trekker fram samhandlingen i gruppen, respekt, dialog og det å agere kollektivt. De gir uttrykk for at dette er viktige momenter i livene deres, faktorer som gir dem høyere livskvalitet. En kan her se parallelle funn rundt Cleveland sin forskning om hvilke faktorer som er signifikante i forhold til det å skape samfunnsarbeid med gode resultater (2005:103). Det å ha en åpen og regelmessig kommunikasjon og å lytte til deltakernes historier er viktig, og det skaper en følelse av kollektiv deltakelse. Maria trekker også fram uttrykket om å være

en partner, en person som lever i ulike sosiale relasjoner der en gir noe til andre, men der en også får noe tilbake, en relasjon der en kan forvente gjensidig støtte. En kan trekke paralleller til uttrykket «sosial kapital» som Putnam sier blir utviklet gjennom deltakelse i samfunnet, felles normer, gjensidighet og tillit til andre (Putnam, Leonardi et al. 1993). Cannuscio definerer sosial kapital som ressurser i lokalsamfunnet som er tilgjengelige for individ og grupper via sosiale kontakter og relasjoner (Cannuscio, Block et al. 2003). Deltakerne trekker fram viktigheten av de gjensidige relasjonene i gruppen, som gir en følelse av tilhørighet. Det at en har en følelse av at noen stiller opp for en blir framhevet som viktig, og kan være med på å skape en større trygghet. Minkler (2005:35) framhever sosial kapital som et av nøkkelbegrepene for å operasjonalisere samfunnsarbeid, som noe viktig for å skape varig endring. Dette bekreftes og av funn i Cleveland (2005:103) sin forskning, om at det å legge vekt på deltakelse og nettverksbygging er viktige faktorer i samfunnsarbeid.

5.3 Læring

Robinho *Læring, læring og atter læring, dette glemmer vi aldri.*

Pato *Innenfor prosjektet begynte jeg å utvikle ulike ferdigheter. Det var en periode der alt var nytt, og der hver ulike ting var ny lærdom.*

Ronaldo *Glede, glede over at da jeg var liten kom dette prosjektet til oss, det var meget bra, kjekt. Fremdeles i dag lærer jeg nye ting... jeg begynte i Tambores da jeg var 7 år, og i dag er jeg blitt 20 (latter).*

Deltakerne beskriver en periode i livet der de innhentet ny kunnskap, kunnskap som skapte endring. Endringer som i følge dem var varige, som de aldri kom til å glemme. Samfunnsarbeid omtaler alle mennesker som kompetente og handlende aktører (Sudmann and Henriksbø 2011:52). Dette samsvarer med hvordan deltakerne omtalte trommegruppen som et samhandlingsområde der de beskrev ulike former for ny kunnskap og nye ferdigheter som de tilegnet seg.

I flere århundrer har det å stå i mesterlære vært måten unge mennesker har blitt innført i de ferdigheter, kunnskaper og verdier som knytter seg til et yrke. I de siste tiårene har denne praksisen blitt gjenstand for ny interesse gjennom antropologiske undersøkelser av læring som sosial praksis, i filosofiske analyser av ferdighetsinnlæring og i pedagogiske forsøk som kognitiv mesterlære (Kvale, Nielsen et al. 1999:17).

Klaus Nielsen (1999:19) trekker fram fire ulike hovedtrekk i mesterlære; Mesterlære foregår i sosial organisasjon, som et *faglig fellesskap* i en håndverksproduksjon. Deltakeren blir etter hvert et fullverdig medlem av faget, og tilegner seg kunnskap og verdier som gir en *faglig identitet*. Gjennom å observere og imitere det arbeidet mesteren utfører, *lærer eleven gjennom handling*. Den siste faktoren baserer seg på evaluering av opplæringsperioden. Den *evalueres gjennom arbeidspraksis*, og er en kontinuerlig kommunikasjon mellom mester og elev for å prøve ut ferdigheter gjennom dialog og tilbakemelding fra kunder og brukere av produkter. Jeg ser dette som sammenfallende med det intervjugruppen sier om læring i Tambores do Tocantins. En kan også se tydelige elementer av empowerment-uttrykket i mesterlære, der mennesker opparbeider seg kraft og styrke, og får mer kontroll over dagliglivet sitt. Slik blir de satt i stand til å skape endringer i sine egne livsbetingelser (Slettebø 2002:76). Om en også trekker paralleller til Cleveland sine funn (2005:103) om hvilke indikatorer som gir gode resultater i samfunnsarbeid, kan en trekke fram tålmodighet og vektlegging på kvalitet framfor kvantitet som integrert filosofi og praksis i mesterlære, og en ser disse momentene igjen i historiene fra trommeproduksjon i Tambores do Tocantins.

Robinho *Vi lærte mye, bygget trommer av tre og av leire, ferdigheter som vi kommer til å beholde for alltid. Hver dag var vi her og bygget, for å være ærlig så er det jo en skole dette her.*

Eva *Jeg lærte å bygge instrumenter, Xequeré, som var det første instrumentet som Marcio lærte oss, og jeg lærte å lage trommer av leire. Og så lærte de oss å lage reco reco også, og dette var noe som ingen kunne da vi startet.*

Maria Jeg har lært å lage instrumenter som xequeré, ja jeg laget min egen xequeré og jeg tror den fremdeles finnes i dag.

Arbeidet i trommegruppen fokuserte rundt det å ivareta tradisjoner gjennom å bygge ulike instrumenter. Kunnskap om gamle teknikker ble innhentet av kulturpersoner i Tocantins, teknikker som var i ferd med å forsvinne. Tradisjon kommer fra ordet tradere, om å gi videre. Ved å overta de redskaper, framgangsmåter og begreper som tidligere generasjoner brukte, tilegner vi oss en forståelse av vår omverden og dermed om oss selv (Kvale, Nielsen et al. 1999:207). Robinho omtaler Tambores do Tocantins som en skole, et sted der en innhentet ferdigheter som en ville beholde for alltid. Deltakerne beskriver disse ferdighetene som viktige for dem, og framhever at de har vært med på å skape noe som fremdeles finnes og blir brukt av andre. En kan også observere at prosessen rundt bygging av trommer var noe som ikke fant sted på spesifikke tidspunkt. Robinho forteller at de jobbet med dette hver dag, noe som indikerer at byggingen av trommer var noe de drev med utover den tiden som var satt av til dette. De gjorde en frivillig innsats i forhold til å produsere instrumenter for gruppen. Dette sammenfaller igjen med Hirschs teori om binding og om hvordan deltakelse avgrensner muligheten for å bedrive uønsket aktivitet som for eksempel kriminalitet (Skog 2006:211).

Myndiggjøring er et av de begrepene som har blitt brukt i forsøket på å oversette det engelske uttrykket empowerment (Lundemark Andersen, Brøk et al. 2000:14). Det å bli myndiggjort, å få kontroll over eget liv gjennom personlig utvikling er grunnleggende viktig for et menneske. Ungdommene forteller om personlig utvikling og styrking på arenaer de tidligere var ukjent med. Bracht (1998:90) framholder disse arenaene som viktige, da denne psykologiske personlige utviklingen fører til økt selvtillit og selvfølelse. Dette styrker handlingskapasiteten til ungdommene, og de får som gruppe mobilisert krefter som kan være med på å frigjøre dem fra en undertrykkende hverdag. Gjennom å sette fokus på kollektive mål forandres deres psykologiske empowerment til en felles kollektiv empowerment.

De fleste ungdommer i Brasil ender opp i yrker der en innhenter ferdigheter og kunnskap gjennom erfaringer en gjør i seg praksis, og et mindretall av yrkesutøvere har

offentlige fagutdannelser innenfor yrker som murer, elektriker, snekker eller rørlegger. Forberedelsene til et aktivt yrkesliv stiller krav til andre privatpersoners ønske og vilje til å lære fra seg den kunnskapen de sitter på, noe som ofte kan være vanskelig med tanke på at de ikke ønsker for stor konkurranse i arbeidsmarkedet på sitt eget felt. Derfor er mesterlære gjennom samhandling med kompetente fagarbeidere viktig for realisering av et framtidig aktivt yrkesliv. Dette betyr ikke at den tradisjonelle videregående eller yrkesfaglige skole er uviktig som utdanningsinstitusjon, men at læring som sosial praksis med utgangspunkt i mesterlære kan tjene til å utforske og videreutvikle de læringsressurser som ligger i det kulturelle landskapet (Kvale, Nielsen et al. 1999:214).

Robinho *Jeg jobbet en del med lysmontasje og lyssetting, og jeg lærte mye gjennom å se på de andre. Og i dag jobber jeg litt frivillig på kulturhuset i byen, med tanke på om jeg har mulighet til å bli ansatt. Det er samme utstyret som vi hadde her på Barnas senter, og alt jeg lærte her med å se på de andre bruker jeg også hos dem, ferdighetene sitter i og vil være der for alltid.*

Tambores do Tocantins var i utgangspunktet et kulturprosjekt med et ensidig fokus på musikalske ferdigheter innen perkusjon, men etter hvert som fokuset ble rettet mot den fattige bydelens problemområder fikk det andre innfallsvinkler og nye målsettinger. Det var likevel musikken og dens kulturuttrykk som var samlingspunktet for arbeidet og det var gjennom musikken at en skapte en utenforstående interesse. Musikken ble brukt som et middel til å skape endring hos barna. Samtidig var musikken i seg selv en viktig faktor for barnas læring, noe deltakerne klart gav uttrykk for. I følge brasilianske myndigheter hadde Cultura Viva, som Tambores do Tocantins var en del av, klart å spre en offentlig kulturpolitisk støtte som inkluderte flertallet av befolkningen i landet. De hadde demokratisert kulturtilbudet og startet arbeidet med å skape en kulturpolitisk fellesarv (Barros and Ziviani 2009:64). Kultur omtales som en del av de gode myndigheter gir sine barn gjennom det som Cantwell omtaler som Provision (1993), og dette kulturtilbudet sammenfaller med artikkel 31 i FNs barnekonvensjon som omtaler barns rett til å delta i det kulturelle og det kunstneriske liv.

I likhet med trommebyggingen kan en definere den musikalske delen som sammenfallende med mesterlære, ja eldre kulturelle ledere i Brasil blir omtalt som nettopp «Mester». De fleste undersøkelser av mesterlære viser at dette finner sted i avgrensede veldefinerte praksisfellesskap. Likevel kan en registrere at læringen skjer i og på tvers av ulike kontekster, noe som skaper en overføring av evner og kunnskap (Kvale, Nielsen et al. 1999:125).

Maria *Jeg har alltid vært nysgjerrig, interessert i å bli kjent med noe nytt, nye utfordringer, og jeg var den eneste av jentene som kunne spille skarptromme (latter). Jeg elsket å konkurrere med guttene. Ja, det var kjempebra, reisene, konsertene, når jeg ble spurt om jeg er en av de i trommegruppen kunne jeg svare «ja det er jeg», en ufattelig glede.*

Ronaldo *I forhold til musikk så har jeg lært masse, jeg kunne ikke noe om musikk, jeg lyttet kun, Jeg har lært meg å spille perkusjon, jeg spiller litt gitar også, det var glimrende..... Jeg lærte og en del om å mikse lyd, mest gjennom å se på de andre, jeg fikk aldri noe kurs i dette.*

Deltakerne forteller om musikalsk læring. De forteller om evner som de har tilegnet seg spesifikt innen perkusjon, men og rundt andre musikalske ferdigheter som de har tatt del i gjennom deltakelse i trommegruppen. Maria trekker fram hennes evne til å spille skarptromme, et instrument som i hovedsak var forbeholdt guttene, men som hun klarte å hevde seg på. Gleden rundt deltakelse, å mestre et musikalsk instrument i en kontekst dominert av gutter framheves med entusiasme og glød. Musikkbruk er sosialt betinget og konstituert gjennom deltakende praksis. Musikk er en del av måten den enkelte deltaker definerer seg selv, og den framgår ikke som isolert fra andre praksiser. Den eksisterer i gjensidig samspill med følelser og tanker, og gjennom utviklingen av kunnskap og ferdigheter (Krüger 2012:117).

Noen av barna trekker fram det at perkusive evner har gitt dem innblikk i andre instrument og andre tekniske installasjoner knyttet opp mot musikalsk aktivitet. Dette omtales som en læringsprosess som førte dem videre til nye utfordringer. Igjen er uttrykket empowerment vesentlig til stede gjennom de musikalske mestringsprosesser

deltakerne gjennomgår, både gjennom personlig læring og gjennom kollektivt samspill med andre. Psykologisk empowerment som skaper økt personlig utvikling gjennom økt selvtillit og selvfølelse, og som er vesentlig for kollektiv samfunnshandling (Bracht 1998:90).

Pato *På hver reise vi var på så lærte vi ulike ting, spesielt i forhold til kultur.*

Robinho *I løpet av disse årene lærte jeg mye. Om den lokale kulturen som har en viktig plass her i Porto Nacional, en historisk by.*

Flere av barna framhever nye kulturelle erfaringer som viktige. Det å treffe andre mennesker og å se hvordan de lever, framheves som nytt, spennende og lærerikt. Det å bli kjent med det kulturelle miljøet i sin egen by, og bli kjent med nye kulturelle vaner var erfaringer som skapte engasjement som igjen førte til endring i hvordan de handlet.

Ronaldo *Her i Brasil har det vært fantastisk med alle reisene, og spesielt den som vi årlig gjennomfører til São Jorge. En liten landsby der vi alltid blir meget godt mottatt, og der alle liker oss. Byen er også multikulturell, et glimrende sted å være. Fremdeles reiser vi der hvert år.*

Pato *Ingen låste dørene på husene sine, og det var ingen tyver i byen. Byen het São Jorge i Chapada dos Veadeiros og jeg ble så overrasket over hvor rolig alt var der.*

Flere av deltakerne i intervjugruppen som hadde vært med på reiser til ikkevoldelige og vennlige miljøer trakk fram disse. Spesielt det å oppleve kulturelle kontraster gjennom samhandling med mennesker som levde i byer med lav kriminalitet, blir av Pato trukket fram som en overraskende erfaring. At det er mulig å leve i et samfunn der mennesker ikke trenger å låse dørene sine om natten, men lever i harmoni og med gjensidig respekt. En bevisstgjøring rundt sin egen situasjon, der de gjennom dialog og samhandling med dem de møtte ble gjort oppmerksom på at noe annet var mulig (Freire 1999). Opplevelser gjennom tilstedeværelse i ulike kulturelle settinger ble omtalt i positive vendinger, med en glede basert på at det var årlige tilstelninger, altså noe en

hadde å se fram til. Det skapte håp, i en ellers vanskelig hverdag (Freire and Freire 1995). I følge barna følte de en tilknytning til denne ikkevoldelige kulturen, en kultur med lite kriminalitet og godt samhold, et sted hvor en alltid ble godt mottatt når en kom på besøk.

Eva *Jeg lærte meg betydningen av en utdanning. For i min familie var det ikke mange som hadde et fokus rundt dette med skolegang, vi bodde på gård og det var ikke mye press rundt det at vi skulle studere og gjøre det bra på skolen. Men da vi begynte i trommegruppen fikk vi beskjed om at vi var nødt til å holde oss på skolen og vi måtte få gode karakterer.*

Maria *Alltid å studere flittig, dette lærte jeg på trommegruppen for jeg var grusom på dette området. Og derfor har jeg gjort ferdig videregående i dag, for jeg visste at om jeg ikke studerte så ville jeg ikke få lov til å være med på noen av reisene.*

Robinho *Innenfor utdannelsen min var prosjektet til stor hjelp, det at jeg klarte å gjøre ferdig skolen, som du vet så måtte vi studere for å få lov til å være med i gruppen, og slik kunne vi vinne dette første slaget.*

Utdanning er viktig i Brasil. Det er gjennom høyere utdanning at en person får mulighet til å skape økonomisk forutsigbarhet og stabilitet for seg selv og sin familie. Det er svært store lønnsforskjeller i Brasil. Mens minimumslønnen er på cirka 2000 norske kroner i måneden, vil nivået for en høyskoleutdannet lærer være på 10 000. En advokat eller lege tjener fort 60 000 norske kroner utbetalt i måneden¹¹. I følge Underlid (2009:131-133), så er prinsippet om rettferdighet gjennom fortjeneste det eldste rettferdighetsprinsippet. Å motta goder for å markere positiv innsats, og reduksjon av rettigheter gjennom straff for dem som ikke holder seg innenfor de regler samfunnet til enhver tid har satt har vært akseptert i store deler av befolkningen. Om en trekker paralleller til realiteten rundt det å være arbeidstaker i Brasil, må en sette spørsmålsteget ved rettferdigheten rundt fordelingen av lønnsmidler i landet. En elite innehar profesjoner som i realiteten er uoppnåelige for fattige brasilianere, og som gir høy

¹¹ <http://7a12.ibge.gov.br/en/vamos-conhecer-o-brasil/nosso-povo/trabalho-e-rendimento>

økonomisk godtgjørelse. Ser en dette i lys av Hume sine teorier der vernet av eiendomsretten var viktigere enn fordeling av goder og plikter i samfunnet, kan en spørre seg om denne skjeve fordelingen av lønnsmidler i landet ikke er annet enn en metode for å opprettholde en liten elites eierskap av landområder og faste verdier, for slik å opprettholde en undertrykkende praksis ovenfor den fattige majoriteten (Freire 1999).

I et forsøk på å skape endring var et av kriteriene for å bli deltaker i trommegruppen det å være innskrevet ved en av de lokale skolene i bydelen. Flere i intervjugruppen trekker fram dette som en faktor til at de ble værende på skolen, og at de prøvde å handle på en slik måte at det gav gode resultater. Dette sammenfaller med Cleveland (2005) sine funn om at «retningslinjer og strukturer som er enkle, tydelige og fokuserte» er viktig i samfunnsarbeid. Eva sier at det var gjennom trommegruppen at hun lærte betydningen av en utdanning. I hennes oppvekst var ikke dette prioritert, da gårdsdrift på landsbygden i Brasil vektla andre ferdigheter og andre former for arbeidsinnsats. Deltakerne fokuserte på kravene om å holde seg på skole og å gjøre det bra som en viktig faktor til at de kom seg gjennom skolen, og at de kom videre til høyere utdanninger.

Robinho Forreften så står det på min CV at jeg har jobbet som Perkusjonslærer sammen med Ronaldo, som instruktører på Colégio das Irmãs. Og hver gang jeg har søkt på en jobb, så er det første de har bemerket at jeg har jobbet som trommeinstruktør på denne skolen, da den er en av de mest tradisjonelle skolene i byen, de sier WOW, har du jobbet der! Dette har hjulpet meg mange ganger.

Pato I dag vil jeg si at jeg er en moden person, for det var et prosjekt som gav meg mye kunnskap.

Ronaldo En spesiell ferdighet er at jeg tidligere hadde store vansker med å snakke med andre mennesker. I dag er jeg ikke flau, om det er noe jeg ønsker å si når jeg er sammen med andre så gjør jeg det.

"Empowerment" handler om å mobilisere og styrke folks egne krefter, samt å nøytralisere krefter som fremmer avmakt. Utrykket omhandler at personer eller grupper som er i en avmaktssituasjon, opparbeider seg kraft og styrke og reduserer sin avmakt enkeltvis eller i fellesskap (Lundemark Andersen, Brok et al. 2000:14). Den lille handlingen en utfører ved å lytte til menneskers historier med respekt, ved å gi dem vår fulle oppmerksomhet er å gi mennesker empowerment, om en ikke blir hørt med respekt, stilner vår stemme (Ledwith 1997:104). Gjennom deltakelse i Tambores do Tocantins forteller gruppen om økt selvtillit til å snakke i forsamlinger, og om selvtillit og økt anseelse hos andre i samfunnet. De omtaler dette som positive faktorer som preger livet deres i dag. Undertrykkelse individualiserer mennesker på en måte som isolerer dem, og som skaper usikkerhet. Det er vanskelig for dem å skape alternativer til endring fra sin undertrykkende marginaliserte situasjon. Ved å komme sammen med andre i grupper, frigjøres krefter gjennom kollektiv handling som forsterker individet og gir det større handlingsrom (Dominelli 2002:109). Dette samsvarer med det som trekkes fram av intervjugruppen.

Robinho For det er et prosjekt der vi lærer å være frivillige innenfor vårt område, og vi lærer å ta var på andre mennesker også gjennom demokratiske prosesser. Det er et prosjekt som får oss til å føle oss sosialiserte.

Deltakende demokrati omtales som et verdenssyn der lokalsamfunn eller grupper har kontroll over avgjørelsesprosesser som har innvirkning på deres liv. Slik blir det gitt en stemme til de mest marginaliserte, og de blir gitt mer makt til lokal innflytelse på politiske avgjørelser (Springett 2010:15). Trommegruppen innførte tidlig en intern politikk som baserte seg på dialog som et viktig instrument for å gi barna en stemme. En opprettet et driftsstyre som bestod av Marcio Bello og barn valgt inn som representanter gjennom demokratiske prosesser. De ble gitt en mulighet til å ha en innflytelse på sitt eget liv og sin egen gruppe, noe som sammenfaller med barnekonvensjonens artikkel 12 som omhandler barnets rett til fritt å gi uttrykk for sine synspunkter i alle saker som berører det. Barnets synspunkt må vurderes og vektlegges i samsvar med dets alder og modenhet (2003). Igjen er vi tilbake til Cantwell (1993) sine tre P-er og barns rett til Participation eller deltakelse.

Robinho *Prosjektet omfavnet bydelen vår, og har vært til stor hjelp, ikke minst Marcio Bello og hans engasjement. Måten han hele tiden prøvde å skaffe ulike prosjekter til bydelen, og Sulamita, en annen kriger, som alltid mottok oss på en god måte i hjemmet deres... Jeg var med nesten helt fra starten, men ungdom er slik, vi er med en stund, så slutter vi litt og så kommer vi tilbake. Marcio har alltid vært flink til å ta i mot oss som kom tilbake igjen.*

Pato *... og Marcio var ikke bare en lærer for oss men også en far som alltid gav oss kunnskap om hva som var galt og hva som var rett. Som stoppet oss om vi var på vei til å finne på noe tull. Noen ganger ble vi forbannet, men i dag ser vi at han bare gjorde dette for å forme oss. I dag er jeg en voksen moden person som vet hva han vil.*

Som samfunnsarbeidere kan vi ikke skape forandringene for deltakerne våre, men vi må jobbe sammen med dem for å tilrettelegge slik at de selv i kollektivitet kan skape prosesser som fører til endring (Ledwith and Campling 2011; Sudmann and Henriksbø 2011). Deltakerne forteller om engasjerte ledere som kjempet for dem og som kjempet sammen med dem. De omtaler Marcio Bello og Sulamita som omsorgspersoner som var flinke til å ta vare på dem. Personer som åpnet hjemmet sitt for dem, og som korrigerer når det trengtes. Tydelige voksne som gjennom dialog satte grenser for barna, slik at de etter hvert kunne få forståelse for hva som er riktig å gjøre i livet. Forandringer utføres hverken av lederne for folket, eller av folket for lederne, men ved at en samhandler i felleskap i dyp solidaritet (Freire 1999:116). Gjennom å jobbe i lokalsamfunnet med verdier som ydmykhet og kjærlighet, skaper man gjensidig humanisering. Gjennom dialog i forholdet mellom det som i utgangspunktet var lærer-elev skaper man en relasjon der også læreren blir elev og eleven blir lærer (Freire 1999:77).

Deltakerne framhever læring som gav dem muligheter i livet videre og som gav dem utvidede framtidsutsikter. Og gjennom denne selvstendigjøringen og bemyndigelsen av barn til et liv i «den store verden», var trommegruppen da i virkeligheten med på å skape grunnlaget for framtidig endring like mye som opplevelsene der og da? Det finnes ulike ideologiske oppfatninger om hva det vil si å være barn, hva læring er, og hvordan

kunst og kulturformidling inngår i dette. Mens noen vil vektlegge et sosialiseringsspektiv der læring, kunst og kultur skal være oppdragende elementer for å utvikle bestemte kompetanser, verdier og interesser i et fremtidig voksenliv, vil andre hevde at barndommen har en verdi her og nå (Kjørholt and Qvortrup 2012).

5.4 Opplevelser

I sosialvitenskapen defineres gode opplevelser som en del av det overordnede begrepet om livskvalitet, som igjen beskriver en syntese mellom positive og negative opplevelser, glede og nedstemthet, og av vonde og gode følelser (NOU:1999:2). Gode opplevelser er viktige for å skape en høy livskvalitet, og dette gjelder for alle aldersgrupper. En deltakende praksis baserer seg på levd realitet, med utgangspunkt i hvem vi selv er i verden. I samfunnsarbeid ses menneskene som kreative, kompetente og handlende aktører som selv kan bedre sine muligheter for sosial deltakelse og endre sine livsbetingelser (Sudmann and Henriksbø 2011:52). Opplevelser er dermed en viktig del av vårt erfaringsgrunnlag som mennesker, og ungdommene uttrykker at det var viktig for dem som deltok i Tambores do Tocantins som barn.

Maria *Da jeg var yngre hadde jeg alltid lyst til å bli en del av Tambores do Tocantins. Dette var noe som vakte oppsikt da de kom her til bydelen, spesielt med tanke på at de øvde på gaten, for den gang fantes ikke Barnas Senter. Og da jeg til slutt kom inn tenkte jeg at, Wow, dette er livet mitt, det var kun Tambores do Tocantins, all gleden vi skapte, på øvinger, reiser, alt vi lærte, vanvittig bra. Tiden jeg deltok i Tambores do Tocantins var den viktigste delen av livet mitt, ja det var livet mitt.*

Adriano *Den beste tiden i livet mitt var da jeg deltok her i prosjektet.*

Maria *Noen ganger spør folk meg «men spilte du i trommegruppe, men det er jo bare noe for barn. Jeg vet det, jeg var et barn, og det var dette jeg hadde i barndommen min.*

Deltakerne omtaler trommegruppen som en signifikant del av livet deres, ja Maria omtaler det som livet sitt. Læring, reiser, å få være med på å skape glede, hun forteller om opplevelser som var viktige i barndommen hennes, at hun var et barn. Barnekonvensjonen ble arbeidet fram for å garantere barnets spesielle behov ut fra sin fysiske og mentale modenhet, og dets behov for spesielle vernetiltak og særskilte omsorg (Sandberg, Høstmælingen et al. 2012:18). Barnet skal få lov til å ha en gradvis utvikling slik at barnet skal få stadig større innflytelse på livet sitt fram til det når myndighetsalderen. Dette er spesielt nedfelt i artikkel 5 om barnets gradvise utvikling, artikkel 12 om barnets rett til å bli hørt og artikkel 28 om utdanning (Sandberg, Høstmælingen et al. 2012:19). At barnekonvensjonen (2003) har fått en egen artikkel i nummer 31 som omtaler barnets rett til deltakelse i fritidsaktiviteter, kulturliv og kunstnerisk virksomhet, viser at det finnes en bred enighet om at dette er viktig for å skape en god barndom (2003). Maria understreker dette via sine uttalelser rundt sin egen barndom og betydningen av hennes deltakelse i trommegruppen.

Adriano er en av dem som i dag ikke har klart seg så bra sett i fra et samfunnsmessig ståsted. Han fortalte om utbredt rusmisbruk og om store problemer hjemme og med myndigheter. Han opplevde og konflikter med de andre i gruppen, men likevel omtaler han tiden som den beste i sitt liv, som noe godt å tenke tilbake på. Samtidig kan en filosofere rundt det faktum at dette var et av de få fritidstilbudene som fantes i nærmiljøet, ville deltakelsen vært like stor og minnene like flotte om tilbudene hadde vært flere? Deltakelsen i Tambores do Tocantins vokste i løpet av de første to årene til ca. 180 barn fordelt på to grupper, nykommere og veteraner.

Patio *Og alt dette, spillingen, alle reisene jeg fikk være med på, nye steder, nye kulturer og alltid mye tull og humor sammen med Marcio Bello, dette ble viktig for meg.*

Robinho *Vi holdt en kjempekonsert... i Fortaleza var det glimrende, publikum likte konserten vår, og det var viktig.*

Deltakerne gav uttrykk for at de gjennom trommegruppen hadde fått mange gode opplevelser. Det å underholde andre mennesker gjennom perkusjon, og å oppdage at

andre likte musikken og kulturen deres var viktig for dem som barn, og de fortalte mye om det som hendte rundt disse presentasjonene, reiser, humor, deltakelse osv. Avhandlingen til Araújo (2010) som omhandler Tambores do Tocantins, konkluderer med at gruppen er en blanding av folklore, studier, sosial inkludering og kommunikasjon. Med sin deltakelse på festivaler og kulturelle sammenkomster kommuniserte de gjennom musikalske framføringer, instrumentbyggingskurs og ulike kulturelle aktiviteter. En fikk inntrykk av at det å komme seg vekk fra den brutale virkeligheten for en stund gav dem krefter til å jobbe seg gjennom hverdagen, at en levde litt bedre på gode minner og evne til å presentere og å samhandle som en gruppe. «*Mestring dreier seg i stor grad om opplevelse av å ha krefter til å møte utfordringer og følelse av å ha kontroll over eget liv. Aktiv og god mestring hjelper deg å tilpasse deg den nye virkeligheten, og setter deg i stand til å se forskjellen på det du må leve med, og det du selv kan være med på å endre*» (Vifladt, Hopen et al. 2004:61).

Ronaldo Det beste må bli reisen til Norge og Italia. Svært få mennesker i min sosiale situasjon, det vil si fra den fattige klasse, har mulighet til å reise utenlands slik vi fikk sammen med Tambores, å få se nye steder og å få oppleve andre kulturer, det var glimrende.

Ronaldo trekker fram utenlandsreisen som den mest signifikante opplevelsen i løpet av de årene han deltok i Tambores do Tocantins. Det å skulle få reise til andre land, og å få oppleve andre kulturer og treffe ulike mennesker var i følge han en viktig opplevelse. Samtidig viser han tegn til bevissthet og refleksjonsevne rundt denne reisen i form av sin sosiale posisjon som en person fra en økonomisk marginalisert klasse. Han klarer å se størrelsen på opplevelsen han fikk være med på, sett i lys av en internasjonal problemstilling, og han indikerer en forståelse av egne utfordringer. Men da det var kun få forunt å kunne reise til Norge og Italia, fikk de fleste barna delta på ulike reiser innad i Brasil. Og var dette like signifikant, eller kom det i skyggen av dem som fikk reise til den andre enden av verden?

Robinho Jeg har reist mye, São Paulo, Mato Grosso do Sul, Fortaleza, Brasilia, Tocantinia, Bico de Papagaio flere ganger. Jeg hadde nesten ikke reist tidligere, og det var flott å få oppleve litt av mitt Brasil.

Ronaldo I Fortaleza fikk vi for første gang oppleve havet, havet her i Brasil. Få har tilgang til dette, det er vanskelig. Vi ble værende der i fire dager, og hver dag fikk vi være ved havet, det var en stor glede.

Robinho Havet likte jeg ikke, det er nesten som om du tar en bøtte med vann og fyller den med salt og så hiver du den over ansiktet ditt (latter). Herregud, jeg hoppet i havet med så store forhåpninger og jeg kom løpende ut igjen... men likevel utrolig vakkert. Vi overnattet på et lite hotell med utsikt mot havet. Det var nydelig.

Deltakerne fortalte at den kulturelle biten var viktig, å få oppleve steder som var annerledes, å få oppleve nye kulturer og treffe nye mennesker, mennesker som liker dem, med en mottagelse som musikere og likeverdige. Paulo Freire (1999:46) fortalte oss at marginaliserte grupper gjorde den dominerende klasses meninger om til sine egne. De får høre så ofte at de er syke og late, at de ikke duger til noe, at de til slutt tar dette for å være en sannhet. Men det ser og ut til at stigmatiserte mennesker som opplever en ikke-stigmatiserende realitet, ser på seg selv på en ny måte i løpet av kort tid. Deres opplevde positive erfaring og endring fører til nye handlingsstrategier og tilpasning (Goffman 1963:157). Dette ser ut til å ha vært en realitet hos deltakerne i Tambores do Tocantins. At de gjennom å ha blitt møtt med ikke-diskriminerende holdninger forandret synet på seg selv, at det ble skapt en endret oppfattelse av Ego.

Robinho bruker definisjonen «mitt Brasil», og forteller om glede over å ha fått være med på så mange ulike reiser. Ingen av barna forteller at de tidligere hadde en slik erfaring, og i Brasil er feriereiser forbeholdt middelklassen og de rike. I et så langstrakt land er det vanskelig å få oppleve f.eks. havet, som de trekker fram som en signifikant målestokk på hva en stor opplevelse kan være. Selv om resultatet ikke ble helt slik de hadde forventet da de dukket ned i havet, som en salt og kald versjon av elven deres, så omtaler de opplevelsen som noe vakkert, og en kan vel også trekke slutninger om at det var opplevelser som gav dem en kunnskap de ikke hadde med seg da de forlot Parque Eldorado for å begi seg ut på de ulike reisene.

Eva Vel, jeg husker meget godt første gang vi reiste til Palmas, vi hadde aldri vært der tidligere. Så nært, men vi hadde aldri vært der, jeg husker at vi var ca. 20 personer som reiste. Egentlig bare en gjeng med småunger, og det var første gang vi fikk kjøre i en heis (latter). Det var universitetet ULBRA, og hele gjengen kjørte opp og ned med heisen... Jeg skrek og gråt, gråt, gråt, jeg hadde aldri kjørt heis før i hele mitt liv og vi hadde aldri vært i Palmas, alle ble fullstendig fascinert av Palmas.

Noen av historiene indikerer at barn som kommer fra marginaliserte økonomiske klasser, og som sjelden har vært utenfor bydelen sin har et spesielt syn på hva en god opplevelse er. Om en arrangerer en tur til et universitet så regner jeg med at en har noen formeninger om hvilket utbytte barna skal sitte igjen med i etterkant av ekskursjonen, kanskje drømmer og håp om en framtid som studenter? I dette tilfellet forteller Eva om heisen, som skapte en spenning og en glede som de sjelden hadde opplevd. Bortkastet? Eva forteller om gode minner som sitter igjen fra universitetsbesøket, minner om deltakelse, kollektivt samhold og opplevelser. Opplevelser som de fikk gjennom å være deltaker i Tambores do Tocantins. Opplevelser som i følge barna skapte glede og entusiasme, og kanskje opplevelser som gav et gryende fundament for håp (Freire and Freire 1995).

5.5 Håp

Paulo Freire (1995:2) skriver at håp er eksistensielt for menneskene, uten håpet kan vi ikke overleve. Han setter et fokus på håp hos mennesker, drømmen om et Utopia, troen på at der framme finnes det noe, et eller annet som også kan gjøre at jeg kommer ut av min undertrykkende livssituasjon. Bare slik kan vi gi mennesker drivkraften til å skape forandringer i sitt eget liv, til å strekke seg litt ekstra, til å gå den siste milen i håp om at der også finnes et verdig liv for meg, og sammen skal vi gå den lange veien.

Tambores do Tocantins jobbet i et lokalsamfunn som nok hadde behov for et Utopia slik Paulo Freire beskrev det, en drømmeverden der framme, med framtidsutsikter, uten vold, sult og kriminalitet (1995:2). En bydel som har så mye kriminalitet og sosiale utfordringer som Parque Eldorado, skaper en ramme som ikke gir gode kår for at håp

kan blomstre og vokse, og mange familier levde i uttalt håpløshet. Intervjugruppen tilkjennegir at trommegruppen skapte et slikt håp. Noe mer enn det å bare fylle fritiden med noe der og da, noe som skapte en drøm om noe fram i tid, som kunne gi deres hverdag mer verdighet og mening.

Pato Gjennom *Tambores do Tocantins* oppdaget jeg meg selv, og jeg hadde aldri trodd at jeg en dag skulle kunne spille perkusjon slik jeg gjør i dag, og det viste seg at jeg også hadde et talent innenfor *Capoeira*. Jeg hadde alltid lekt med dette, men jeg hadde aldri trent på en organisert måte.

Robinho Det var få her i bydelen som hadde slike framtidsperspektiver som vi hadde, og dette prosjektet førte nok til at vi holdt oss unna en vei med narkotiske stoffer.

Ronaldo Alt, alt, helt fra starten med øvinger og reiser, alt var bra, det å bli kjent med dere andre, vennskapet som har vart helt fram til i dag.

Deltakerne forteller om en tid der en fant seg selv, der en oppdaget egne talenter og ferdigheter. De forteller at deltakelsen i trommegruppen gav dem framtidsutsikter, noe som i følge dem ikke var en selvfølge i bydelen de bodde i. At disse framtidsperspektivene også var med på å skape endring i deres handlinger er en viktig faktor som trekkes fram, at det kanskje var nettopp dette som førte til at en holdt seg unna et liv med kriminalitet og rusproblematikk. Paulo Freire (1995:2) omtalte håpet som noe av det viktigste et menneske kan ha, som en nødvendighet. En kan ikke alene med håpet skape de endringer som trengs for å forandre en undertrykkende verden, men uten håpet blir vår kamp svak og usikker.

Eva I starten hadde vi mye problemer, og det var og derfor vi startet i trommegruppen, for å komme vekk fra problemene... min deltakelse i trommegruppen hjalp meg til å overvinne mye av det som skjedde. Det var først når trommegruppen kom og dere hadde leksegruppe og tegning i det lille huset at vi begynte å bevege oss ut.

Robinho *Det har vært godt å ha Tambores, det har alltid hjulpet meg.*

Deltakerne i intervjugruppen trakk fram det at trommegruppen hadde vært en hjelp for dem, ikke bare i forhold til læring og som en fritidssysse, men også på et mer personlig plan. Det å få hjelp til å overvinne egne personlige utfordringer, til å skape en arena for positive opplevelser hadde i følge dem vært viktig. Dette sammenfaller igjen med empowerment begrepet som kan defineres som å oppnå kontroll over eget liv og som at mennesker reduserer sin avmakt enkeltvis eller i fellesskap (Lundemark Andersen, Brok et al. 2000:14). Eva har også tidligere snakket om det at hun ikke fikk gå ut fra hjemmet deres, at de alltid måtte være inne. Her indikerer hun at det var trommegruppen og de andre ulike tiltakene som ble drevet i tilknytning til dette, som førte til at hun for første gang kunne begynne å bevege seg ut i bydelen. Hun forteller at det ble en mulighet til å rømme fra problemene hjemme og på gaten, og at det gav henne nye muligheter. Gieryn (2000) omtaler hvordan miljøfaktorer er betingelser som påvirker sosialt liv, atferd og mønstre i sosial samhandling. Sosiologiske studier vektlegger kartleggingen av ulike variabler som antall, størrelser, populasjon og kategorisering, uten at en ser på de faktiske miljømessige betingelser eller konteksten som det sosiale liv foregår i som en faktor som påvirker eller har betydning. Gieryn mente at det måtte bli satt et større fokus rundt dette. For Eva hadde deltakelsen i Tambores do Tocantins ført til at hennes sosiale arena hadde blitt utvidet til også å gjelde utenfor det fysiske avgrensede hjemmet hennes. En realitet som i følge henne førte til at hun fikk bearbeide noen av de problemer hun strevde med i barndommen, og fått en større mulighet til et rikt sosialt liv.

Ronaldo *Jeg har lært meg at om du skal bli noen her i livet så må en studere. For i en bydel med så mye narkotika, ikke like mye i dag som da vi vokste opp, men likevel, med volden i samfunnet vårt som det var mye av.*

Robinho *Da vi startet var det slik at om en ikke gikk på skolen så fikk en ikke være en del av dette prosjektet. Dette var kult, for alle likte prosjektet og ville reise og dette førte til at mange av oss fullførte grunnskolen.*

Ronaldo *Hadde ikke vi hatt dette prosjektet så er det ikke sikkert at jeg hadde sittet her i dag, Kanskje jeg hadde vært på gaten og røykt crack, gjort brekk i husene til folk, slått folk, kanskje drept noen.*

Det som deltakerne i intervjugruppen trakk fram som et av de viktigste punktene for varig forandring i livene deres, var det faktum at en måtte gå på skolen for å delta i gruppen, ja en måtte til og med vise god innsats for å få være med på reiser. De omtaler det som «kult», som noe positivt, noe som gjorde at de holdt seg på skolen og fikk avsluttende eksamenspapirer. De viser til en overbevisning at om en skal bli noe så må en studere, eller sett på en annen måte, de forteller at de gjennom studier kan «bli noen her i livet». Ronaldo forteller at han har framtidsutsikter, at han kan bli noen, og han har funnet oppskriften til å komme dit, nemlig gjennom studier. Dette kan ses i lys av FNs barnekonvensjons (2003) artikkel 23 som påpeker at alle barn har rett til en utdanning. Dette er altså en så viktig betingelse for barn at det er nedfelt i Barnekonvensjonen. Ungdommene forteller at det ikke ville vært slik uten prosjektet, at realitetene kunne sett helt annerledes ut. At også de fort kunne stått på den andre siden av loven, som rusmisbrukere, kriminelle, ja som drapsmenn (Skog 2006:211). Men håpet var ikke nok for alle, og hvordan var det for dem som ikke klarte seg? Hvordan ble livet for dem som fikk Utopia plassert foran seg, fortalt at du kan greie det om du bare kjemper? Som ble vist en drøm, en mulighet, men de klarte ikke å ta den, de falt som så mange ganger før.

Adriano *Jeg brukte crack. Alt for mye crack, hver dag hele tiden. Natt og dag, jeg spiste ikke, jeg sov ikke, jeg gjorde ingenting. Røykte, røykte, røykte hele tiden. Og folk sa det til meg «du skulle ikke være på denne måten, du må slutte» de fortalte det til meg hele tiden.*

Adriano *Det var bra å være en del av prosjektet, skolen, å være et godt menneske slik jeg var før, mens i dag diskriminerer de andre meg, «en narkomisbruker», I dag er jeg diskriminert, det er ikke slik som i barndommen. Jeg og hadde en barndom, men folk behandler deg som om en aldri har vært annet enn den du er i dag. De snakker om sin fortid, hvor kjekt det var, for en flott tid, men de diskriminerer deg som om du aldri har hatt noe slikt. Det er kjempeflaut.*

Adriano forteller en trist historie om et utstrakt rusmisbruk, og en selvdestruktiv atferd. Om kontinuerlig bruk av rusmiddelet crack, og en livsstil som ikke gir håp om et langt liv. Han minnes tiden da han var en del av prosjektet som tiden da han var et godt menneske. En indikasjon på at han i dag ikke ser på seg selv som en viktig person, som en god samfunnsborger. Adriano forteller at han blir diskriminert, at folk behandler han kun som den marginaliserte personen han føler seg som i dag (Goffman 1963). Adriano viser skuffelse over at andre mennesker glemmer at han også har vært et barn, en annen person, en god person. De andre snakker om sin barndom, men han har og vært et barn, han er og et menneske med en historie, en historie med mer verdighet enn det livet han lever nå.

Uttrykket Stigma ble først tatt i bruk av grekerne og refererte til kroppslige tegn skapt for å eksponere noe uvanlig eller negativt knyttet til den moralske status til den det gjaldt. Tegnene kunne være skåret eller brent inn i kroppen til innehaveren for å signalisere at denne var en slave, en kriminell eller en forræder, en vansiret person, en «skitten» person som en burde unngå i det offentlige rom (Goffman 1963:11).

Samfunnet stigmatiserer personer gjennom å kategorisere dem, og å gi de ulike gruppene negative egenskaper og verdier utfra gruppens sosiale status. På grunnlag av dette utøves det, gjerne ubevisst, diskriminering som på en effektiv måte reduserer den enkelte persons livssjanser. Vi konstruerer en stigmateori, en ideologi for å forklare personens underlegenhet og for å forklare hvorfor han utgjør en trussel (Goffman 1963).

Adriano *Jeg fikk høre det, jeg prøvde å forklare meg, men ble bedt om å holde kjeft. Hvordan kunne jeg forsvare meg, om jeg ikke fikk lov til å snakke? Etterpå fortalte de meg at noen hadde ringt datteren til Marcio. De hadde slengt masse dritt til henne, mange grisete kommentarer. Jeg ble så flau at jeg bare tok tingene mine og dro. Det var ikke fordi jeg ble forbannet og dro, det var rett og slett fordi jeg var så flau at jeg ikke visste hvor jeg skulle gjøre av meg... Jeg ble flau når jeg traff de andre, det ble snakket om reiser, men Adriano skal ikke reise. Så jeg holdt meg unna, helt fram til i dag.*

Adriano omtaler indirekte sitt sosiale fall som langt, hardt og brutalt. Han forteller om en gutt som prøvde å forsvare seg, men som ikke ble hørt, som ble urettferdig behandlet. De hadde bedt han om å holde kjeft, om ikke å uttale seg, han omtaler episoden som flau, som fornedrende. Ville livet hans vært bedre uten Tambores do Tocantins? Ville det vært bedre for han å leve livet sitt uten trommegruppen som viste han noen drømmer som han ikke klarte å oppnå? Han hadde vært den beste perkusjonisten, men reiste ikke på like mange opptredener som de andre fordi han skapte så mye urolighet rundt sin egen person på skolen som han skulket, på bråket som han skapte i nærmiljøet. Det å bryte internaliserte normer kan utløse sterke følelser hos aktøren, følelser som usikkerhet og skam (Skog 2006:25). Hadde de strenge reglene vært med på å skape et etisk overtramp i forhold til mennesket Adriano, i forhold til den lille gutten han den gang var? Var han igjen blitt et offer, en gutt som alltid måtte betale for noe han ikke hadde gjort?

Adriano Det er vanskelig å kjenne seg igjen, jeg var så liten, store forandringer. Lengter tilbake vet du (lang pause) lengter mye.

Adriano Ja, sånne ting hender alltid med meg. Jeg betaler for ting jeg ikke har gjort, jeg får høre ting jeg ikke fortjener, Herregud, det er vanskelig, kanonvanskelig.

Adriano Og noen snakker om den du var, og den du har blitt. Det eneste du kan gjøre er å tåle det folk sier om deg, for på gaten hører du utrolig mye som folk sier om deg, og det er derfor det var bedre i den tiden, mye bedre.

Adriano Men jeg tror jeg dummet meg ut (stillhet) jeg burde hørt etter, jeg dummet meg ut ja.

Paulo Freire (1995:2) poengterer at det er viktig at undertrykte klasser og marginaliserte grupper har framtidshåp. Håpet er fundamentalt i forhold til å skulle overleve en tøff hverdag, og om ikke disse samfunnsgruppene drømmer om en bedre hverdag for seg

selv og andre, vil det skape en ro i de dominerende klasser til å gjennomføre og garantere sin egen undertrykkende politikk (Freire 1999).

Og selv om håp kan sammenliknes med Utopia, blir det i følge Freire noen ganger realisert (1995). Og hvordan gikk det egentlig med barna fra trommegruppen, hvilke drømmer fikk de realisert i livet sitt, hvordan så de tilbake på ferden sin fram mot å bli en voksen? Hvem er de i dag? Hvor er de i dag?

Maria I dag jobber jeg på en skole, og jeg ser mange av mine kolleger fra Tambores der, og jeg skulle ønske at jeg kunne komme tilbake igjen, men det kan jeg ikke... Hadde jeg hatt muligheten til det ville jeg ha kommet tilbake.

Eva Jeg har samarbeidet mye med den lokale skolen, som portugisisk lærer og jeg likte godt å jobbe slik. Jeg begynte først med å gi trommeundervisning på en annen skole, men dette måtte jeg slutte med da jeg går på universitetet på formiddagen. Jeg fikk da muligheten til å starte med portugisisk undervisning på ettermiddagstid, og jeg likte det. Der ønsker jeg å være videre så får vi se.

Pato Jeg savner tiden jeg hadde, jeg kunne godt tenkt meg å gjenoppleve de årene. Med trommegruppen klarte jeg å hevde meg som et talent, og innenfor Tambores skapte vi også bandet vårt, Apollo 13, og jeg hadde aldri drømt om å få kunne spille i et band. Men en dag så jeg en som spilte gitar, og jeg fant ut at det skulle også jeg klare. Litt etter litt klarte jeg det, og vi skapte altså bandet Apollo 13.

Ronaldo Jeg tar språkstudier på Universitetet, og holder på med andre året. To år til så er jeg ferdig, om Gud vil.

Adriano Nei, nei, jeg har ikke skrevet meg inn på skolen enda, men jeg skal der i morgen. Jeg trenger identifikasjonspapirer, og jeg må ta kopier av disse, så vi får se. Jeg begynte å være med andre personer, og jeg sluttet med

dop, men jeg skal ikke si at jeg har sluttet, sluttet helt, fordi ingen vet hva morgendagen bringer, men det har allerede gått en måned og ti dager uten at jeg har røykt. Jeg håper Gud hjelper meg slik at jeg kan fortsette på denne veien jeg er på nå, at jeg ikke hopper tilbake til den andre siden igjen.

Eva *Jeg studerer på universitetet, språk, på grunn av Tambores dette også fordi Marcio oppfordret oss til å ta opptaksprøver til universitetet.*

Pato *Jeg studerer på videregående skole.*

Maria *Jeg er ferdig med videregående skole. I år ønsker jeg å begynne å studere på universitetet, sykehusledelse.*

Pato *Det jeg egentlig ønsker er å jobbe innenfor kultur, men det er litt komplisert, så i påvente av at en sjanse skal dukke opp arbeider jeg med IT som er mitt arbeidsfelt.*

Ronaldo *Først har jeg lyst til å gå inn i militæret. Jeg har skrevet meg inn til en opptaksprøve. Hvis jeg kommer inn, glede, om jeg ikke kommer inn får jeg prøve igjen. Jeg kommer til å fortsette med universitetsutdannelsen min da jeg ønsker å bli lærer, og å fortsette innenfor musikken, med perkusjon.*

Adriano *Jo, jeg og har framtidsutsikter. Komme meg tilbake til skolen, tilbake på veien og oppnå det som er mulig for meg. Jeg vet at jeg og har muligheter, ikke være den jeg er i dag for dette er ikke meg. Den personen som går rundt her er ikke meg. Jeg må komme meg vekk fra denne bydelen, gjøre noe. Vekk herfra. Enten kommer jeg til å drepe noen eller blir jeg sjøl drept. Vet ikke hva som er gale her, men framover går det ikke*

En kan ikke si at noen frigjør andre, ei heller at noen frigjør seg selv. Mennesker frigjør hverandre gjennom en frigjøringsprosess (Freire 1999:120). Det er viktig at de undertrykte selv deltar, men de må bli bevisst sin rolle og vi må gi dem håp om en bedre framtid. Deltakerne i trommegruppen forteller historier om håp, om studier på videregående skoler, om jobber, om framtidsutsikter. De forteller om store seire, men de forteller også om store tap. En deltakende praksis tar utgangspunkt i levd realitet, og denne gruppen gir uttrykk for at de har opplevd masse, både på godt og vondt (Ledwith and Springett 2010:13). De sitter inne med mye kunnskap som de har fått gjennom opplevelser i barndommen, og har erfaringer som mange voksne sosialarbeidere ikke innehar. Det ville derfor være interessant fra en samfunnsarbeiders ståsted å sette et fokus på deres deltakelse i sitt nærmiljø i dag. Er de engasjert for å skape endring i livet hos andre mennesker? Er de også blitt samfunnsarbeidere? Er de med å skape håp for andre?

Robinho Det var bare ungdommer i denne gruppen, og vi samlet inn matvarer til beboere i bydelen vår som hadde behov for det. Vi oppsøkte enkeltpersoner og støttespillere som kunne hjelpe og vi klarte å samle inn mange matvarer, og vi er fremdeles her, i kampen for en bedre tilværelse.

Ronaldo Alt som jeg har lært, gir jeg videre til lokalsamfunnet mitt. Alt jeg har lært med Marcio Bello, med dere, gir jeg tilbake, mine musikalske kunnskaper, kunnskap om utdanning, om ledelse, enten som ansatt eller som frivillig. Jeg jobber i dag med trommegruppen. Jeg underviser og gir trommetimer her ved Barnas Senter og ved Colégio das Irmãs.

Robinho I dag har jeg et ønske om å starte opp med Universitetsutdanningen så fort som mulig, jeg har lyst å utdanne meg til sosionom. Jeg har oppdaget at jeg har et talent til å hjelpe andre mennesker. Det kom faktisk en ungdom til bydelen her for en stund siden, Manuel, så de kom til meg og fortalte at han trengte hjelp. Vi dro der vi visste at han holdt til, der lå han på en bit av en madrass, vannet flommet inn og det var ikke et sted der noen kunne bo. Vi dro han med oss og fant et lite krypinn her i bydelen, men han ville ikke ha hjelp. Han forsvant fra oss, og dro på

gaten igjen, men vi gjorde det vi kunne for han. Men jeg ønsker å starte utdannelsen min så fort så mulig, med Guds hjelp, det hadde vært glimrende.

Robinho *Jeg har levert mitt forslag til ansettelse ved kulturhuset til den nye ledelsen i byen, og om dette blir godkjent har jeg råd til å betale for sosionomutdannelsen. Fire år går fort som bare det (latter).*

Eva *Jeg skal selvfølgelig fortsette i trommeprojektet, selv om jeg ikke klarer å være tilstede hele tiden, så ønsker jeg å være med som instruktør, å hjelpe de andre, enten på skolen eller her på Barnas Senter. Selvfølgelig å fortsette med studiene, men alltid være involvert i trommegruppen, fortsette, ja fortsette framover.*

Samfunnsarbeid kan defineres som en prosess for å bistå folk som ønsker å forbedre egne fellesskap gjennom kollektiv handling (Sudmann and Henriksbø 2011:51). Det handler om å tilrettelegge for at mennesker selv kan forbedre sine egne samfunn i fellesskap (Twelvetrees 2002:1). Deltakerne i intervjugruppen forteller om engasjement og solidaritet for medmennesker i samfunnet deres, mennesker som lever i en tilsynelatende håpløs situasjon. De ønsker å hjelpe dem og de ønsker å være ressurspersoner for dem og andre, både som frivillige og gjennom veloverveide yrkesvalg. Ungdommene viser til handlinger som en kan se igjen i Kropotkin sine rettferdighetsprinsipper. De viser til en forståelse av at mennesker med ulike spesielle behov må stå først i køen når knappe ressurser skal fordeles. Dette gjøres gjennom solidaritet og sympati, og ikke som en veldedig handling i et ovenfra og ned perspektiv. De prøver heller ikke å gjøre dette alene, men har etablert grupper, som i samarbeid kjemper for å gi sine medborgere et bedre liv. De omtaler matinnsamling, frivillig arbeid som trommeinstruksjon, musikkundervisning, hjelp til folk som lever på gaten og videreføring av alt de har lært. Det kan vel ikke sies tydeligere enn hva Robinho uttaler: *vi er fremdeles her, i kampen for en bedre tilværelse.*

Dette samsvarer med det som er kjernen i samfunnsarbeid, at vi har et mål og et ønske om at en felles innsats skal føre til det beste for vårt eget lokalsamfunn, et håp om en bedre framtid for vårt fellesskap.

6 Avslutning

Deltakelse er en grunnleggende del av vår natur som mennesker, og essensielt for vår eksistens. Vi er vevd inn i et nettverk av menneskelige fellesskap, som gjennom dagligdagse hendelser knytter oss til ulike personer og grupperinger i samfunnet vårt (Ledwith and Springett 2010:13). Deltakelse er fundamentalt for samfunnsarbeid, da denne teoretiske vinklingen baserer seg på at det er menneskene selv som skal skape forandring gjennom kollektiv innsats. Vi kan delta utfra ulike interessefelt, i form av geografisk tilknytning eller fordi vi identifiserer oss med en gruppe som ønsker å skape forandringer i samfunnet vårt (Craig 2007).

Denne oppgaven har fokusert på hvilken betydning det har hatt for barn å være deltakere i trommegruppen Tambores do Tocantins. Gjennom samtaler med seks mennesker i tyveårene har vi fått høre deres historier om hvordan det var å vokse opp i den økonomisk marginaliserte bydelen Parque Eldorado, og hvilken innvirkning dette kulturprosjektet har hatt på livene deres. Selv om vi bare har hørt et lite utsnitt av deltakerne i trommegruppen har vi fått et innblikk i noen av de faktorene som har vært viktig for dem, og vi har fått en ide om hva som var viktig for kollektivet.

Noe av det som har overrasket meg mest i løpet av arbeidet med denne oppgaven, var deltakernes evne til å uttrykke seg og til å sette ord på sine følelser og meninger gjennom velutviklede ferdigheter til å fortelle historier. De framhever også i samtale at de gjennom deltakelse i Tambores do Tocantins har utviklet evner til å kommunisere, og historiefortelling er jo nettopp kommunikasjon gjennom dialog. Paulo Freire (1999) framhever dialogen som møte mellom mennesker der en setter navn på verden, og disse barna har blitt gitt en anledning til å sette navn på sin verden. De viser en eksplisitt evne til nettopp dialog, og de viser at de gjennom dialog har refleksjonsferdigheter som har skapt en bevisstgjøring og politisering i forhold til dem som privatpersoner og deltakere i et lokalsamfunn. Ikke minst viser denne historien at empowerment og bevisstgjøring har ført til endret handling. Det er først når bevisstgjøring blir videreført i handling at endring finner sted, og her kan vi se det både på et individuelt og et kollektiv nivå.

Tambores do Tocantins skapte oppmerksomhet rundt kulturelt arbeid med barn og unge, noe som igjen førte til at deltakerne fikk reise til ulike kanter av Brasil og verden for å presentere sin musikk. De fikk oppleve mer enn barn på deres alder fra samme sosiale klasse, og prosjektet gav dem en mulighet til å delta i samhandling med andre kulturer. Disse opplevelsene har i følge deltakerne vært med på å forme dem som mennesker, og gitt dem historier som de med stor sannsynlighet ikke ville fått uten dette prosjektet (Ledwith 1997). De har gode opplevelser å se tilbake på, opplevelser ervervet gjennom samhandling med andre i et miljø som hadde positive faktorer som glede, vennskap, solidaritet og gjensidig respekt.

Trommegruppen har vært en arena for personlig utvikling og læring. Bygging av instrumenter og musikalsk utfoldelse gjennom mesterlære har gitt deltakerne ferdigheter og kunnskap. Gjennom samhandling med trygge voksne i et krysskulturelt miljø, har de blitt gitt muligheten til å utvikle seg i trygge omgivelser (Kvale, Nielsen et al. 1999). Opplevelsen av å bli stilt krav til, gjennom et samarbeid med skole og foreldre, har for flere gitt resultater i form av tilstedeværelse i utdanningsinstitusjoner og kontinuitet i deres formelle utdanning. Noen kan vise til nåværende deltakelse ved universiteter i Brasil, og deltakerne påpeker krav og oppfølging stilt fra ledelsen i trommegruppen som vesentlige faktorer til dette.

Barn sine rettigheter er fundamentert i menneskerettighetene, men har fått et eget rettighetsfundament gjennom FNs barnekonvensjon (2003). Den anerkjenner at barn under 18 år er selvstendige individer som skal ha mange av de samme menneskelige rettigheter som voksne, men de trenger også utvidede rettigheter knyttet opp mot sin spesielle status som barn (Høstmælingen, Sandberg et al. 2012). Konvensjonen fastlegger at barnet med sin fysiske og mentale umodenhet har behov for spesielle vernetiltak og særskilt omsorg. Jeg har i oppgaven trukket fram Cantwell sin inndeling av konvensjonen i tre ulike kategorier, basert på barns behov i forhold til Provision, Protection og Participation, også kjent som de tre P-er, og jeg har lært underveis at Tambores do Tocantins gjør en stor innsats i å garantere disse rettighetene for barna i Parque Eldorado. Gjennom et samfunnsarbeid basert på respekt, dialog, omsorg, solidaritet, verdighet, utdannelse, opplevelser, mangfold og kultur har de vært med på å sikre barnas rettigheter innenfor de ulike kategoriene. Jeg har også fått erfare hvilket

godt og utfyllende hjelpemiddel Barnekonvensjonen er for oss som skal jobbe med barns rettigheter, at den er lettfattelig og ikke minst et tydelig og spesifisert dokument som ivaretar barns behov på en god måte.

«Ação comunitária» eller community action er et kjent uttrykk for Brasils fattige. Landet har lange tradisjoner med sosialt arbeid i de fattige områdene, og der myndigheter ofte har sviktet har frivillige organisasjoner innen kirke og menneskerettigheter hatt et aktivt engasjement. I favelaer i storbyene, i fattige områder i nord og nord-øst og i indianerreservatene har samfunnsarbeid vært en grunnleggende teoretisk og praktisk retning. Gjennom jordbruksfelleskap, kvinnegrupperinger, kulturprosjekter, anti-rasistiske bevegelser, interessegrupper og miljøarbeid har frivillige arbeidere i fellesskap med dem en har ønsket å hjelpe brukt samfunnsarbeids teori og praksis. Samfunnsarbeid tar utgangspunkt i et menneskesyn der hvert enkelt individ sees på som kreative, handlende aktører, og verdier som respekt, mangfold, kjærlighet, dialog, og ikke diskriminerende innfallsvinkler framheves (Sudmann and Henriksbø 2011:51). Comsaúde har i flere tiår drevet med samfunnsarbeid, og for Tambores do Tocantins skapte samarbeidet med dem og Kirkens Bymisjon i Bergen en innfallsvinkel som førte til store forandringer. Jeg mener at dette skapte et fundament som førte til at Tambores do Tocantins fikk mange gode resultater, både sett i fra et musikalsk og et sosialfaglig ståsted. Det at vi forente kultur, kunst og sosialfaglig arbeid gjennom et samfunnsarbeidsprosjekt, førte til et engasjement som var unikt for arbeid med barn og unge i byen Porto Nacional. Det at vi startet opp det sosiomusikalske prosjektet i en bydel der vi allerede hadde etablert et arbeid, og vi dro med oss holdningene og erfaringene til Comsaúde og Kirkens Bymisjon, førte til at vårt samfunnsarbeid skapte store forandringer for dem som deltok og for bydelen deres.

I avslutningen av denne oppgaven vil jeg ta meg den frihet å fortelle to historier om samfunnsendring som ble realisert på grunn av deltakerne i Tambores do Tocantins. Spillingen til barna førte nemlig tidlig til at det ble satt et søkelys på dem, men også på bydelen deres. Det var ikke bare det at det var barn som spilte som vakte oppsikt. Det at barna kom fra en økonomisk marginalisert bydel gjorde at presse og da ikke minst TV omfavnet det visuelle og musikalske uttrykket til trommegruppen.

I 2002 besøkte en av de statlige TV-stasjonene Parque Eldorado for å lage en reportasje om Tambores do Tocantins. I følge lokalbefolkningen var det første gang at en TV-kanal hadde vært interessert å besøke dem siden invasjonen nesten 10 år tidligere. De besøkte også skolen til barna, og fikk se en overbefolket og utslitt skole. Enkelte av klasserommene var bygget av kutt av planker rektor hadde fått ved det lokale sagbruket. Det var opptil 40 elever i de varme klasserommene. Reportasjen vakte oppsikt, og neste gang rektor var i hovedstaden Palmas for å klage på de dårlige utdanningsforholdene, ble hun mottatt på en helt annen måte enn tidligere. Den statlige skoleadministrasjonen kunne også fortelle at det tidligere hadde blitt bevilget penger til oppussing av skolen, og at disse ressursene i følge deres regnskap allerede var blitt brukt, men ingen visste hvor. Myndighetene bevilget tre millioner kroner, en stor sum i Brasil på den tiden, for å utruste skolen til å bli et godt sted for å utdanne unge mennesker. Dette skjedde i følge daværende rektor ved skolen fordi Tambores do Tocantins hadde satt et søkelys på de uverdige forholdene barna studerte under. Et eksempel på kollektiv handling som førte til positiv endring for lokalsamfunnet.

Våren 2009 ble en ny merkedag for familiene i Parque Eldorado. Gjennom politiske kontakter opparbeidet via nettverket til Comsaúde, fikk alle familiene i bydelen skjøte over tomten husene deres var bygget på, et dokument som gjorde dem til eiere av sitt eget hjem. Seksten år etter at de hadde invadert de små husene kunne de endelig kalle dem for sine egne. Arbeidet som var blitt nedlagt i bydelen hadde gitt resultater i form av eierskap, i form av dokumentasjon på et levd liv. Psykologisk empowerment hadde blitt til kollektiv empowerment (Bracht 1998). Gjennom handling hadde barna vært med på å skape varig endring for seg og sine familier, gjennom innsats, musikalitet, talent og håp. For uten håpet hadde det ikke vært mulig å realisere den endring som Tambores do Tocantins klarte, ikke et Utopia, men et reelt håp om en bedre framtid for barna, deres familier, ja for en hel bydel.



Barnas Senter var en gave fra Erna og Knut Engs barnefond, og stod ferdig i 2004

Foto: Asbjørn Eikeland



Konsert med Tambores do Tocantins ved Barnas Senter 2012

Foto: Geir Johannessen

7. Litteraturliste

FNs konvensjon om barnets rettigheter: vedtatt av De forente nasjoner 20. november 1989, ratifisert av Norge 8. januar 1991 : revidert oversettelse mars 2003 med tilleggsprotokoller, Barne- og familiedepartementet.

Album, D., M. N. Hansen, et al. (2010). Metodene våre: eksempler fra samfunnsvitenskapelig forskning. Oslo, Universitetsforl.

Andenæs, A. (2000). Et barnevern med lydhørhet for barnet: fra generelle risikofaktorer og globale modeller til forståelse av spesifikke, tilrettelagte dagliglivserfaringer. Oslo.

Askheim, O. P., B. Starrin, et al. (2007). Empowerment: i teori og praksis. Oslo, Gyldendal akademisk.

Assembly, U. N. G. (1948). "Universal Declaration of Human Rights." Resolution adopted by the General Assembly **10**: 12.

BARBOSA, F. and H. ARAÚJO (2010). "Cultura Viva: avaliação do programa arte, educação e cidadania." Brasília: IPEA.

Barros, J. M. and P. Ziviani (2009). "O Programa Cultura Viva ea Diversidade cultural." Governo Federal: 61.

Boal, A. (1998). "Legislative Theatre: Using performance to make politics, trans." A. Jackson. London and New York: Routledge.

Boal, A. (2000). Theater of the Oppressed, Pluto Press.

Bracht, N. F. (1998). Health promotion at the community level: new advances, SAGE Publications, Incorporated.

Cannuscio, C., J. Block, et al. (2003). "Social capital and successful aging: The role of senior housing." Annals of Internal Medicine **139**(5; PART 2): 395-399.

Cantwell (1993). "Monitoring the convention through the Idea of the 3 P's,." Eurosocial rapport, 45,.

Cleveland, W. (2005). Making Exact Change: How US Arts-based Programs Have Made a Significant and Sustained Impact on Their Communities; a Research Project of the Community Arts Network, Art in the Public Interest.

Craig, G. (2007). "Community capacity-building: Something old, something new...?" Critical Social Policy **27**(3): 335-359.

de ARAÚJO, W. A. (2010). "Tambores do Tocantins: Tradições e saberes musicais através da Folkcomunicação."

- Dominelli, L. (2002). Anti-oppressive social work theory and practice. Basingstoke, Hampshire [England], Palgrave Macmillan.
- Doyal, L. and I. Gough (1991). A theory of human need, Palgrave Macmillan.
- Eide, E. (2006). "Journalistikk og marginalisering. I Medier, politikk og samfunn, red." B. vd Lippe: 243-261.
- Engelstad, A. and A. Boal (2001). De undertryktes teater: Når tilskueren blir deltaker- Augusto Boals metoder og praksis, Cappelen.
- Everett, E. L. and I. Furseth (2012). Masteroppgaven: hvordan begynne - og fullføre. Oslo, Universitetsforl.
- Everett, E. L. and I. Furseth (2004). "Masteroppgaven Hvordan begynne–og fullføre." Oslo: Universitetsforlaget.
- Freire, P. (1999). De undertryktes pedagogikk, Ad Notam Gyldendal.
- Freire, P. and A. M. A. Freire (1995). Pedagogy of hope : reliving Pedagogy of the oppressed. New York, Continuum.
- Freire, P. and E. Nordland (1999). De undertryktes pedagogikk. Oslo, Ad notam Gyldendal.
- Frønes, I. (2006). "De likeverdige – om sosialisering og jevnaldrendes betydning, Gyldendal akademisk, Oslo."
- Galeano, E. (1992). Latinamerikas åpne årer. Oslo, Pax.
- Gejerstam, C. A. (2001). Tidlig arbeidsledighet og marginalisering, Oslo.
- Giddens, A. (1984). The constitution of society: Outline of the theory of structuration, Univ of California Press.
- Gieryn, T. F. (2000). "A space for place in sociology." Annual review of Sociology: 463-496.
- Gilje, N. and H. Grimen (1993). Samfunnsvitenskapenes forutsetninger: innføring i samfunnsvitenskapenes vitenskapsfilosofi. Oslo, Universitetsforlaget.
- Gilje, N. and H. Grimen (2001). Samfunnsvitenskapenes forutsetninger: innføring i samfunnsvitenskapenes vitenskapsfilosofi, Universitetsforlaget.
- Goffman, E. (1963). Stigma: Notes on the management of spoiled identity, Touchstone.
- Goffman, E. (2010). Relations in public: microstudies of the public order. New Brunswick, N.J., Transaction Publishers.

- Hutchinson, G. S. (2010). Samfunnsarbeid: mobilisering og deltakelse i sosialfaglig arbeid. Oslo, Gyldendal akademisk.
- Høstmælingen, N. (2005). Hva er menneskerettigheter, Universitetsforlaget.
- Høstmælingen, N., K. Sandberg, et al. (2012). Barnekonvensjonen: barns rettigheter i Norge 2. Utgave. Oslo, Universitetsforlaget.
- Ife, J. and L. Fiske (2006). "Human rights and community work: Complementary theories and practices." International Social Work **49**(3): 297.
- Ife, J. and F. Tesoriero (2006). Community development: community-based alternatives in an age of globalisation. Frenchs Forest, Pearson Education Australia.
- Killén, K. (2008). Omsorgssvikt og barnemishandling. Oslo, Gyldendal akademisk: S. 445-469.
- Kirkpatrick, D. L. and J. D. Kirkpatrick (2006). Evaluating training programs: the four levels. San Francisco, CA, Berrett-Koehler.
- Kjørholt, A. T. and J. Qvortrup (2012). Childhood and social investments: concluding thoughts. Basingstoke, Palgrave MacMillan: S. 262-274.
- Krüger, V. (2012). Musikk-Fortelling-Fellesskap.
- Kvale, S., K. Nielsen, et al. (1999). Mesterlære: læring som sosial praksis. Oslo, Ad Notam Gyldendal.
- Ledwith, M. (1997). Participation in Transformation, Birmingham: Venture Press.
- Ledwith, M. and J. Campling (2011). Community development: a critical approach. Bristol, Policy Press.
- Ledwith, M. and J. Campling (2011). Community development: a critical approach. Bristol, Policy Press: xvi, 226 s.
- Ledwith, M. and J. Springett (2010). Participatory practice: community-based action for transformative change. Bristol, Policy Press.
- Leonard, S. and L. Strauss Anselm (1973). Field Research. Strategies for a Natural Sociology, Englewood Cliffs, New Jersey, Prentice Hall.
- Lundemark Andersen, M., P. Brok, et al. (2000). Empowerment på dansk. Frederikshavn, Dafolo.
- Malterud, K. (2012). "Systematic text condensation: A strategy for qualitative analysis." Scandinavian journal of public health **40**(8): 795-805.
- Mangset, P. (2012). "Demokratisering av kulturen?" Om sosial ulikhet i kulturbruk og deltakelse. TF-notat(7).

- Martinussen, W. (2008). Samfunnsliv: innføring i sosiologiske tenkemåter. Oslo, Universitetsforl.
- McIntyre, L. J. (2003). Need to know: Social science research methods, McGraw-Hill Humanities/Social Sciences/Languages.
- Miller, D. (1979). Social justice, Oxford University Press, USA.
- Miller, D. (1999). Principles of social justice, Harvard Univ Pr.
- Minkler, M. (2005). Community organizing and community building for health. New Brunswick, N.J., Rutgers University Press.
- Minkler, M. and N. Wallerstein (2008). Community-based participatory research for health: from process to outcomes. San Francisco, CA, Jossey-Bass.
- Nicholson, H. (2005). Applied drama. Basingstoke, Palgrave Macmillan.
- NOU:1999:2 "Livshjelp."
- Polletta, F. and J. M. Jasper (2001). "Collective identity and social movements." Annual review of Sociology: 283-305.
- Putnam, R. D., R. Leonardi, et al. (1993). Making democracy work: civic traditions in modern Italy. Princeton, N.J., Princeton University Press.
- Rasmussen, I., V. A. Dyb, et al. (2010). "Samfunnsøkonomiske konsekvenser av marginalisering blant ungdom." Vista Analyse rapport(2010/7).
- Sandberg, K., N. Høstmælingen, et al. (2012). Barnekonvensjonen: barns rettigheter i Norge, Universitetsforlaget.
- Shaw, M. (2008). "Community development and the politics of community." Community Development Journal **43**(1): 24-36.
- Skog, O.-J. (2006). Skam og skade: noen avvikssosiologiske temaer. Oslo, Gyldendal akademisk.
- Slettebø, T. (2002). Empowerment som tilnærming i sosialt arbeid. [Volda], Seksjonsrådet for sosionomer i Fellesorganisasjonen for barnevernspedagoger, sosionomer og vernepleiere: S. 59-70.
- Springett, J. (2010). Participatory practice: Community-based action for transformative change, The Policy Press.
- Stang, I., H. Hauge, et al. (2003). "Bemyndigelse. En innføring i begrepet og «empowerment-tenkningens» relevans for ansatte i velferdsstaten [Empowerment. An Introduction to the Concept and the Relevance of Empowerment Philosophy for Employed in the Welfare State]." Helsefremmende arbeid i en brytningstid.

Sudmann and Henriksbø (2009). "Hva kan samfunnsarbeid være i 2009?" Fremtidens utdanninger i sosialt arbeid i Norden. Bodø 6. til 8. august 2009. Nordiske Sosialhøgskole komite.

Sudmann and Henriksbø (2011). "Kollektiv handling skaper endring." Fontene **12/11**.

Tesoriero, F. (2010). Community development: community-based alternatives in an age of globalisation. Frenchs Forest, Pearson Education Australia.

Turino, C. (2009). Ponto de Cultura: o Brasil de baixo para cima, Anita Garibaldi.

Twelvetrees, A. (2002). Community work. London, Palgrave.

Underlid, K. (2009). Sosial rettferd: fattigdom og rikdom i det moderne Norge. Oslo, Samlaget.

UNICEF. (2007). Progress for children: A world fit for children: Statistical review, UNICEF.

Verhellen, E. (1997). "Konvensjon om barnets rettigheter."

Vifladd, E. H., L. Hopen, et al. (2004). Helsepedagogikk: samhandling om læring og mestring. Oslo, Nasjonalt kompetansesenter for læring og mestring ved kronisk sykdom.

Nettreferanser:

<http://www.encontrodeculturas.com.br/2011/noticia/473>)

Lest: 12. desember 2011

[http://www.ibge.gov.br/home/estatistica/populacao/censo2010/tabelas_pdf/total_populacao_toc_antins.p df](http://www.ibge.gov.br/home/estatistica/populacao/censo2010/tabelas_pdf/total_populacao_toc_antins.pdf))

Lest: 11. desember 2011

<http://eduardo-manzano.sites.uol.com.br>)

Lest: 1. desember 2011

<http://www.cultura.gov.br/culturaviva/ponto-de-cultura/>)

Lest: 18. november 2011

www.artandcommunity.com

Lest: 10. november 2011

<http://ctb.ku.edu/en/About.aspx>

Lest: 10. november 2011

<http://www.aftenposten.no/nyheter/uriks/Okende-forskjell-mellom-fattig-og-rik-i-Brasil-6322727.html>

Lest 12. september 2012

<http://www.kirkensnodhjelp.no/Arbeidet-vart/Hvor-vi-jobber/Latin-Amerika/Brasil/Artikler-om-Brasil/Slum-og-luksus-side-om-side/>

Lest 4. oktober 2012

<http://www.cedipod.org.br/w6ppddh.htm>

Lest 22. april 2013

<https://www.sites.google.com/site/sveinolavones/pandoras-eske>

Lest 26. april 2013

<http://7a12.ibge.gov.br/en/vamos-conhecer-o-brasil/nosso-povo/trabalho-e-rendimento>

Lest 28. mai 2013

8. Vedlegg

8.1 Følgerev Masteroppgave

Jeg er masterstudent i Samfunnsarbeid ved Høgskolen i Bergen, Norge, og holder nå på med den avsluttende masteroppgaven. Temaet for oppgaven er Art and Community Work, og jeg skal undersøke erfaringer deltakerne i kulturprosjektet Tambores do Tocantins i den økonomisk marginaliserte bydelen Parque Eldorado i Brasil har opplevd. I tillegg til å evaluere hvilke evner og erfaringer barn og ungdom har tilegnet seg i perioden 2001-2011 ønsker jeg kunnskap om i hvilken grad kulturprosjektet har hjulpet barn og ungdom til Sosial Deltakelse i voksen alder.

For å finne ut av dette, ønsker jeg å intervju 5-6 personer i alderen 18-23 år, som har deltatt i mer enn fem år sammenhengende i trommegruppen i den aktuelle tidsperioden. Spørsmålene vil dreie seg om opplevelser og kunnskap som en har fått gjennom deltakelse i Tambores do Tocantins. Som en del av oppgaven vil jeg og se på i hvilken grad dere tar del i samfunnet i dag, gjennom indikatorer som skolegang, fritidsaktiviteter, jobb, økonomi og deltagelse i organisasjoner. Ønsket er å analysere i hvilken grad trommegruppen har påvirket den aktuelle sosiale deltagelsen deres.

Jeg vil bruke båndopptaker på intervjuene. Det vil ta ca. 1 time å gjennomføre dem, og vi kan sammen bli enige om tid og sted.

Det er frivillig å være med og du har mulighet til å trekke deg når som helst underveis, uten å måtte begrunne dette nærmere. Dersom du trekker deg vil alle innsamlede data om deg bli anonymisert. Opplysningene vil bli behandlet konfidensielt, og ingen enkeltpersoner vil kunne gjenkjennes i den ferdige oppgaven. Opplysningene anonymiseres og opptakene slettes når oppgaven er ferdig, innen utgangen av 2012.

Dersom du har lyst til å være med på intervjuet, er det fint om du skriver under på den vedlagte samtykkeerklæringen og leverer den til meg.

Hvis det er noe du lurer på, kan du kontakte meg på 00 55 63 84 79 52 02 (Brasil) eller 00 47 41 25 45 50 (Norge) eller sende meg en e-post til assaoghita@hotmail.com Du kan også kontakte min veileder Kjell Henriksbø på e-mail khen@hib.no

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste A/S.

Med vennlig hilsen
Asbjørn Eikeland
Askeladdveien 43
5142 Fyllingsdalen
Norge

Samtykkeerklæring:

Jeg har mottatt informasjon om studien om Tambores do Tocantins og ønsker å stille på intervju.

Signatur Telefonnummer

8.2 *Følgebrev portugisisk*

Informações sobre a participação de entrevista na realização do Curso de Mestrado Trabalho Comunitário da Faculdade de Bergen, Noruega

Eu, Asbjørn Eikeland, sou estudante do curso de Mestrado Trabalho Comunitário da Faculdade de Bergen, Noruega. O tema da minha pesquisa é Arte e Trabalho Comunitário, assim, aprofundarei meus estudos numa relação teoria e prática, analisando alguns dos participantes que atuaram no grupo Tambores do Tocantins entre o período 2001 a 2011, provenientes do Setor Parque Eldorado de Porto Nacional. Nesse bairro, uma boa parte da população se encontra em condições sócio-economicamente desfavorecidas. Além de avaliar sobre quais as experiências, conhecimentos e talentos que essas crianças e jovens desenvolveram naquele período, quero também saber em que escala tais conhecimentos e vivências contribuíram para a formação de uma vida adulta como um articulador social.

Desse modo, pretendo entrevistar de 6 a 8 pessoas na idade adulta entre 18 a 23 anos, que já participaram no mínimo 5 anos consecutivos do Projeto Tambores do Tocantins, no período referido acima. As questões estarão relacionadas às experiências, conhecimentos e talentos construídos durante o tempo em que atuaram no Projeto. Como parte da minha pesquisa, desejo observar a atuação de cada um deles na sociedade, acesso e permanência na escola, atividades de lazer, trabalho, situação econômica e participação em movimentos sociais. Assim, pretendo analisar como o Projeto Tambores do Tocantins tem influenciado e contribuído para a formação social dos entrevistados.

Para a realização das entrevistas, será utilizado gravador, e terá uma duração de 1 a 2 horas cada entrevista. E juntamente com o entrevistado, podemos decidir o horário, local e duração da mesma.

A participação da entrevista é voluntária, o entrevistado tem a possibilidade de não querer mais participar ou de interrompê-la quando quiser. Todas as informações coletadas sobre o entrevistado serão anônimas e confidenciais, não será possível reconhecer as falas dos entrevistados e as gravações realizadas serão deletadas ao decorrer do ano de 2013, assim que a pesquisa for concluída.

Caso deseje participar da entrevista, por favor assine a declaração anexa e me entregue.

Qualquer dúvida, poderá me contactar pelo telefone 0047 97 94 50 78 (Noruega) ou pelo endereço eletrônico: **assaoghita** . Também é possível entrar em contato com o meu orientador Kjell Henriksbøe através do e-mail khen **arroba hib.no**

O estudo é registrado no Centro de Pesquisa Científica Norueguesa e Informação de dados A/S.

Atenciosamente,
Asbjørn Eikeland
Askeladdveien 43
5142 Fyllingsdalen
Noruega

Declaração

Eu recebi informações a respeito da pesquisa sobre os Tambores do Tocantins e desejo participar da entrevista.

Assinatura: _____ Telefone: _____

8.3 Korrespondanse med NSD

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS
NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES

NSD

Harald Hårfagres gate
N-5007 Bergen
Norway
Tel. +47-55 58 21 1
Fax. +47-55 58 96 5
nsd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Org.nr. 985 321 88

Kjell Henriksbø
Avdeling for helse- og sosialfag
Høgskolen i Bergen
Postboks 7030
5020 BERGEN

Vår dato: 05.09.2012 Vår ref:31298 / 3 / MSI Deres dato: Deres ref:

TILBAKEMELDING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 01.09.2012. Meldingen gjelder prosjektet:

31298	<i>Art and Community Work - Tambores do Tocantins</i>
Behandlingsansvarlig	Høgskolen i Bergen, ved institusjonens øverste leder
Daglig ansvarlig	Kjell Henriksbø
Student	Asbjørn Eikeland

Personvernombudet har vurdert prosjektet, og finner at behandlingen av personopplysninger vil være regulert av § 7-27 i personopplysningsforskriften. Personvernombudet tilrår at prosjektet gjennomføres.

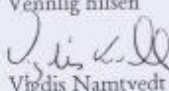
Personvernombudets tilråding forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i melde skjemaet, korrespondanse med ombudet, eventuelle kommentarer samt personopplysningsloven og helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

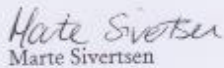
Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, http://www.nsd.uib.no/personvern/forsk_stud/skjema.html. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://pvo.nsd.no/prosjekt>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 31.12.2013, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen


Vigdis Namtvedt Kvalheim


Marte Sivertsen

Kontaktperson: Marte Sivertsen tlf: 55 58 33 48
Vedlegg: Prosjektvurdering
Kopi: Asbjørn Eikeland, Askeladdveien, 5142 FYLLINGSDALEN

Adelingskontorer / District Offices
OSLO NSD, Universitetet i Oslo, Postboks 105 Blindern, 0316 Oslo. Tel. +47-22 85 52 11. nsd@uiso.no
TRONDHEIM NSD, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 7491 Trondheim. Tel. +47-73 59 19 07. kytr.sivert@ntnu.no
TROMSØ NSD, SVE, Universitetet i Tromsø, 9037 Tromsø. Tel. +47-77 64 43 36. nsd@uivt.no

8.4 Bilder brukt under intervjuer



Fra den første tiden da Tambores do Tocantins øvde på gaten

Foto: Asbjørn Eikeland



En av de første konsertene

Foto: Asbjørn Eikeland



Fest ved svømmebassenget ved den Norske Ambassaden i Brasilia

Foto: Asbjørn Eikeland



Show i Palmas, hovedstaden i Tocantins

Foto: Tharson Lopes